

KLANICA PET

FEST-ROMANI — NAJBOLJI FILMOVI SVETA

Kert Vonegat
KLANICA-PET

ili

DEČJI KRSTAŠKI RAT

Prevod BRANKO VUČIĆEVIČ

Naslov originala:

Kurt Vonnegut Jr.

SLAUGHTERHOUSE-FIVE

OR

THE CHILDREN'S CRUSADE

Copyright © 1973 by Kurt Vonnegut, Jr.

Za

Meri O'Her

i

Gerharda Milera

*Kravica muče,
Probudi se luče,
Ali Isus, boga mali,
Nikad da se plačem javi.*

JEDAN

Sve se ovo odista dogodilo. Manje-više. U svakom slučaju, delovi o ratu prilično su istiniti. Jedan momak koga sam poznao *stvarno* je streljan u Drezdenu zato što je uzeo čajnik koji mu nije pripadao. Drugi momak koga sam poznao stvarno je pretio da će posle rata unajmiti revolveraše da poubijaju njegove lične neprijatelje. I tako dalje. Izmenio sam sva imena.

Ja sam se *stvarno* vratio u Drezden 1967, zahvaljujući parama Gugenhajmove zadužbine (bog je poživio). Prilično je ličio na Dejton, Ohajo, samo sa više praznih placeva. Mora biti da tlo sadrži tone i tone brašna od ljudskih kostiju.

Vratio sam se onamo sa jednim starim ratnim drugom, Bernardom V. O'Herom, pa smo se sprijateljili sa šoferom taksija koji nas je odvezao do klanice gde su nas, kao ratne zarobljenike, zaključavali preko noći. Šofer se zvao Gerhard Miler. Rekao nam je da je neko vreme bio američki zarobljenik. Mi smo ga pitali kakav je život u komunističkom režimu, a on reče da je isprva bilo grozno, jer su svi morali naporno da rade, a nije bilo krova nad glavom ni hrane ni odeće. Ali sada je mnogo bolje. Ima prijatan stančić, a njegova kći dobija izvrsno obrazovanje. Njegova majka je spaljena u drezdenskoj ognjenoj oluji. Tako mu je to.

Za Božić je poslao O'Heru dopisnicu i evo šta je na njoj pisalo:

„Vama i vašoj porodici, kao i onom vašem prijatelju, želim srećan Božić i Novu godinu i nadam se da ćemo se ponovo sresti u svetu mira i slobode, u taksiju, ako slučaj bude hteo.“

To mi se veoma dopada: „Ako slučaj bude hteo“.

Bilo bi mi odvratno da vam pričam koliko me je ova drljava knjižica stajala novca i nemira i vremena. Kad sam se, pre dvadeset tri godine, vratio kući iz drugog svetskog rata, mislio sam da će mi biti lako da pišem o uništenju Drezdena, jer ću imati samo da saopštim ono što sam video. A mislio sam, takođe, da će to biti remek-delo, ili da ću bar zaraditi grdne pare, pošto je tema tako velika.

Ali iz mog duha tada nije izašlo mnogo reči o Drezdenu — ili bar ne dovoljno da se od njih napravi knjiga. Pa ne dolaze mnoge reči ni sad, kad sam postao stari kenjac sa uspomenama, sa svojim pel-mel cigaretama, sa odraslim sinovima.

Razmišljam koliko je drezdenski deo mojih sećanja bio neupotrebljiv, a koliko je Drezden mamio da se o njemu piše, pa me to podseća na onaj slavni limerik:

*Bio jednom mladić iz Stambola,
Koji se ovako obraćao svome udu:
„Uzeo si mi sve bogatstvo I upropastio zdravlje,
A sad nećeš ni da piškiš, ti, matora ludo“.*

A prisećam se i pesme koja ovako ide:

*Zovem se Jon Jonson,
Radim u Viskonsinu,
Radim tamo u pilani.
Ljudi koje srećem ulicom
Pitaju: „Kako se zoves?“
A ja velim:
„Zovem se Jon Jonson,
Radim u Viskonsinu . . . “*

I tako dalje u beskonačnost.

Tokom godina ljudi koje sam susretao često su pitali na čemu radim, a ja sam obično odgovarao da je glavna stvar knjiga o Drezdenu.

Jednom sam to rekao Herisonu Staru, filmskom reditelju, a on podiže obrve i upita: — Da li je to antiratna knjiga?

— Jeste, — rekoh. — Valjda.

— Zna li šta ja kažem ljudima kad čujem da pišu antiratne knjige?

— Ne. Šta im to kažete, Herisone Staru?

— Kažem: „Zašto umesto toga ne napišete jednu *anti-ledničku* knjigu?“

On je, naravno, time mislio da će uvek biti ratova, da ih je isto toliko lako zaustaviti kao lednike. I ja tako mislim.

A čak i kad ratovi ne bi neprestano dolazili, poput lednika, i dalje bi ostala obična stara smrt.

Kad sam bio nešto mlađi, dok sam radio na svojoj slavnoj knjizi o Drezdenu, upitao sam jednog starog ratnog druga, koji se zvao Bernard V. O'Her, da li mogu da ga posetim. On je bio okružni tužilac u Pensilvaniji. Ja sam bio pisac na Kejp Kodu. U ratu smo bili redovi, pešadijski izviđači. Nikad nismo očekivali da ćemo posle rata zaraditi pare, ali nam je obojici sasvim lepo išlo.

Poverio sam Belovoj telefonskoj kompaniji da ga pronade. Oni su po tom pitanju divni. Ponekad me u kasne noćne sate spopadne jedna bolest, u vezi sa alkoholom i telefonom. Napijem se, a ženu oteram od sebe dahom koji miriše na iperit i ruže. A onda, govoreći ozbiljno i elegantno u telefon, tražim od telefonistkinja da me povežu sa ovim ili onim prijateljem za koga godinama nisam čuo.

Na taj način sam dobio vezu sa O'Herom. On je mali, a ja sam visok. U ratu smo bili Pat i Patašon. U ratu smo zajedno pali u zarobljeništvo. Na telefonu sam mu rekao ko sam. Uopšte mu nije bilo teško da poveruje. Bio je budan. Čitao je. Svi ostali u njegovoj kući su spavali.

— Čuj, — rekoh — ja pišem tu knjigu o Drezdenu. Treba mi pomoć da se setim raznih stvari. Pitam se da li bih mogao da dođem da te vidim, pa da pijemo i pričamo i da se prisećamo.

Nije bio oduševljen. Kazao je da ne može bogzna čega da se seti. Ali, ipak, reče da dođem.

— Mislim da će vrhunac knjige biti pogubljenje jednog starog Edgara Derbija, — rekoh. — Ta ironija je *tako* ogromna. Ceo jedan grad biva spaljen, a hiljade i hiljade ljudi pobijene. I onda tog američkog pešadinca hapse u ruševinama zato što je uzeo čajnik. Pa mu sude na propisan način i onda ga strelja vod za streljanje.

— Aha, — reče O'Her.

— Zar ne misliš da je to pravo mesto gde treba da dođe vrhunac?

— Ja se u to ne razumem — reče on. — To je tvoj zanat, a ne moj.

Kao maloprodavac vrhunaca i uzbuđenja i ocrtavanja likova i divnog dijaloga i napetosti i sukoba, ja sam mnogo puta skicirao drezdensku priču. Najbolji nacrt koji sam ikad napravio, ili bar najlepší, beše na poledini rolne tapeta.

Upotrebio sam bojice svoje kćeri, za svaku glavnu ličnost drugu boju. Na jednom kraju tapeta bio je početak priče, a drugi kraj je bio završetak, a tu je zatim bio srednji deo koji je činio sredinu. A plava linija se spajala sa crvenom, pa sa žutom, a žuta linija se onda prekidala, jer je ličnost predstavljena žutom linijom umrla. I tako dalje. Uništenje Drezdena prikazano je vertikalnim pojasom narandžastih krstića, a sve linije koje su još bile u životu prolazile su kroz nju i izlazile na drugoj strani.

Kraj, gde su se prekidale sve linije, bejaše jedno repište na obali Elbe, na domaku Halea. Padala je kiša. Rat u Evropi je već nekoliko nedelja bio završen. Stajali smo u redovima, pod stražom ruskih vojnika — Englezi, Amerikanci, Holanđani, Belgijanci, Francuzi, Kanađani, Južnoafrikanci, Novozelandčani, Australijanci, hiljade nas koji ćemo prestati da budemo ratni zarobljenici.

A na drugoj strani poljane bile su hiljade Rusa i Poljaka i Jugoslovena i tako dalje, pod stražom američkih vojnika. Tamo, na kiši, obavljena je razmena — jedan prema jedan. O'Her i ja smo se, s mnogo drugih, uspentrali u američki kamion. O'Her nije imao nikakve suvenire. Skoro svi ostali jesu. Ja sam imao svečanu sablju Luftvafe, još uvek je imam. Onaj ostrvljeni mali Amerikanac, koga u ovoj knjizi zovem Pol Lazaro, imao je otprilike kilo dijamanata i smaragda i rubina i tako dalje. Skinuo ih je sa mrtvih u podrumima Drezdena. Tako mu je to.

Jedan maloumni Englez, koji je negde izgubio sve /ube, čuvao je svoj suvenir u platnenoj torbi. Torba je počivala na mojim risovima. Ovda-onda bi zavirio u torbu i kolutao očima i krivio svoj usukani vrat, pokušavajući da ulovi da li ljudi žudno gledaju njegovu torbu. Pa bi drmao lorbom po mojim risovima.

Mislio sam da je to drmanje slučajno. Ali nisam bio u pravu. On je nekome *morao* da pokaže šta je u torbi, a bese dokonao da se u mene može pouzdati. Uhvatio je inoj pogled, namignuo, otvorio torbu. Unutra se nalazio model Ajfelove kule. Obojen u zlatno. U model, je bio ugrađen sat.

— Straobalna stvar — reče.

Prebacili su nas avionom u logor za oporavak u Francuskoj, gde su nas kljukali čokoladnim mlekom i drugom bogatom hranom dok svi

nismo bili pokriveni salom kao u bebe. Onda su nas poslali kući i ja sam se oženio zgodnom devojkom koja je, takođe, bila pokrivena salom kao u bebe.

I dobili smo bebe.

A one su sad odrasle, a ja sam stari kenjac sa uspomenama i pel-mel cigaretama. Zovem se Jon Jonson, radim u Viskonsinu, radim tamo u pilani.

Ponekad, kasno noću, pošto moja žena ode u postelju, pokušavam da pozovem telefonom stare prijateljice. — Centrala, da li biste mogli da mi date broj gospođe Te i Te. Mislim da živi Tu i Tu.

— Žao mi je, gospodine. Takav pretplatnik ne postoji u imeniku.

— Hvala, centrala. Veliko hvala.

Onda pustim psa napolje, ili unutra, pa malo pričamo. Dajem mu na znanje da ga volim i on meni daje na znanje da me voli. Njemu ne smeta miris na iperit i ruže.

— Ti si na mestu, Beljo, — velim psu. — Je l' znaš, Beljo? Ti si na mestu.

Ponekad uključim radio i slušam neku govornu emisiju iz Bostona ili Njujorka. Kad puno popijem ne podnosim muziku sa ploča.

Pre ili kasnije odlazim u postelju, a žena me pita koliko je sati. Ona uvek mora da zna koliko je sati. Katkad ne znam i kažem: — *Pojma* nemam.

Ponekad razmišljam o svome školovanju. Nakon drugog svetskog rata izvesno vreme sam pohađao univerzitet u Cikagu. Studirao sam na odseku za antropologiju. U ono vreme su predavali da među ljudima ne postoji ama baš nikakva razlika. Možda to još uvek predaju.

Druga stvar kojoj su nas učili bila je da niko nije smešan ili rđav ili odvratn. Nekoliko dana pre no što će umreti, reče mi otac: — Znaš, nikad nisi napisao priču u kojoj postoji zlodej.

Rekao sam mu da je to jedna od stvari koje sam posle rata naučio u koledžu.

Dok sam studirao za antropologa, ujedno sam radio kao policijski reporter slavnog Cikaškog biroa za gradske vesti, sa platom od dvadeset osam dolara nedeljno. Jednom su me prebacili iz noćne smene u dnevnu, tako da sam radio šesnaest sati bez prekida.

Izdržavali su nas svi listovi u gradu i agencije i celo to društvo. A mi smo pokrivali sudove i policijske stanice i vatrogasce i obalsku stražu, čak tamo na jezeru Mičigen, i sve to. Sa ustanovama koje su nas izdržavale bili smo povezani pneumatskim cevima što su išle ispod ulica Čikaga.

Reporteri su telefonom javljali izveštaje piscima koji su sedeli sa slušalicama na ušima, a pisci bi kucali izveštaje na matrice. Izveštaji su umnožavani i trpani u čaure od mesinga i somota koje su pneumatske cevi potom proždirale. Najokoreliji reporteri i pisci bile su žene što su preuzele poslove muškaraca koji su otišli u rat.

I svoj prvi izveštaj morao sam da diktiram telefonom jednoj od tih poganih devojaka. Ticao se mladog veterana koji se zaposlio kao liftboj starinskog lifta u jednoj poslovnoj zgradi. Na prvom spratu vrata lifta su bila od ukrasnog izuvijanog železa. Železni bršljan je zmijuljio u otvore i iz njih. Tu je bila gvozdena grančica sa dve načvorene gugutke.

Taj veteran je odlučio da odveze lift u podrum, pa je /ntvorio vrata i krenuo naniže, ali mu se burma zakačila za sve one ukrase. Tako je podignut u vazduh, pod lifta se spustio, izmakao mu ispod nogu, a vrh lifta ga je zgnječio. T;iko mu je to.

I tako sam ovo javio, a žena koja je trebalo da otkuca matricu, upita: — Šta je kazala njegova supruga?

— Još ne znam — rekoh. — Tek se dogodilo.

— Pozovi je i izvuci joj izjavu.

— Šta?

— Predstavi se kao kapetan Fin iz policije. Kaži da imaš tužnu vest. Saopšti joj novost i vidi šta će da kaže.

Tako sam učinio. Kazala je ono što biste očekivali da kaže. Bilo je tu i odojče. I tako dalje.

Kad sam se vratio u kancelariju, ona žena-pisac me upita, za svoju ličnu informaciju, kako je zgnječeni momak izgledao kad je zgnječen.

Rekoh joj.

— Da li ti je to smetalo? — reče ona. Jela je filovanu čokoladu „Tri musketara“.

— Što bi mi, kog đavola, smetalo, Nensi, — rekoh.

U ratu sam video mnogo gore stvari.

Čak i tada sam kao pisao knjigu o Drezdenu. U ono vreme to u Americi nije bio slavan vazdušni napad. Nije bilo mnogo Amerikanaca koji su znali koliko je bio gori, recimo, od Hirošime. Ni ja to nisam znao. Nije bilo velikog publiciteta.

Desilo mi se da na jednom koktelu ispričam o napadu, kako sam ga ja video, o knjizi koju ću napisati, jednom profesoru čikaškog univerziteta. Bio je član nečeg što se zvalo Komitet za društvenu misao. A on je meni pričao o koncentracionim logorima i o tome kako su Nemci pravili sapun i sveće od sala mrtvih Jevreja i tako dalje.

Sve što sam mogao da kažem bilo je: — Znam, znam. *Znam.*

Drugi svetski rat je, nepobitno, sve načinio veoma okorelim. A ja sam postao propagandist kompanije IMcneral Elektrik u Šenektediju, država Njujork, i dobrovoljni vatrogasac u selu Elplos, gde sam kupio svoju prvu kuću. Šef mi je bio jedan od najokorelijih momaka koje ću ikad upoznati. Za vreme rata je bio potpukovnik vojne propagande u Boltimoru. Dok sam bio u Šenektediju, stupio je u Holandsku reformističku crkvu koja je vaistinu veoma okorela crkva.

Ponekad bi me podsmešljivo upitao zašto nisam bio oficir, kao da sam nešto loše učinio.

Moja žena i ja izgubili smo svoje salo kao u bebe. Bile su to naše mršave godine. Prijatelji su nam bili silesija mršavih veterana i njihovih mršavih supruga. Najfiniji veterani u Šenektediju, smatrao sam, najljubavniji i najzabavniji, koji su najviše mrzeli rat, behu oni koji su se odista borili.

Tada sam otpisao Vazduhoplovstvu, moleći za pojedinosti o napadu na Drezden, o tome ko je izdao naređenje za napad, koliko je aviona obavilo napad, zašto su to učinili, kakvi su poželjni rezultati postignuti i tako dalje. Odgovorio mi je čovek, koji je, poput mene, radio u propagandi. Kazao je da mu je žao, ali da su ti podaci još uvek strogo poverljivi.

Pismo sam glasno pročitao svojoj ženi, pa rekoh: — Poverljivi? Blagi bože — od *koga* ih čuvaju?

Tada smo bili Federalisti Ujedinjenog sveta. Ne znam šta smo sada. Valjda, telefondžije. Mi puno telefoniramo — ili bar *ja* telefoniram, kasno noću.

Nekoliko nedelja pošto sam telefonirao svome ratnom drugu, Bernardu V. O'Heru, *stvarno* sam otišao da ga vidim. To mora da je bilo 1964, ili tako nešto —već koje je godine bila Svetska izložba u Njujorku. *Eheu, fugaces labuntur anni*. Zovem se Jon Jonson. Bio jednom mladić iz Stambola.

Poveo sam dve male devojčice, svoju kćer Neni i njenu najbolju drugaricu Elison Mičel. Nikada ranije nisu išle van Kejp Koda. Kad smo ugledali reku, morali smo da se zaustavimo, kako bi one mogle da malo stoje pored nje i o njoj razmišljaju. Nikad nisu videle vodu u tako dugačkom i uzanom, nezasoljenom obliku. Reka je bila Hadson. U njoj su živeli šarani i mi smo ih videli. Bili su golemi kao atomske podmornice.

Videli smo i vodopade, potoke što skaču sa litica u dolinu Delavera. Bilo je puno stvari zbog kojih je valjalo slili i i gledati — a onda je bilo vreme da se pođe, uvek vicine da se pođe. Male devojčice su nosile bele haljine za izlazak i crne cipele za izlazak, tako da nepoznati odmah vide koliko su fine. „Vreme je da se pođe, devojke“, govorio sam. I pošli bismo.

I sunce je zašlo i večerali smo u jednom italijanskom restoranu, a onda sam zakucao na glavni ulaz divne Limene kuće Bernarda V. O'Hera. Nosio sam bocu irskog viskija poput zvona kojim se najavljuje večera.

Upoznao sam njegovu prijatnu suprugu Meri, kojoj posvećujem ovu knjigu. Posvećujem je, takođe, Gerhardu Mileru, drezdenskom šoferu taksija. Meri O'Her je školovana bolničarka, što je divna stvar za ženu.

Meri su se dopale dve devojčice koje sam doveo, pomešala ih je sa svojom decom, poslala ih sve na sprat da se igraju i gledaju televiziju. Tek pošto su deca otišla, uselio sam da se ne svidam Meri, ili da joj se *nešto* ne sviđa u toj noći. Bila je učtiva, ali ledena.

— Kuća vam je prijatna i udobna, — rekoh i zaista je bila.

— Uredila sam je kao mesto gde možete da razgovarate, a da vam niko ne smeta, — reče ona.

— Fino, — rekoh, i zamislih dve kožne fotelje pored vatre u drvetom obloženoj sobi, gde dva stara vojnika mogu da piju i pričaju.

Međutim, ona nas je uvela u kuhinju. Postavila je dve stolice s uspravnim naslonima uz kuhinjski sto sa tablom od belog porcelana. Tabla stola je vrištala odblesnutom svetlošću sijalice od dvesta sveća koja je visila nad njim. Meri je pripremila operacionu salu. Na sto je stavila samo jednu čašu koja je bila meni namenjena. Objasnila je da O'Her od rata ne podnosi žestoka pića.

I tako sedosmo. O'Heru je bilo nezgodno, ali nije lileo da mi kaže šta to nije u redu. Nisam mogao da smislim šta to u meni može toliko da razjaruje Meri.

Porodičan sam čovek. Samo sam se jednom ženio. Nisam pijanac. U ratu nisam napravio nikakvu svinjariju njenom mužu.

Sebi je spremila koka-kolu, dizala je veliku buku, treskajući poslužavnik sa kockama leda u sudoperu od nerđajućeg čelika. Onda je otišla u drugi deo kuće. Ali nije htela da se skrasi. Išla je po kući, otvarajući i zatvarajući vrata, čak je premeštala nameštaj da izduva ljutinu.

Upitah O'Hera šta sam to rekao ili učinio da se tako ponaša.

— Sve je u redu, — reče on. — Ne brini o tome. To nema nikakve veze s tobom. — To je bilo ljubazno s njegove strane. Lagao je. To je imalo sve moguće veze sa mnom.

Tako smo pokušali da ne obraćamo pažnju na Meri i da se prisećamo rata. Ja sam potegao nekoliko gutljaja šljoke koju sam doneo. Ponekad bismo se smejućki ili osmehivali kako su se vraćale ratne priče, ali nijedan od nas nije mogao da se seti nečeg dobrog. O'Her se setio jednog momka koji se domogao silnog vina, u Drezdenu, pre no što je bombardovan, te smo morali da ga vozimo kući u kolicima s jednim točkom. To nije bila bog zna kakva tema za knjigu. Ja sam se setio dvojice ruskih vojnika koji su opljačkali fabriku satova. Imali su kola sa konjskom zapregom puna satova. Bili su srećni i pijani. Pušili su ogromne cigarete savijene od novina.

To mu je bilo to što se uspomena tiče, a Meri je i dalje dizala buku. Konačno je ponovo došla u kuhinju po još jednu koka-kolu. Izvadila je nov poslužavnik ledenih kocki iz frižidera, tresnula ga u sudoperu, mada je već bilo dosta izvađenog leda.

Onda se okrenula prema meni, dozvolila mi da vidim koliko je ljuta i da je ljutnja meni namenjena. Govorila je sama sa sobom, tako da je

to što je rekla bio samo odlomak mnogo opširnijeg razgovora. — Vi ste tada bili puka *dečica!* — rekla je.

— Šta? — rekoh.

— U ratu ste bili puka dečica — kao ona gore!

Klimnuh glavom u znak da je to tačno. Mi *jesmo* bili budalasta nevinašca u ratu, na izmaku detinjstva.

— Ali vi to nećete tako napisati, zar ne. — To nije bilo pitanje. To je bila optužba.

— Ne, ne znam, — rekoh.

— E, *ja* znam, — reče ona. — Pravićete se da ste bili ljudi, a ne dečica, pa će vas u filmovima glumiti Frenk Sinatra i Džon Vejn ili neki od onih drugih bajnih, ratljubećih, prljavih matoraca. A rat će izgledati prosto čudesno, tako da ćemo imati još puno puno ratova. I u njima će ratovati *dečica* kao što su ona gore.

Onda sam shvatio. Nju je rat činio toliko ljutom. Nije želela da njena dečica, ili ičija dečica, budu ubijena u ratovima. A mislila je da ratove delimično podstiču knjige i filmovi.

I tako sam podigao desnu ruku i obećao: — Meri, — rekoh — ne verujem da će ova moja knjiga ikad biti završena. Dosad sam sigurno napisao pet hiljada strana i sve ih bacio. No, ako je ikad završim, dajem ti časnu reč: u njoj neće biti uloge za Frenka Sinatru ili Džona Vejna.

— Znaš šta, — rekoh — nazvaću je „Dečji krstaški pohod“.

Posle toga bila mi je prijatelj.

O'Her i ja smo batalili prisećanje, otišli smo u dnevnu sobu, pričali smo o drugim stvarima. Zainteresovali smo se za onaj pravi dečji krstaški pohod, pa ga O'Her potraži u jednoj laiiji koju je imao, *Neobične popularne zablude i ludilo gomila* od Čarlsa Mekeja, LL.D. Prvi put je objavljena u Londonu 1841.

Mekej je imao loše mišljenje o *svim* krstaškim pohodima. Dečji mu se činio tek malčice prljavijim od_ deset krstaških pohoda za odrasle. O'Her je glasno pročitao sledeći prekrasan odlomak:

Istorija nas, na svojoj ozbiljnoj stranici, izveštava da su krstaši bili samo neuki i divlji ljudi, čije su pobude bile pobude čiste verske

zatucanošti, a njihov put — put zaliven krvlju i suzama. Viteški roman, s druge strane, nadugačko i naširoko razglaba o njihovoj pobožnosti i junaštvu i svojim najusplamtelijim i najraskošnijim bojama slika njihovu vrlinu i velikodušnost, neuništivu čast što su je za sebe izvojštili i velike usluge koje su učinili hrišćanstvu.

A potom je O'Her pročitao ovo: *Pa šta je, dakle, veličanstveni plod svih ovih borbi? Evropa je stračila milione iz svojih riznica i krv dva miliona svojih žitelja; a šačica svadljivih vitezova je stotinak godina zadržala u vlasti Palestinu!*

Mekej nam je kazivao da je dečji krstaški pohod započeo 1213, kada su dvojica kaluđera došla na zamisao da u Nemačkoj i Francuskoj sakupe armije dece i prodaju ih kao roblje u severnoj Africi. Dobrovoljno se javilo trideset hiljada dece, misleći da idu u Palestinu. *Bila su to, nema sumnje, dokona i napuštena deca što vrve po velikim gradovima, odgajena na poroku i smelosti, veli Mekej, i spremna na sve.*

Papa Inokentije III je, takođe, mislio da deca idu u Palestinu, pa se ushitio. — Ova su deca budna dok mi spavamo! — rekao je.

Većina dece je brodovima odaslana iz Marseja, a otprilike polovina se udavila prilikom brodoloma. Druga polovina je dospela u severnu Afriku, gde su ih prodali.

Usled izvesnog nesporazuma, neka deca su se javila na dužnost u Đenovi, gde ih nisu čekali brodovi trgovaca robljem. Tamošnji dobri ljudi su ih nahranili i smestili i ljubazno ispitali — zatim su im dali malo para i puno saveta i poslali ih natrag kućama.

— Ziveli dobri ljudi. Đenove! — reče Meri O'Her.

Te noći sam spavao u jednoj od dečjih spavaćih soba. O'Her mi je na noćni stočić stavio jednu knjigu. Bio je to *Drezden: Istorija, pozorište i galerija* od Meri Endel. Knjiga je objavljena 1908, a uvod je ovako počinjao:

Nadamo se da će se ova knjižica pokazati korisnom. Ona pokušava da engleskoj čitalačkoj publici iz ptičje perspektive pokaže kako je Drezden dobio svoj sadašnji izgled, u arhitektonskom pogledu; kako se, blagodareći geniju nekolicine ljudi, muzički razvijao do današnjeg procvata; i da skrene pažnju na neke trajne umetničke spomenike

koji su njegovu Galeriju načinili stecištem onih što traže neprolazne utiske.

Zatim sam dalje čitao malo istorije:

Tada, 1760, Drezden je preživeo prusku opsadu. Petnaestog jula počela je kanonada. Galerija slika se zapalila. Mnoge slike su bile prenete u Kenigštajn, ali su neke ozbiljno oštećene parčićima duladi — pre svega Francijino „Krštenje Isusovo“. Povrh toga, velelepni zvonik Krojckirhe, sa kojeg su danonoćno osmatrani pokreti neprijatelja, stajaše u plamenu. Kasnije je podlegao. U snažnom kontrastu sa tužnom sudbinom Krojckirhe, stajala je Frauenkirhe, a o obline njenog kamenog kubeta pruska đulad su odskakala poput kišnih kapi. Fridrih je konačno bio prinuđen da odustane od opsade, pošto je saznao za pad Glača, kritične tačke svojih novih osvajanja. „Moramo poći u Šlesku da ne izgubimo sve.“

Pustoš i razaranje u Drezdenu bejahu bezgranični. Kada je Gete, kao mladi student, posetio grad, još uvek je zatekao tužne ruševine: „Von der Kuppel der Frauenkirche sah ich diese leidigen Trümmer zwischen die schone stadtische Ordnung hineingesat; da rühmte mir der Küster die Kunst des Baumeisters, welcher Kirche und Kuppel auf einen so unerwünschten Fall schon eingerichtet und bombenfest erbaut hatte. Der gute Sakristan deutete mir alsdann auf Ruinene nach alien Seiten und sagte bedenklich lakonisch: Das hat der Feind gethan!“

Sledećeg jutra, dve devojčice i ja pređosmo reku Delaver na mestu gde je prešao Džordž Vašington. Otišli smo na Svetsku izložbu u Njujorku, videli smo kako je izgledala prošlost, po Fordovoj automobilskoj kompaniji i Voltu Dizniju, videli smo kakva će biti budućnost, po kompaniji Dženeral Motors.

I ja sebi postavih pitanja o sadašnjosti: koliko je široka, koliko duboka, koliko meni poklonjena zanavek.

Posle sam nekoliko godina predavao stvaralačko spisateljstvo u slavnoj Književničkoj radionici univerziteta u Ajovi. Upao sam u neke savršeno bajne nevolje, ponovo isplivao. Predavao sam popodne. Ujutru sam pisao. Niko nije smeo da me uznemirava. Radio sam na svojoj slavnoj knjizi o Drezdenu.

Nekako u to vreme jedan fin čovek po imenu Simor Lorens sklopio je sa mnom ugovor za tri knjige, i ja rekoh: — U redu, prva će biti moja slavna knjiga o Drezdenu.

Simora Lorensa prijatelji zovu „Sem“. I ja sad kažem Semu: — Seme, evo te knjige.

Ona je ovako kratka i ispreturana i neskladna, Seme, jer o pokolju nema šta pametno da se kaže. Smatra se da su svi mrtvi, da više nikad ne treba ništa da kažu ili žele. Očekuje se da posle pokolja sve bude veoma tiho, i uvek jeste. Ako se izuzmu ptice.

A šta kažu ptice? Sve što ima da se kaže o pokolju, stvari kao što su: „Ćiju-ćiju-ći?“

Rekao sam svojim sinovima da ni pod kojim uslovima ne smeju učestvovati u pokoljima i da vesti o pokoljima neprijatelja ne smeju da ih ispune zadovoljstvom ili razdraganošću.

Takođe sam im kazao da ne rade za preduzeća koja prave mašine za pokolje i da izražavaju svoj prezir prema ljudima koji misle da su nam takve mašine potrebne.

Kao što rekoh: sa svojim prijateljem O'Herom nedavno sam se vratio u Drezden.„Smejali smo se kao ljudi u Hamburgu i Zapadnom Berlinu i Istočnom Berlinu i Beču i Salzburgu i Helsinkiju; u Lenjingradu takođe. To je za mene bilo vrlo korisno, jer sam video silesiju autentičnih pozadina za izmišljene priče koje ću kasnije pisati. Jedna od njih će biti „Ruski barok“, a druga „Ljubljenje zabranjeno“, zatim „Dolarski bar“, pa „Ako slučaj bude hteo“, i tako dalje.

I tako dalje.

Bio jednom avion Lufthanze koji je trebalo da leti iz Filadelfije preko Bostona za Frankfurt. Trebalo je da se O'Her ukrca u Filadelfiji, a ja u Bostonu, i odosmo na daleke pute. Međutim, Boston je pogodilo nevreme, tako da je avion iz Filadelfije leteo pravo za Frankfurt. A ja sam u bostonskoj magli postao nepostojeće lice, pa me je Lufthanza

stavila u limuzinu zajedno sa drugim nepostojećim licima i poslala nas u motel da provedemo nepostojeću noć.

Vreme nije htelo da prođe. Neko se igrao satovima, i to ne samo električnim, već i satovima na navijanje. Velika skazaljka na mome satu bi jednom mrdnula i prošla bi cela godina, a potom bi opet mrdnula.

Tu nisam mogao ništa da učinim. Kao Zemljanin, morao sam da verujem u sve što kažu satovi — i kalendari.

Bejah poneo dve knjige koje sam nameravao da čitam u avionu. Jedna se zvala *Reči za vetar* od Teodora Retkea i evo šta sam u njoj našao:

*Budim se u san, i buđenje sporo usvajam.
Svoju sudbu osećam u onom čega ne mogu da se bojim.
Učim idući tamo kuda moram.*

Moja druga knjiga bila je *Selin i njegova vizija* od Erike Ostrovski. Selin je bio hrabar francuski vojnik u prvom svetskom ratu — sve dok mu nije pukla lobanja. Posle nije mogao da zaspi i imao je šumove u glavi. Postao je lekar i danju lečio sirotinju, a cele noći pisao groteskne romane. Nikakva umetnost nije moguća bez igre sa smrću, pisao je.

Istina je smrt, pisao je. Dično sam se borio protiv nje dokle god sam mogao . . . igrao sam s njom, kitio je, vrteo je u valceru . . . ukrašavao je vrpcama, draškao je . . .

Vreme mu je bilo opsesija. Gospođica Ostrovski me podseti na onu zapanjujuću scenu u *Smrti na otplatu* gde Selin pokušava da zaustavi jurcanje ulične gomile. On vrišti na hartiji: *Naterajte ih da stanu... ne dajte da se više uopšte kreću. . . Tako, zaledite ih . . . Jednom za svagda . . . Tako da više ne iščezavaju!*

U svojoj sobi u motelu prelistavao sam hotelsku bibliju tražeći priče o velikim pomorima. *I kad sunce ogranu po zemlji, Lot dođe u Sigor, čitao sam. Tada pusti Gospod na Sodom i na Gomor od Gospoda s neba dažd od sumpora i ognja. I zatre sve one gradove i svu onu ravan, i sve ljude u gradovima i rod zemaljski.*

Tako mu je to.

U oba ta grada živeli su grešni ljudi, kao što dobro znamo. Svetu je bolje bez njih.

A Lotovoj ženi je, naravno, rečeno da ne gleda iza sebe gde su bili svi ti ljudi i njihove kuće. Ali ona je *pogledala* iza sebe, i ja je zbog toga volim, jer je to bilo tako ljudski.

I tako je pretvorena u stub soli. Tako mu je to.

Ljudi ne treba da se osvrću iza sebe. Ja to svakako više neću činiti.

Sad sam završio svoju ratnu knjigu. Naredna koju napišem biće uživacija.

Ova je promašaj, i morala je biti, jer ju je napisao stub soli. Ovako počinje:

Čujte:

Bili Pilgrim se otkao iz vremena.

Završava se ovako:

Ćiju-ćiju-ći?

DVA

Čujte:

Bili Pilgrim se otkačio iz vremena.

Bili je zaspao kao senilni udovac, a probudio se na dan svog venčanja. Prošao je kroz jedna vrata u 1955, a izašao na druga u 1941. Vratio se kroz ta vrata da se nađe u 1963. Mnogo puta je video svoje rođenje i smrt, veli on, i nasumce posećuje sve događaje između njih.

Veli on.

Bili je vremenski spastičar, nema kontrolu nad tim kuda ide, a putovanja nisu obavezno prijatna. Stalno ga drži trema, veli on, jer nikad ne zna koji će deo svoga života morati da igra naredni put.

Bili se rodio 1922, u Ilijumu, država Njujork, kao jedinče tamošnjeg berberina. Bio je dete smešna izgleda koje je postalo mladić smešnog izgleda — visok i slabunjav i uobličen kao boca koka-kole. Maturirao je u Ilijumskoj gimnaziji, po uspehu u gornjoj trećini svog razreda, i jedno polugodište je pohađao večernje časove u Ilijumskoj optičarskoj školi pre no što je mobilisan za vojnu službu u drugom svetskom ratu. Za vreme rata otac mu je poginuo usled nesrećnog slučaja u lovu. Tako mu je to.

Bili je služio kao pešadinac u Evropi, pa su ga zarobili Nemci. Nakon časnog otpusta iz armije, 1945, Bili se ponovo upisao u Ilijumsku optičarsku školu. Na poslednjoj godini se verio sa kćerkom osnivača i vlasnika škole, a onda je pretrpeo blag nervni slom.

Lečen je u bolnici za veterane blizu Lejk Plesida, podvrgli su ga šok-terapiji i otpustili. Oženio se svojom verenicom, završio školu, a tast ga je uveo u posao. Ilijum je izvanredno pogodan grad za optičare, jer se u njemu nalazi Generalna kompanija za livenje i topljenje. Svaki nameštenik mora posedovati par zaštitnih naočara i mora ih nositi na mestima gde se odvija proizvodnja. GKL & T ima u Ilijumu šezdeset osam hiljada nameštenika. To iziskuje more sočiva i more okvira.

Okviri donose novac.

Bili se obogatio. Imao je dvoje dece, Barbaru i Roberta. Kad je došlo vreme, njegova kći Barbara se udala za jednog drugog optičara i Bili mu je sredio posao. Bilijev sin Robert je grdno kuburio u gimnaziji, ali je onda stupio u slavne „Zelene beretke“. Sredio se, postao je krasan mladić i borio se u Vijetnamu.

Početakom 1968, grupa optičara, među kojima je bio i Bili, unajmila je avion da ih preveze iz Ilijuma u Montriol, na međunarodni kongres optičara. Avion je udario u vrh planine Šugerbuš, u Vermontu. Svi su poginuli. Sem Bilija. Tako mu je to.

Dok se Bili oporavljao u jednoj bolnici u Vermontu, njegova žena je nesrećnim slučajem umrla od trovanja ugljen-monoksidom. Tako mu je to.

Kad je Bili, posle avionske nesreće, konačno stigao kući u Ilijum, neko vreme je bio miran. Na vrhu lobanje je imao grozan ožiljak. Nije nastavio s poslom. Imao je domaćicu. Njegova kći je navraćala skoro svakodnevno.

A onda, bez ikakvog upozorenja, Bili je otišao u Njujork i dospeo na jedan noćni non-stop radio-program, posvećen pričanju. Ispričao je kako se otkačio iz vremena. Rekao je, takođe, da ga je 1967. kidnapovao leteći tanjir. Tanjir je došao sa planete Tralfamador, rekao je Bili. Odveli su ga na Tralfamador, gde su ga golog izlagali u zoološkom vrtu, rekao je. Tamo je sparen sa bivšom zemljanskom filmskom zvezdom koja se zvala Montana Vajldhek.

Nekolicina nesaničara iz Ilijuma čula je Bilija na radiju, a jedan od njih je telefonirao Bilijevoj kćerki Barbari. Barbara se uznemirila. Otišla je sa mužem u Njujork i dovela Bilija kući. Bili je blago ali uporno tvrdio da je sve što je ispričao na radiju — istina. Reče da su ga Tralfamadorci kidnapovali uveče, na dan venčanja njegove kćeri. Njegov izostanak nije primećen, rekao je, zato što su ga Tralfamadorci proveli kroz vremensko zakrivljenje, tako da je mogao godinama da boravi na Tralfamadoru, a da ipak samo jednu mikrosekundu bude odsutan sa Zemlje.

Jedan mesec je prošao bez incidenata, a onda je Bili napisao pismo Ilijumskom *Predvodniku novosti* koje je list objavio. Pismo je opisivalo stvorove sa Tralfamadora. .

U pismu je rečeno da su visoki dve stope, zeleni i nalik na vodoinstalaterske usisaljke. Usisaljke su im počivale na tlu, a drške, koje su bile neobično savitljive, obično uperene ka nebu. Na vrhu svake drške nalazila se mala ruka sa zelenim okom na dlanu. Stvorovi su bili prijateljski nastrojeni i kadri da vide u četiri dimenzije. Sažaljevali su Zemljane što vide samo tri. Imali su puno čudesnih stvari kojima su hteli da nauče Zemljane, naročito u vezi sa vremenom. Bili je obećao da će u narednom pismu ispričati u čemu se sastoje neke od tih čudesnih stvari.

Kad je objavljeno prvo pismo, Bili je radio na drugom. Drugo pismo je ovako počinjalo:

„Najvažnija stvar koju sam doznao na Tralfamadoru jeste da kad neko umre nama samo *izgleda* da je mrtav. On je još i te kako živ u prošlosti, te je vrlo glupavo da ljudi plaču na sahrani. Svi trenuci, prošli, sadašnji i budući, uvek su postojali i uvek će postojati. Tralfamadorci mogu da odjednom gledaju sve trenutke, isto onako kao što mi, na primer, možemo da gledamo venac Stenovitih planina. Mogu da vide da su svi trenuci trajni i mogu da vide svaki trenutak koji ih zanima. Samo je zabluda, što vlada kod nas na Zemlji, da jednom trenutku sledi drugi, poput perli na niti, i da je trenutak, kad jednom prođe, prošao zauvek.

Kada Tralfamadorac vidi leš, sve što će pomisliti jeste da je mrtva osoba u lošem stanju u tom određenom trenutku, ali da je i krasna i lepa u puno drugih trenutaka. Sada i ja, kad čujem da je neko mrtav, jednostavno slegnem ramenima i kažem ono što Tralfamadorci vele o mrtvima, to će reći: Tako mu je to.“

I tako dalje.

Bili je na ovom pismu radio u podrumskoj sobi za rekreaciju, u svojoj praznoj kud. Njegova domaćica je imala slobodan dan. U sobi za rekreaciju se nalazila stara pisaća mašina. Ala od mašine. Težila je koliko akumulatorska baterija. Bili nije baš lako mogao da je odnese vrlo daleko, i zato je pisao u sobi za rekreaciju, a ne negde drugde.

Peć na naftu je prestala da radi. Miš je progrizao izolaciju žice što vodi do termostata. Temperatura u kući spala je na deset stepeni, ali Bili to nije primetio. Nije bio toplo obučen. Bio je bos i još uvek u

pidžami i mantilu za kupanje, mada je već kasno popodne. Njegova bosa stopala bila su modra i slonovačasta.

Bilijeva duša je, u svakom slučaju, bila užareno ugljevlje. Tako vrelom činjaše je Bilijevo uverenje da će istinom o vremenu utešiti tolike ljude. Zvonce na ulazu, u gornjem delu kuće, zvonilo je i zvonilo. Tamo gore je njegova kći Barbara, htela bi da uđe. Sad sama sebi otvara vrata ključem, prelazi pod nad njegovom glavom, dozivajući: — Oče! Tata, gde si? — I tako dalje.

Bili joj nije odgovorio, te beše skoro u histeriji, očekivala je da nađe njegov leš. A onda je pogledala poslednje mesto gde se još moglo pogledati — u sobu za rekreaciju.

— Zašto nisi odgovorio kad sam zvala? — želela je da zna Barbara, stojeći na pragu sobe za rekreaciju. Beše ponela popodnevne novine, one u kojima je Bili opisao svoje prijatelje sa Tralfamadora.

— Nisam te čuo, — reče Bili.

Orkestracija trenutka je bila sledeća: Barbara je imala samo dvadeset jednu godinu, ali je svog oca smatrala senilnim, mada je imao tek četrdeset šest godina — senilnim usled oštećenja mozga prilikom pada aviona. Takođe je mislila da je ona glava porodice, pošto je morala da sredi majčinu sahranu, pošto je Bili ju morala da uzme domaćicu, i tako to. Barbara i njen muž su, takođe, morali da se staraju o Bilijevim poslovnim interesima, koji behu znatni, jer Bili, izgleda, više uopšte nije hajao za posao. Tolika odgovornost u tako mladim godinama načinila je od nje ozlojeđenu alapaču. A Bili je, u međuvremenu, pokušavao da se drži svog dostojanstva, da ubedi Barbaru i sve ostale kako je daleko od toga da bude senilan, da se, naprotiv, posvećuje mnogo uzvišenijem pozivu no što je puko poslovanje.

Sad, ništa manje, mislio je, prepisuje korektivna sočiva za duše Zemljana. Tolike među tim dušama su izgubljene i ojađene, verovao je Bili, jer ne mogu da vide tako dobro kao njegovi mali zeleni prijatelji na Tralfamadoru.

— Ne laži me, oče, — reče Barbara. — Ja savršeno dobro znam da si čuo kad sam zvala. — Bila je to prilično zgodna devojkica, jedino što

je imala noge kao edvardijanski koncertni klavir. Sad je osula na Bilija drvlje i kamenje zbog pisma u novinama. Kazala je da izlaže" podsmehu sebe i sve koji su s njim u vezi.

— Oče, oče, oče, — reče Barbara — šta ćemo da *radimo* s tobom? Zar hoćeš da nas primoraš da te smestimo tamo gde je tvoja majka? — Bilijeva majka je još bila živa. Ležala je u postelji staračkog doma, na rubu Ilijuma, koji se zvao „Borik“.

— Šta te to u mome pismu toliko razjaruje? — hteo je da zna Bili.

— Sve je to naprosto šašavo. Ništa u njemu nije istina!

— Sve je istina. — Bilijeva ljutnja se neće rasplamsavati naporedo s njenom. On se nikad ni zbog čega nije ljutio. U tom pogledu bio je divan.

— Uopšte ne postoji planeta Tralfamador.

— Ne može se videti sa Zemlje, ako si to htela da kažeš, — reče Bili. — Što se toga tiče, ni Zemlja se ne vidi sa Tralfamadora. Obe planete su veoma male. Veoma su udaljene jedna od druge.

— Gde si samo našao šašavo ime kao što je „Tralfamador“?

— Tako tu planetu *nazivaju* stvorovi koji tamo žive.

— Oh, bože, — reče Barbara i okrenu mu leđa. Slavila je osujećenje tapšući dlanovima. — Mogu li da ti postavim jedno prosto pitanje?

— Razume se.

— Zašto pre avionske nesreće nisi pominjao ništa od svega ovoga?

— Nisam smatrao da je *sazrelo* vreme.

I tako dalje. Bili kaže da se prvi put otkao iz vremena 1944, mnogo pre svog puta na Tralfamador. Tralfamadorci nisu imali nikakve veze sa njegovim otkaćinjanjem. Oni su naprosto bili u stanju da mu pruže uvide u ono što se stvarno zbiva.

Bili se prvi put otkao dok je drugi svetski rat bio u toku. Bili je u ratu bio pomoćnik vojnog sveštenika. Sveštenikov pomoćnik je uobičajena smešna figura u američkoj vojsci. Bili tu nije bio izuzetak. Bio je nemoćan da naškodi neprijatelju ili pomogne prijateljima. U stvari, prijatelja nije ni imao. Bio je sveštenikov lakej, nije očekivao unapređenja ili medalje, nije nosio oružje, a imao je smernu veru u ljubećeg Isusa koju je većina vojnika smatrala trulom.

Tokom manevara u Južnoj Karolini Bili je svirao himne, koje je znao iz detinjstva, svirao ih je na malom crnom harmonijumu koji je bio nepromočiv. Harmonijum je imao trideset devet dirki i dva registra — *vox humana* i *vox celeste*. Bili se takođe starao o prenosnom oltaru, sivomaslinastom četvrtastom koferčetu s nogama na uvlačenje. Bilo je postavljeno krmeznim plišom, a u tom strasnom plišu gnezdili su se krst od elektrolitičkog aluminijuma i biblija.

Oltar i harmonijum je napravila jedna kompanija za proizvodnju usisivača za prašinu u Kemdenu, država Nju Džersi — to je na njima pisalo.

Jednom, na manevrima, Bili je svirao „Moćna tvrđava Gospod je naš“, muzika Johana Sebastijana Baha i reči Martina Lutera. Beše nedeljno popodne. Bili i njegov kapelan su na obronku jednog brega u Karolini skupili pastvu od pedesetak vojnika. Onda se pojavio jedan sudija. Svuda su bile sudije, ljudi koji su govorili ko pobeđuje ili gubi u teoretskoj bici, ko je živ a ko mrtav.

Sudija je doneo komičnu vest. Pastvu je teoretski uočio iz vazduha teoretski neprijatelj. Sad su svi teoretski mrtvi. Teoretski leševi su se nasmejali i pojeli obilan podnevni obrok.

Godinama kasnije, dok se prisećao te zgone, Bilija je poražavalo kakva je to tralfamadorska pustolovina sa smrću: istovremeno biti mrtav i jesti.

Pred kraj manevara, Biliju dadoše vanredno odsustvo, jer je njegovog oca, berberina u Ilijumu, država Njujork, ubio jedan prijatelj dok su lovili jelene. Tako mu je to.

Kad se vratio sa odsustva, Bili je zatekao naređenje o prekomandi u Evropu. Bio je potreban štapskoj četi jednog pešadijskog puka koji se borio u Luksemburgu, Pomoćnik pukovskog sveštenika je ubijen u akciji. Tako mu je to.

Kad se Bili pridružio puku, ovaj Su upravo uništavali Nemci u okviru slavne bitke u Ardenima. Bili čak nije ni sreo sveštenika kome je trebalo da pomaže, nikad mu nisu izdali čelični šlem i frontovske cokule. To je bilo u decembru 1944, za vreme poslednje silovite nemačke ofanzive u tom ratu.

Bili je preživio, ali je bio ošamućena lutalica, duboko iza novih nemačkih položaja. Trojica lutalica, koji nisu bili toliko ošamućeni, dozvoliše Biliju da im se prikrpi. Dvojica su bili izviđači, a jedan protivtenkovski tobdžija. Kili su bez hrane i mapa. Izbegavajući Nemce, predavali su se sve dubljim seoskim tišinama. Jeli su sneg.

Išli su u vrsti. Najpre izviđači, prevejani, graciozni, tihi. Oni su imali puške. Potom je išao protivtenkovski tobdžija, trapav i tupav, preteći Nemcima automatskim koltom kalibra 45, u jednoj ruci, i rovovskim nožem, u drugoj.

Na kraju je išao Bili Pilgrim, praznih ruku, sumorno spreman da umre. Bili bejaše živa šega — visok šest stopa i tri palca, prsa i ramena nalik na kutiju kuhinjskih šibica. Nije imao šlem, ni šinjel, ni oružje, ni cokule. Na nogama je imao jevtine, niske civilne cipele koje je kupio za očevu sahranu. Bili je izgubio potpeticu, što je činilo da klimata gore-dole, gore-dole. Od te nevoljne igre, gore-dole, gore-dole, boleli su ga zglobovi u kukovima.

Bili je imao na sebi tanku letnju bluzu, košulju i pantalone od grebave vune i dugačke gaće natopljene znojem. Od njih četvorice jedino je on imao bradu. Bila je to divlja, čekinjasta brada, a neke čekinje su bile sede, mada je Bili imao tek dvadeset jednu godinu. Uz to je i ćelavio. Od vetra i hladnoće i žestokog napora lice mu je postalo krmezno.

Uopšte nije izgledao kao vojnik. Izgledao je kao prljavi flamingo.

A trećeg dana lutanja na njih četvoricu je neko pripucao iz daljine — ispalio je četiri hica dok su prelazih uzani drum od opeka. Jedan hitac je bio namenjen izviđačima. Sledeći protivtenkovskom tobdžiji koji se zvao Roland Viri.

Treći metak je bio za prljavog flaminga koji se zaustavio na samoj sredini druma gde mu je smrtonosna pčela prozujala pored uveta. Bili je učtivo stajao, pružajući strelcu drugu priliku. Njegovo iskrivljeno poimanje pravila ratovanja beše da strelcu *valja* pružiti drugu priliku. Sledeći hitac je za nekoliko palaca promašio čašice Bilijevih kolena i, sudeći po zvuku, otišao u beskraj.

Roland Viri i izviđači su bili bezbedni u jendeku, a Viri zareža na Bilija: „Glupane, sklanjaj se sa druma, jebo mater svoju“. Poslednje tri reči još su bile novina u govoru belaca 1944. Toliko su bile sveže i

zapanjujuće za Bilija, koji nikad nije nikog psovao — da su učinile svoje. Probudile su ga i uklonile sa drumu.

— Opet sam ti spasao život, ti, tupavi kopilane, — reče Viri Biliju, u jendeku. Već danima je spasavao život Biliju, psujući ga, ritajući ga, šamarajući ga, terajući ga da se kreće. Bilo je apsolutno neophodno primeniti surovost, jer Bili nije hteo ništa da učini kako bi se spasao. Bili je želeo da sve batali. Bio je smrznut, gladan, zbunjen, nesposoban. Sada, trećeg dana, jedva je mogao da razlikuje san od budnog stanja; nije, uostalom, uočavao neku bitnu razliku ni između hodanja i mirovanja.

Želeo je da ga svi ostave na miru. — Vi, momci, produžite bez mene, — stalno je ponavljao.

Za Virija je rat bio nov kao i za Bilija. I on je bio zamena. Kao član posade topa, pomogao je da se u besu opali jedan metak — iz protivtenkovskog topa kalibra 57 milimetara. Top je proizveo zvuk cepanja, kao da se povlači cip na šlicu Svemogućeg Gospoda. Top je razneo sneg i rastinje plamenim mlazom dugim trideset stopa. Plamen je na tlu ostavio crnu strelu koja je Nemcima tačno pokazivala gde je top skriven. Hitac je promašio.

Promašio je tenk tipa „tigar“. Ovaj je njušeći okretao svoju 88 milimetarsku rilicu, ugledao je strelu na zemlji. Opalio je. Pobio je svu posadu topa, sem Virija. Tako mu je to.

Roland Viri je imao tek osamnaest godina, bio je pri kraju nesretnog detinjstva, uglavnom provedenog u Pitsburgu, država Pensilvanija. U Pitsburgu je bio neomiljen. Bio je neomiljen zato što je bio glup i debeo i pakostan, a bez obzira koliko se prao, smrdeo je na slaninu. U Pitsburgu su ga uvek ostavljali ljudi koji nisu želeli da bude s njima.

Viriju je zagorčavalo život što ga ostavljaju. Kad bi ga ostavili, on bi našao nekoga ko je još manje omiljen i zamlaćivao bi se izvesno vreme s tom osobom, pretvarajući se da je prijateljski raspoložen. A onda bi našao neki povod da je prebije na mrtvo.

To je bio obrazac. Odnos koji je Viri uspostavljao sa ljudima koje će, na kraju, prebiti, bio je luđački, seksualan, ubilački. Pričao im je o očevoj zbirci pušaka i sablji i sprava za mučenje i bukagija i tako

dalje. Virijev otac, koji je bio vodoinstalater, odista je skupljao takve stvari, a njegova zbirka beše osigurana na četiri hiljade dolara. On nije bio usamljen. Pripadao je velikom klubu čiji su članovi bili ljudi koji skupljaju takve stvari.

Virijev otac je jednom poklonio Virijevoj majci španske mengele za prste u ispravnom stanju — kao kuhinjski pritiskivač za hartiju. Drugom prilikom poklonio joj je stonu lampu čije je postolje činio stopu visok model slavne „Gvozdene device in Nirnberga“. Prava Gvozdena i levica bila je srednjovekovna sprava za mučenja, neka vrsta kazana koji je spolja imao oblik žene — a iznutra beše postavljen šiljcima. Prednji deo žene sačinjavala su dvojica vrata na šarke. Zamisao je bila da se prestupnik smesti unutra i potom zatvori vrata. Na mestu gde su dolazile oči bila su dva naročita šiljka. Na dnu je bio odvod za ispuštanje krvi.

Tako mu je to.

Viri je ispričao Biliju Pilgrimu o Gvozdenoj devici, o odvodu na njenom dnu — i njegovoj nameni. Pričao je Biliju o dum-dum mecima. Pričao mu je o očevom krupnokalibarskom pištolju koji staje u džep prsluka, ali je ipak mogao da u čoveku napravi rupu „kroz koju bi noćni soko proleteo ne okrznuvši je krilom“.

Viri je jednom sa nipodaštavanjem ponudio Biliju opkladu da ne zna čak ni šta je slivnik za krv. Bili je nagađao da je to onaj odvod da dnu Gvozdene device, ali se prevario. Slivnik za krv, doznao je Bili, jeste plitak žljeb duž oštrice sablje ili bajoneta.

Viri je pričao Biliju o finim mučenjima o kojima je čitao, ili slušao na radiju, ili ih je video u bioskopu — i o drugim finim mučenjima koja je sam izumeo. Jedan od tih izuma bilo je zabijanje zubarske bušilice u uvo. Upitao je Bilija šta misli koji je najgori vid pogubljenja. Bili nije imao nikakvo mišljenje. Ispostavilo se da je ispravan odgovor ovo: „U pustinji napenališ dasu na mravinjak — shvataš? Gleda uvis, a jaja i đoku mu skroz namažeš medom i odsečeš mu očne kapke tako da mora da zuri u sunce sve dok ne umre“. Tako mu je to.

Sad, ležeći u jendeku sa Bilijem i izviđačima, pošto je na njih pucano, Viri je naterao Bilija da veoma pažljivo razgleda njegov rovovski nož. To nije bilo državno oružje. Bio je to poklon od

njegovog oca. Imao je oštricu dugu deset palaca, trouglastu u preseku. Rukohvat se sastojao od mesinganog boksera, predstavljao je lanac prstenova kroz koje je Viri proturio svoje zatupaste prste. Prstenovi nisu bili obični. Bili su načičkani šiljcima.

Viri je stavio šiljke uz Bilijev obraz, bockao je obraz sa divljački nežnim uzdržavanjem. — Kako bi ti se svidelo da te ovim maznu — hm? Hmhmhmhmhm? — hteo je da zna.

— Ne bi mi se svidelo, — reče Bili.

— Je l' znaš zašto je sečivo trouglasto?

— Ne.

— Pravi ranu koja neće da se zatvori.

— Oh.

— Napravi u dasi trouglastu rupu. Ako u dasu zabiješ običan nož — on napravi prorez. Tačno? Prorez se odmah zatvori. Tačno?

— Tačno.

— Sranje. Šta ti znaš? Kog vas đavola uče u koledžu?

— Ja nisam baš dugo bio u koledžu, — reče Bili, i to je bilo tačno. Imao je samo šest meseci koledža, a ni koledž nije bio pravi koledž. Bio je to večernji tečaj Ilijumske optičarske škole.

— Jak si mi ti student, — reče Viri ubitačno.

Bili sleže ramenima.

— Život je nešto više od onog što čitaš u knjigama, — reče Viri. — Doći ćeš ti na to.

Tamo, u jendeku, Bili ni na ovo ništa ne odgovori, jer nije želeo da razgovor traje duže no što je potrebno. Međutim, osetio je neodređeno iskušenje da kaže kako ponešto zna o krvi. Uostalom, Bili je gledao mučenje i grozovite rane na početku i kraju skoro svakog dana svog detinjstva. Na zidu njegove spavaće sobice u Ilijumu visilo je jedno krajnje jezivo raspelo. Vojni hirurk bi se divio kliničkoj vernosti umetnikovog prikaza svih Hristovih rana — rana od koplja, rana od tmja, rupa što su ih načinili gvozdeni šiljci. Bilijev Hristos je grozno umro. Pobuđivao je sažaljenje.

Tako mu je to.

Bili nije bio katolik, mada je odrastao s užasnim raspelom na zidu. Njegov otac nije bio religiozan. Mati mu je bila zamenica orguljaša u nekoliko crkava u gradu. Kad god je svirala, vodila je sa sobom

Bilija, naučila ga je i da pomalo svira. Govorila je da će se pridružiti nekoj crkvi čim dokona koja je u pravu.

Nikad *nije* dokonala. Međutim, u njoj se rodila strahovita čežnja za raspelom. I kupila je jedno, u prodavnici suvenira u Santa Feu, za vreme putovanja na Zapad koje je mala porodica obavila tokom Velike krize. Poput tolikih Amerikanaca, ona je pokušavala da sagradi život koji ima smisao od stvari nađenih u prodavnicama suvenira.

I raspelo se našlo na zidu sobice Bilija Pilgrima.

Stiskajući orahove kundake svojih pušaka, dvojica izviđača šapnuše u jendeku da je vreme da se opet krene. Prošlo je deset minuta a da niko nije došao da vidi jesu li pogođeni ili nisu, da ih dotuče. Ko god da je pucao, očito je bio daleko i sasvim sam.

I četvorka je izbauljala iz jendeka ne privukavši na sebe novu paljbu. Otpuzali su u šumu kao veliki, nesrećni sisari, što su i bili. Onda su se uspravili i počeli da brzo koračaju. Šuma je bila mračna i stara. Borovi su bili zasađeni u redove i vrste. Nije bilo žbunja. Tlo su pokrivala četiri palca netaknutog snega. Amerikanci nisu imali drugi izbor do da ostavljaju tragove po snegu, nedvosmislene poput dijagrama u udžbeniku balskog igranja — *korak, klizanje, stanka* — *korak, klizanje stanka*.

— Začepi i da nisi pisnuo! — upozorio je Roland Viri Bilija Pilgrima dok su izlazili iz jendeka. Viri je izgledao kao Tvidldam ili Tvidldi, sav zgrčen za boj. Bio je mali i debeo.

Posedovao je svaki komad opreme koji mu je ikad izdat, svaki poklon koji je primio od kuće: šlem, postavu šlema, vunenu kapu, šal, rukavice, pamučnu potkošulju, vunenu potkošulju, vunenu košulju, džemper, bluzu, dužu bluzu, šinjel, pamučne gaće, vunene pantalone, pamučne čarape, vunene čarape, frontovske cokule, gas-masku, čaturicu, manjerku, pribor za prvu pomoć, rovovski nož, cebe, šatorsko krilo, kišni mantil, bibliju neprobojnu za metke, brošuru s naslovom „Upoznaj svog neprijatelja“, drugu brošuru s naslovom „Zašto se borimo“ i još jednu brošuru sa nemačkim frazama ispisanim engleskom fonetskom azbukom koja će Viriju omogućiti da na nemačkom postavlja pitanja kao što su: „Gde vam je

štab?“ i „Koliko imate haubica?“ ili da im kaže: „Predajte se. Vaš položaj je beznadežan“. I tako dalje.

Viri je imao gredicu balze koja je trebalo da služi kao jastuče u rovu. Imao je profilaktički pribor koji je sadržavao dva debela prezervativa sa oznakom „Samo za sprečavanje zaraze!“ Imao je pištaljku koju neće nikome pokazati dok ga ne unaprede u kaplara. Imao je pornografsku fotografiju žene koja pokušava polni odnos sa šetlandskim ponijem.

Žena i poni behu postavljeni ispred somotskih draperija opervaženih vunanim lopticama. Sa strane su bili dorski stubovi. Ispred jednog stuba stajala je palma u saksiji. Slika koju je imao Viri predstavljala je kopiju prve pornografske fotografije u istoriji. Reč *fotografija* prvi put je upotrebljena 1839.. godine, a te iste godine Luj Ž.M. Dager otkrio je Francuskoj akademiji da se slika uobličena na posrebnjoj metalnoj ploči, presvučenoj tankim slojem srebrojodida, može razviti uz prisustvo živine pare.

1841, samo dve godine kasnije, jedan Dagerov asistent, Anri Lefevr, uhapšen je u parku Tiljerije zato što je pokušao da jednom gospodinu proda sliku žene i ponija. I Viri je onde kupio svoju sliku — u Tiljerijama. Lefevr je tvrdio da ta slika predstavlja umetničko delo i da je njegova namera bila da oživi grčku mitologiju. Kazao je da to dokazuju stubovi i palma u saksiji.

Kad su ga upitali koji je mit hteo da prikaže, Lefevr je odgovorio da postoje hiljade takvih mitova u kojima je žena smrtno biće a poni bog.

Osuđen je na šest meseci zatvora. U zatvoru je umro od zapaljenja pluća. Tako mu je to.

Bili i izviđači su bili mršavci. Roland Viri je imao sala za gorivo. On je bio tutnjava furuna ispod svih svojih slojeva vune i kaiša i platna. Imao je toliko energije, da je stalno jurcao tamo-amo između Bilija i izviđača, isporučujući tupave poruke koje niko nije poslao i koje niko nije voleo da prima. Poče, takođe, da uobražava da je on vođa, pošto je toliko zaposleniji od ostalih.

Bio je, u stvari, tako zagrejan i zabundan da nije imao nikakvo osećanje opasnosti. Njegovo viđenje spoljašnjeg sveta bilo je

ograničeno na ono što je mogao da vidi kroz uzan prorez između ruba šlema i šala dobijenog od kuće, koji je od hrbata nosa naniže skrivao njegovo bepsko lice. Toliko je bio ugodno ututkan da je mogao da zamišlja kako je bezbedan, kod kuće, pošto je preživeo rat, i da svojim roditeljima i sestri priča istinitu ratnu priču — dok se istinita ratna priča još odvijala.

Virijeva verzija istinite ratne priče je izgledala ovako: došlo je do silovitog nemačkog napada, a Viri i njegovi protivtenkovski drugari su se borili kao lavovi, dok svi, sem Virija, nisu poginuli. Tako mu je to. A onda se Viri udružio sa dvojicom izviđača i namah su postali prisni prijatelji i odlučili da sebi oružjem prokrče put natrag do vlastitih položaja. Putovaće brzo. Neka ih đavo odnese ako se predaju. Svi su se, u to ime, rukovali. Sebe su nazvali „Tri musketara”.

Ali onda je taj prokleti student, koji je bio toliko slab da nije ni trebalo da bude u vojsci, upitao može li i on da pođe. Čak nije imao pušku ili nož. Čak nije imao šlem ili kapu. Čak nije mogao da ide uspravno — neprestano je klimatao gore-dole, gore-dole, dovodeći sve do ludila, odajući njihovu poziciju. Bio je bedan. Tri musketara su gurala i nosila i vukla studenta sve do njihovih položaja, tako je glasila Virijeva priča. Spasli su mu prokletu kožu.

U stvarnom životu, Viri se vraćao već predenim putem, pokušavajući da utvrdi šta se dogodilo sa Bilijem. Rekao je izviđačima da sačekaju dok se on vrati po tog studentskog kopilana. Sad prolazi ispod niske grane. Lupila je o vrh njegovog šlema, proizvevši zvuk *klonk*. Viri to nije čuo. Negde je lajao golem pas. Viri ni to nije čuo. Njegova ratna priča je stigla do vrlo uzbudljive tačke. Jedan oficir je čestitao Trojici musketara, govoreći da će ih predložiti za Bronzane zvezde.

— Momci, mogu li još nešto da učinim za vas? — reče oficir.

— Da, gospodine, — reče jedan od izviđača. — Mi bismo voleli da ostanemo zajedno do kraja rata. Ima li načina da uredite da niko nikad ne rastavi Tri musketara?

Bili Pilgrim se zaustavio u šumi. Naslanjao se na drvo, sklopljenih očiju. Glava mu je bila zabačena a nozdrve raširene. Izgledao je kao pesnik u Partenonu.

Bili se tada prvi put otkao iz vremena- Njegova pažnja je počela da se veličajno njiše celim lukom njegovog života, prelazeći u smrt koja bejaše ljubičasto svetio. Tamo nije bilo nikog, ničeg. Postojalo je samo ljubičasto svetio — i neko zujanje.

A onda se Bili opet odnjhao u život, išao. je unatrag dok nije došao u stanje pre rođenja, koje bejaše. crveno svetio i brbotavi zvuci. I ponovo se unjihao u život i zaustavio. Bio je dečaćić koji se sa svojim kosmatim ocem tušira u Ilijumskoj Hrišćanskoj zajednici mladih ljudi. Osećao je miris hlora iz plivačkog bazena s onu stranu vrata, čuo je tresak odskočne daske.

Mali Bili beše prestravljen, jer je njegov otac kazao da će Bili naučiti da pliva po metodi „Plivaj ili se udavi“. Otac će baciti Bilija u duboki kraj bazena i Bili ima da pliva kao vrag.

To je bilo kao pogubljenje. Dok ga je otac nosio iz odaje s tuševima do bazena Bili je obamro. Oči su mu bile zatvorene. Kad je otvorio oči, nalazio se na dnu bazena, a svuda bejaše divna muzika. Izgubio je svest, ali se muzika nastavljala. Nejasno je osećao da ga neko spasava. Biliju je to bilo krivo.

Odatle je putovao kroz vreme do 1965. godine. Ima četrdeset jednu godinu i nalazi se u poseti svojoj oronuloj majci u „Boriku“, staračkom domu u koji ju je smestio tek pre mesec dana. Beše navukla zapaljenje pluća i nije se očekivalo da će preživeti. Međutim, živela je još godinama nakon toga.

Skoro je izgubila glas, te je Bili, da bi je čuo, morao da stavi uvo uz njene papirne usne. Imala je očito da kaže nešto veoma važno.

— Kako . . .? — počela je i stala. Bila je suviše umorna. Nadala se da neće morati da izgovori ostatak rečenice, da će je Bili završiti umesto nje.

Ali Bili nije imao pojma šta je njoj na umu. — Šta *kako*, majko? — suflirao je.

Teško je gutnula, prolila nekoliko suza. Onda je prikupila energiju iz svih delova svog uništenog tela, čak iz prstiju na nogama i rukama. Konačno je skupila dovoljno energije da prošapuče sledeću potpunu rečenicu:

— Kako sam ovoliko *ostarila*?

Bilijeva drevna majka je izdahнула, a zgodna bolničarka izvede Bilija iz sobe. Baš kad je Bili ulazio u hodnik, provezli su leš nekog starca pokriven čaršavom. Taj čovek je u svoje vreme bio slavan maratonac. Tako mu je to. Uzgred rečeno, to se događalo pre no što je Bili razbio glavu u avionskoj nesreći — pre no što je postao onako glasan po pitanju letećih tanjira i putovanja kroz vreme.

Bili je seo u čekaonicu. Još nije bio udovac. Osetio je nešto tvrdo pod jastukom svoje odveć tapecirane fotelje. Iščeprkao je tu stvar, otkrio da je to knjiga, *Pogubljenje redova Slovika* od Viljema Bredforda Hjuija. Bio je to istinit opis smrti redova Edija D. Slovika, 3689415, izvedenog pred američki vod za streljanje. Slovik je bio jedini američki vojnik streljan zbog kukavičluka od građanskog rata naovamo. Tako mu je to.

Bili je pročitao mišljenje sudije vrhovnog vojnog suda, koji je nanovo razmotrio Slovikov slučaj; ovako se završavalo: *On je neposredno osporio autoritet državne uprave i buduća disciplina zavisi od odlučnog odgovora na taj izazov. Ukoliko smrtnu presudu treba uopšte izricati za dezerterstvo, valja da se izrekne u ovom slučaju, ne kao kaznena mera niti kao odmazda, već da bi se održala disciplina na temelju koje jedna armija jedino može postići uspeh u borbi sa neprijateljem. U toku procesa nije preporučena blagost i ovde se takođe ne preporučuje.* Tako mu je to.

Bili je trepnuo u 1965, otputovao je kroz vreme u 1958. Nalazio se na banketu u čast jednog tima Male lige čiji je član bio njegov sin Robert. Govorio je trener, koji se nikad nije ženio. Sav se zagrcnuo od uzbuđenja.

— Tako mi boga, — govorio je — smatrao bih čašću da ovim mladićima donosim *vodu*.

Bili je trepnuo u 1958, otputovao je kroz vreme u 1961. Bio je doček Nove godine i Bili se sramno napio u društvu u kojem se svako bavio optičarstvom ili bio u braku sa optičarem.

Bili obično nije mnogo pio, jer mu je rat upropastio stomak, ali se sad nepobitno naroljao te je, prvi i jedini put, izneveravao svoju suprugu Valensiju. Nekako je ubedio jednu ženu da dođe u perionicu i onda sedne na plinsku sušilicu koja je radila.

Ta žena je i sama bila vrlo pijana i pomogla je Biliju da joj skine steznik. — O čemu si to hteo da razgovaramo? — rekla je.

— U redu je, — reče Bili. On je iskreno mislio da je to u redu. Nije mogao da se seti ženinog imena.

— Otkud to da te zovu Bili, a ne Viljem?

— Iz poslovnih razloga, — reče Bili. To je bila istina. Njegov tast, koji je bio vlasnik Ilijumske optičarske škole, koji je Biliju otvorio praksu, beše genije na svome području. Kazao je Biliju da podstiče ljude da ga zovu Bili — jer će im to ime ostati u sećanju. Ujedno će činiti da on pomalo magično deluje, jer u okolini nije postojao nijedan drugi odrasli Bili. To ime je, takođe, prisiljavalo ljude da ga odmah smatraju prijateljem.

Tu negde dolazi jedna strašna scena u kojoj su se ljudi gnušali nad Bilijem i onom ženom, a onda se Bili našao u svom automobilu, pokušavajući da nađe upravljač.

Sad je glavno da nađe upravljač. Bili je najpre mlatarao rukama poput vetrenjače, u nadi da će ga naći srećnim slučajem. Kad to nije upalilo, postao je metodičan, dejstvovao je tako da mu upravljač nije mogao pobeći. Čvrsto se naslonio o leva vrata, pretražio je svaki kvadratni santimetar područja ispred sebe. Kad nije uspeo da nađe upravljač, pomerio se za šest palaca i nanovo je tražio. Začudo, na kraju se obreo uz desna vrata a upravljač nije pronašao. Zaključio je da ga je neko ukrao. Dok je gubio svest od pića to ga je ljutilo.

Bio je na zadnjem sedištu svojih kola i zato nije mogao da nađe upravljač.

Sad neko drmusanjem budi Bilija. Bili se još osećao pijan, još je bio besan zbog ukradenog upravljača. Opet se nalazio u drugom svetskom ratu, iza nemačkih položaja. Osoba koja ga drmusa jeste Roland Viri. Viri je zgrabio prednji deo Bilijeve bluze. Udarao je Bilijem o drvo, zatim ga odvoji od drveta, hitnu ga u smeru koji je trebalo da odabere vlastitim pogonom.

Bili se zaustavi, odmahnu glavom. — Ti produži — reče.

— Šta?

— Vi, momci, produžite bez mene. Meni je dobro. .

— Šta je tebi?

— Ja sam dobro.

— Isuse, što mrzim da vidim da je neko *bolestan* — reče Viri kroz pet slojeva vlažnog šala dobijenog od kuće. Bili nikad nije video Virijevo lice. Jednom je pokušao da ga zamisli. Zamislio ga je kao žabu krastaču u akvarijumu.

Viri je četvrt milje ritao i gurao Bilija. Izviđači su čekali između obala smrznutog potoka. Čuli su psa. Čuli su ljude kako se dozivaju — dozivaju se kao lovci koji imaju prilično jasno predstavu o tome gde im je plen.

Obale potoka bile su dovoljno visoke da izviđačima dozvole da stoje neprimećeni. Bili se smešno steturao niz obalu. Za njim je došao Viri, cangrljajući i zveckajući i cinkajući, sav zajapuren.

— Evo ga, momci, — reče Viri. — Ne želi da živi, -ali će ipak živeti. Kad se iz ovoga izvuče, tako mi boga dugovaće život Trojici musketara. — Tako su izviđači prvi put čuli da Viri u svojim mislima sebe i njih smatra Trojicom musketara.

Tamo, u koritu potoka, Bili Pilgrim je mislio da se bezbolno pretvara u paru. Kad bi ga svi ostavili samo na časak, mislio je, nikom više ne bi pravio neprilike. Pretvorio bi se u paru i uzlebdeo među krošnje.

Negde ponovo zalaja golemi pas. Uz pomoć straha i odjeka i zimskih tišina, taj pas je imao glas sličan velikom bronzanom gongu.

Roland Viri, star osamnaest godina, ugura se među izviđače, teškom rukom obavi ramena obojice. „Dakle, šta sad da čine Tri musketara?”

Bili Pilgrim je imao divnu halucinaciju. Bio je obuven u suve, tople, bele vunene čarape, pa se klizao po podu balske dvorane. Hiljade gledalaca su klicale. To nije bilo putovanje kroz vreme. To se nikad nije dogodilo, nikad se neće dogoditi. Bilo je to ludilo mladića koji je umirao u cipelama punim snega.

Jedan izviđač je oborio glavu, pustio da mu sa usana padne pljuvačka. Drugi učini isto. Proučavali su infinitezimalne učinke pljuvačke na sneg i istoriju. Bili su to sitni, graciozni ljudi. Već puno puta su bili iza nemačkih položaja — živeli su kao šumske životinje, živeli od trenutka do trenutka, u korisnom užasu, misleći bez mozga, kičmenim moždinama.

Sad su se izvrpoljili ispod Virijevih ruku punih ljubavi. Rekli su Viriju da će biti bolje da on i Bili nađu nekog kome će se predati. U svakom

slučaju, izviđači više neće čekati na njih dvojicu.

I onda ostaviše Virija i Bilija u koritu potoka.

Bili Pilgrim je nastavio da se kliza, u vunanim čarapama izvodio je veštine koje bi većina sveta smatrala nemogućnim — pravio je obrte, zaustavljao se u mestu i tako dalje. Klicanje se nastavljalo, ali mu se ton promenio kad je halucinaciju zamenilo putovanje kroz vreme.

Bili je prestao da se kliza, obreo se na govornici u kineskom restoranu, u Ilijumu, država Njujork, jednog ranog popodneva u jesen 1957. Članovi Kluba lavova su mu stojeći pljeskali. Upravo je izabran za predsednika i sad mora da govori. Prepao se na mrtvo, mislio je da je došlo do jezive greške. Svi ti uspešni, solidni ljudi sad će otkriti da su izabrali smešno siroče. Čuče njegov piskav glas, glas koji je imao u ratu. Progutao je pljuvačku, znao je da je sve čime raspolaže kao rezonatorom mala pištaljka izdeljana od vrbovog pruta. Još gore — nije imao šta da kaže. Gomila se utišala. Svi su bili ružičasti i ozareni.

Bili je otvorio usta i iz njih je izašao dubok, zvučan ton. Njegov glas je bio divotan instrument. Pričao je viceve koji su obarali slušaocce. Postao je ozbiljan, opet je pričao viceve, a završio je notom smernosti. Objašnjenje čuda beše sledeće: Bili je završio tečaj javnog besedništva.

A onda se ponovo našao u koritu zaleđenog potoka. Roland Viri se upravo spremao da ubije boga u njemu.

Virija je ispunjavao tragični gnev. Opet je ostavljen. Nabio je pištolj u futrolu. Ubacio je nož u nožnicu. Njegovo trouglasto sečivo i slivnike za krv duž sve tri strane. A onda je silno prodrmusao Bilija, začegrtao njegovim skeletom, tresnuo ga o obalu.

Viri je lajao i skamukao kroz slojeve svog šala dobijenog od kuće. Nerazumljivo je govorio o žrtvama koje je podneo za Bilija. Naširoko je razglabao o pobožnosti i junaštvu „Trojice musketara“, slikao je najusplamtelijim i najraskošnijim bojama njihovu vrlinu i velikodušnost, neuništivu čast što su je izvojštili za sebe i velike usluge koje su učinili hrišćanstvu.

Isključivo je Bilijeva krivica što ova borbena organizacija više ne postoji, smatrao je Viri, i Bili će to da plati. Viri je odalamio Bilija po

vilici, udarcem je oborio Bilija sa obale na snegom pokriveni led potoka. Bili je pao četvoroonoške na led, a Viri ga je ritao u rebra, prevrnuo na bok. Bili je pokušao da se sklopča u loptu.

— Ti ne bi trebalo ni da *budeš* u vojsci, — reče Viri.

Bili je nevoljno proizvodio grčevite zvukove koji su jako ličili na smeh. „Tebi je to smešno, a?“ pitao je Viri. Zašao je Biliju za leđa. Bilijeva bluza i košulja i potkošulja su se od tuče podigle do ramena, tako da su mu leđa bila gola. Tamo, na nekoliko palaca od vrhova Virijeyih frontovskih cokula nalazili su se bedni dugmići Bilijeve kičme.

Viri je zamahnuo desnom nogom, naciljao je udarac u kičmu, u cev u kojoj su se nalazile tako brojne važne Bilijeve žice. Viri se spremao da tu cev slomije.

Međutim, u tom trenutku Viri primeti da ima publiku. Petorica nemačkih vojnika i policijski pas na kaišu gledali su odozgo u korito potoka. Plave oči vojnika ispunjavala je civilistička radoznalost zašto jedan Amerikanac pokušava da ubije drugog tako daleko od domovine i zašto se žrtva smeje.

TRI

Nemci i pas su izvodili jednu vojnu operaciju koja nosi zabavno samoobjašnjavajuće ime, jedan ljudski poduhvat koji se retko detaljno opisuje, čiji sam naziv, kad se o njemu izveštava kao o vesti ili istoriji, mnogim ljubiteljima rata pričinjava neku vrstu postkoitalnog uživanja. To je, u mašti ljubitelja ratovanja, božanstveno bezbrižna ljubavna igra što sledi orgazmu pobeđe. Zove se „čišćenje“.

Onaj pas što je tako jarnosno zvučao u zimskim prostranstvima beše ženka nemačkog ovčara. Drhtala je. Rep je podvila među noge. Tog jutra je pozajmljena od jednog seljaka. Nikad ranije nije bila u ratu. Nije imala pojma kakva se to igra igra. Zvala se Princeza.

Dvojica Nemaca su bili nedorasli dečaci. Dvojica su bili klimavi starci — balavi, bezubi poput šarana. Bila je to poslednja odbrana, fragmentarno naoružana i obučena otpacima skinutim sa pravih vojnika koji su nedavno poginuli. Tako mu je to. Bili su to seljaci iz okoline, odmah s onu stranu nemačke granice.

Njihov komandir je bio sredovečni kaplar — crvenih očiju, mršav, žilav kao suva govedina, sit rata. Četiri puta je ranjavan — pa krpljen i upućivan natrag u rat. On je bio odličan vojnik — koji se spremio da batali stvar, da nađe nekog kome bi se predao. Njegove krive noge behu ugurane u zlatne konjičke čizme koje je skinuo sa mrtvog mađarskog pukovnika na ruskom frontu. Tako mu je to.

Te čizme su bile skoro sve što je posedovao na ovom svetu. One su mu bile dom. Jedna anegdota: jedanput je neki regrut posmatrao kaplara kako struže i maže te zlatne čizme, a ovaj je podigao jednu čizmu prema regrutu i rekao: „Ako se dovoljno duboko zagledaš, videćeš Adama i Evu“.

Bili Pilgrim nije čuo tu anegdotu. Ali, ležeći tamo na crnom ledu, Bili je buljio u patinu kaplarevih čizama, ugledao je Adama i Evu u zlaćanim dubinama. Bili su goli. Bili su tako nevini, tako ranjivi, tako željni da se pristojno ponašaju. Bili Pilgrim ih je voleo.

Pored zlatnih čizama nalazio se par stopala zavijenih u krpe. Bila su izukrššana platnenim trakama, potkovana preklopnim drvenim

đonom. Bili pogleda uvis ka licu koje je išlo uz drvenjake. Bilo je to lice plavokosog anđela, petnaestogodišnjeg dečaka.

Dečak je bio lep kao Eva.

Divni dečak, rajski androgin, pomogao je Biliju da se osovi na noge. A drugi su pristupili da sprāše sneg sa Bilija i onda su ga pretresli, tražeći oruđe. Nije imao nikakvo oruđe. Najopasnija stvar koju su kod njega našli beše dva palca dug patrljak olovke.

Iz daljine dopreše tri nezlobiva *bum*. Poticali su od nemačkih pušaka. Upravo su ubijena dva izviđača, koji su ostavili Bilija i Virija. Ležali su u zasedi, postavljenoj Nemcima. Otkrili su ih i ustrelili s leđa. Sada su umirali na snegu, ništa ne osećajući, bojeći sneg bojom soka od malina. Tako mu je to. I tako je Roland Viri bio poslednji od Trojice musketara.

A Virija, kome su se oči iskolačile od straha, upravo su razoružavali. Kaplar je dao Virijev pištolj lepom dečaku. Išćuđavao se Virijevom okrutnom rovovskom nožu, reče na nemačkom da bi Viri, nema sumnje, voleo da upotrebi nož na njemu, kaplaru, da mu ždere lice šiljatim bokserom, da mu zabije sečivo u trbuh ili grlo. Kaplar nije govorio engleski, a Bili i Viri nisu razumeli nemački.

— Lepe su ti igračke, — reče kaplar Viriju i pruži nož jednom starcu. — Zar nije zgodan? Hmhhh?

Grubo je cimnuo Virijev šinjel i bluzu. Mesingana dugmad su letela kao kokice. Kaplar poseže u Virijeva zjapeća nedra, kao da je hteo da išćupa njegovo ustutnjalo srce, ali je umesto toga izvadio Virijevu bibliju neprobojnu za metke.

Neprobojna biblija jeste biblija dovoljno mala da stane u džep na vojnikovim grudima, iznad srca. Obložena je čelikom.

U Virijevom bočnom džepu kaplar je našao pornografsku sliku žene i ponija. — Ala je to srećan poni, a? — reče. — Hmhhh? Hmhhh? Zar ne želiš da si na njegovom mestu? — Pružio je sliku drugom starcu. — Ratni plen! Tvoja je, samo tvoja, ti, srećkoviću!

Zatim je naterao Virija da sedne u sneg i skine svoje frontovske cokule koje je dao lepom dečaku. Viriju dade dečakove drvenjake. Tako su sad i Viri i Bili bez čestite vojne obuće a morali su da pešače milje i milje, pri čemu su Virijevi drvenjači kloparali a Bili je klimatao gore-dole, gore-dole, s vremena na vreme nalećući na Virija.

— Izvini, — rekao bi Bili, ili: — Molim te, oprosti.

Najzad su ih doveli do kamene kućice na račvanju puta. To je bilo sabiralište ratnih zarobljenika. Bili i Viri su uvedeni unutra gde beše toplo i zadimljeno. U ognjištu je šiškala i pucketala vatra. Gorivo je bio nameštaj. Tu se nalazilo dvadesetak Amerikanaca koji su sedeli na podu, leđima uza zid, zureći u plamenove — razmišljajući o svemu onome o čemu je imalo da se razmišlja, to jest, ni o čemu.

Niko nije govorio. Niko nije imao fine ratne priče.

Bili i Viri su našli sebi mesto i Bili je zaspao sa glavom na ramenu jednog kapetana koji se nije bunio. Kapetan je bio vojni sveštenik. Bio je rabin. Metak mu je prošao kroz šaku.

Bili je putovao kroz vreme, otvorio je oči, obreo se zureći u staklene oči mehaničke sove od zelenog žada. Sova je visila naglavce sa šipke od nerđajućeg čelika. Ta sova beše Bilijev optometar, u njegovoj ordinaciji u Ilijumu. Optometar je instrument za merenje refraktivnih odstupanja u oku — kako bi se mogla prepisati korektivna sočiva.

Bili je zaspao usred pregleda pacijentkinje koja je sedela na stolici s druge strane sove. I ranije mu se dešavalo da zaspi na poslu. To je isprva bilo smešno. Bili je sad počeo da brine zbog toga, zbog svog uma uopšte. Pokušao je da se seti koliko je star, nije uspeo. Pokušao je da se seti koja je godina. Ni toga nije mogao da se seti.

— Doktore, — reče pacijentkinja bojažljivo.

— Hm? — reče on.

— Tako ste tihi?

— Izvinite.

— Pričali ste — a onda ste odjednom tako učutali.

— Aha.

— Da li vidite nešto strašno?

— Strašno?

— Neku bolest u mojim očima?

— Ne, ne, — reče Bili, želeći da opet zadrema. — Vaše oči su u odličnom stanju. Samo su vam potrebne naočare za čitanje. — Reče joj da prede hodnik — da vidi širok izbor okvira.

Kad je otišla, Bili je otvorio zavese, ali nije ništa više znao o tome šta je napolju. Pogled mu je još prečila roletna, koju je čegrtavo

podigao. Unutra nahrupi jako sunčevo svetlo. Napolju su bile hiljade parkiranih automobila, svetlucajući na površini ogromnog jezera asfalta. Bilijeva ordinacija je činila deo prigradskog tržišnog centra.

Pod samim prozorom nalazio se Bilijev kadilak *Eldorado Coupe de Ville*. Pročitao je nalepnice na zadnjem braniku. „Posetite bezdan Ozebl“, glasila je jedna. „Podržavajte svoju policiju“, glasila je druga. Bila je tu i treća. Glasila je: „Erla Vorena na sud!“ Nalepnice o policiji i Erlu Vorenu behu poklon Bilijevog tasta, člana društva Džon Berč. Datum na registarskoj tablici bio je 1967, što bi značilo da Bili Pilgrim ima četrdeset četiri godine. Postavio je sebi sledeće pitanje: „Kuda su otišle sve te godine?“

Bili je skrenuo pažnju na svoj pisaći sto. Tamo je ležao otvoren primerak *Optičarskog pregleda*. Beše otvoren na uvodniku koji Bili sad čita, ovlaš mičući usnama:

Ono što se u Evropi dogodi 1968, određivaće sudbinu evropskih optičara bar narednih pedeset godina! čitao je Bili. *Sa ovim upozorenjem, Žan Tririjar, sekretar Nacionalnog sindikata belgijskih optičara zalaže se za hitno formiranje „Evropskog optičarskog društva Alternative će biti, veli on, ili sticanje profesionalnog statusa, ili, do 1971, svođenje na ulogu prodavca naočara.*

Bili je svesrdno pokušavao da se zbog ovoga zabrine.

Zaorila se sirena, smrtno ga preplašila. Očekivao je da svakog časa izbije treći svetski rat. Sirena je naprosto objavljivala podne. Bila je smeštena u kupoli vatrogasnog doma preko puta Bilijeve ordinacije.

Bili je sklopio oči. Kad ih je otvorio, opet je bio u drugom svetskom ratu. Glava mu je počivala na ramenu ranjenog rabina. Jedan Nemac ritao mu je noge, naređujući da se probudi, vreme je da se ide dalje.

Amerikanci, među kojima i Bili, formirali su stroj luda na drumu ispred kuće.

Bio je prisutan i fotograf, nemački ratni dopisnik sa „lajkom“. Snimio je noge Bilija i Rolanda Virija. Slika je dva dana kasnije objavljena u svim listovima kao ohrabrujući dokaz koliko je američka vojska, uprkos svome izvikanom bogatstvu, često bedno opremljena.

Međutim, fotograf je hteo nešto življe, sliku stvarnog zarobljavanja. Onda su stražari za njega inscenirali zarobljavanje. Bacili su Bilija u žbunje. Kad je Bili izašao iz žbunja, lica ovenčanog ćaknutom dobrom voljom, pretili su mu svojim automatskim pištoljima kao da ga upravo zarobljavaju.

Dok je izlazio iz žbunja, Bilijev osmeh beše čudan bar koliko Mona Lizin, jer je istovremeno išao peške u Nemačkoj, 1944, i vozio svoj kadilak u 1967. Nemačka je ostala pozadi, a 1967. postade sjajna i jasna, bez smetnji iz nekog drugog vremena. Bili je išao na ručak Kluba lavova. Bio je vreo avgust, međutim, Bilijeva kola su imala hlađenje. Semafor ga zaustavi usred Ilijumskog crnačkog geta. Ljudi koji su tu živeli toliko su mrzeli geto da su mesec dana ranije spalili popriličan deo. To je bilo sve što su posedovali i to su razorili. Bilija je okolina podsećala na neke gradove koje je video u ratu. Ivičnjaci i pločnici su na mnogim mestima bili zdruzgani, pokazujući gde su prošli tenkovi i guseničari Nacionalne garde.

„Brat po krvi“, reče jedna poruka ispisana ružičastom bojom na bočnoj strani razvaljene bakalnice.

Neko kucnu o prozor Bilijevih kola. Napolju je stajao Crnac. Hteo je o nečemu da razgovara. Svetio se promenilo. Bili je učinio najjednostavniju stvar. Vozio je dalje.

Bili je vozio kroz poprište jos većeg razaranja. Izgledalo je kao Drezden posle bombardovanja zapaljivim bombama — kao površina Meseca. Kuća u kojoj je Bili rođen nalazila se nekada negde u tome što je sad tako prazno. Ovo je rekonstrukcija grada. Tu će se uskoro uzdići novi Ilijumski Upravni centar i Umetnički paviljon i Jezero mira i visoke stambene zgrade.

Bili nije imao ništa protiv.

Govornik u Klubu lavova bio je major mornaričke pešadije. Rekao je da Amerikanci nemaju drugi izbor do da nastave borbu u Vijetnamu dok ne postignu pobedu ili dok komunisti ne shvate da ne mogu nametati svoj način života slabim zemljama. Major je tamo služio u dva navrata. Pričao je o mnogim užasnim i mnogim čudesnim stvarima koje je video. Bio je pristalica pojačavanja bombardovanja

koje će Severni Vijetnam, ukoliko bude odbijao da se urazumi, vratiti u kameno doba.

Bili ne beše pobuđen da protestuje zbog bombardovanja Severnog Vijetnama, nije se stresao zbog jezivih stvari koje, kako je sam video, bombardovanje čini. On je naprosto ručao sa Klubom lavova, čiji je nekadašnji predsednik bio.

Na zidu svoje ordinacije Bili je držao uramljenu molitvu koja je izražavala njegovu metodu nastavljanja života, mada životom nije bio oduševljen. Mnogi pacijenti koji su videli molitvu na Bilijevom zidu rekli su da je i *njima* pomogla da nastave sa životom. Ovako je glasila:

BOŽE, PODAJ MI SMIRENOSTI
DA PRIHVATIM
STVARI KOJE NE MOGU DA IZMENIM,
HRABROSTI
DA IZMENIM STVARI KOJE MOGU
I MUDROSTI DA
UVEK
UMEM DA IH RAZLIKUJEM.

Među stvari koje Bili Pilgrim nije mogao da izmeni spadale su prošlost, sadašnjost i budućnost.

Sad ga predstavljaju majoru mornaričke pešadije. Osoba koja je obavljala predstavljanje upravo priča majoru da je Bili veteran i da ima sina koji je narednik „Zelenih beretki“ — u Vijetnamu.

Major reče Biliju da „Zelene beretke“ obavljaju sjajan posao i da treba da se ponosi svojim sinom.

— I *ponosim* se. I te *kako* — reče Bili Pilgrim.

Otišao je kući da prilegne posle ručka. Lekar mu je naložio da svakog dana prilegne. Lekar se nadao da će to ublažiti Bilijevu boljku: svaki čas, bez ikakvog uočljivog razloga, Bili Pilgrim bi utvrdio

da plače. Bilija niko nikad nije uhvatio na delu. To zna jedino lekar. Bilijevo plakanje je bilo neobično tiho i ne osobito vlažno.

Bili je u Ilijumu posedovao divnu kuću u džordžijanskom stilu. Bio je bogat kao Krez, što nikad nije očekivao da će biti, ni za milion godina. Za njega su radila petorica optičara, na trgu tržišnog centra, i zarađivala mu preko šezdeset hiljada dolara godišnje. Povrh toga, poseduje petinu novog restorana na autoputu 54 i polovinu udela u tri kioska za prodaju „Slađano-sleđenog“. „Slađano-sleđeno“ je neka vrsta smrznutog skorupa. Pruža sva uživanja koja može da pruži sladoled, ali bez tvrdoće i čemerne mrzlosti sladoleda.

Bilijeva kuća je prazna, njegova kći Barbara je pred udajom, te su ona i njegova žena otišle u grad da izaberu šare za kristal i srebreninu. To je govorila poruka ostavljena na kuhinjskom stolu. Nije bilo posluge. Ljude više naprosto ne zanima da se posvete službi u domaćinstvu. Nije bilo ni psa.

Svojevremeno je tu bio pas po imenu Šarov, ali je uginuo. Tako mu je to. Bili je mnogo voleo Šarova i Šarov je voleo Bilija.

Bili je krenuo uz tepihom pokriveno stepenište pa u svoju i ženinu spavaću sobu. Zidovi sobe su bili oblepljeni cvetnim tapetima. Tu je bio bračni krevet sa časovnikom-radiom na noćnom stočiću. Na stočiću su se takođe nalazili prekidači za električno cebe i sklopka za uključivanje blagog vibratora koji je bio prišrafljen za opruge madraca. Fabrički naziv vibratora bio je „Čarobni prsti“. Vibrator je takođe doktorova ideja.

Bili je skinuo svoje trifokalne naočare i sako i mašnu i cipele, pa je potom spustio roletne, a onda zavese, i legao preko posteljnog prekrivača. Ali san nije dolazio. Umesto njega došle su suze. Prokapavale su. Bili je uključio „Čarobne prste“, pa je ljuljuškan dok je plakao.

Zazvonilo je zvonice na ulazu. Bili je sišao sa postelje i kroz prozor pogledao stepenik pred ulaznim vratima da vidi da li je neko važan došao u posetu. Tamo dole stajao je obogaljen čovek, trzav u prostoru koliko je to Bili Pilgrim u vremenu. Grčevi su prisiljavali tog

čovaka da sve vreme lepetavo igra, prisiljavali su ga da menja i izraz, kao da pokušava da oponaša razne slavne filmske zvezde.

Drugi bogalj je zvonio na ulazu prekoputa. Bio je na štakama. Imao je samo jednu nogu. Beše tako uklješten štakama da su mu ramena skrivala uši.

Bili je znao šta bogalji kuvaju: skupljaju pretplatu na časopise koji nikad neće stići. Ljudi se na njih pretplaćuju, jer su akviziteri tako jadni. Pre dve nedelje Bili je čuo za ovu mućku od predavača u Klubu lavova — jednog čoveka iz Ureda za bolje poslovanje. Čovek je rekao da svako ko u susedstvu primeti bogalje koji skupljaju pretplatu treba da pozove policiju.

Bili je pogledao niz ulicu, ugledao je novi bjuik „Rivijera“, parkiran otprilike pola bloka dalje. U njemu je sedeo neki čovek i Bili je tačno pretpostavio da je on unajmio bogalje da ovo rade. Bili je nastavio da plače, posmatrajući bogalje i njihovog gazdu. Zvonce nad njegovim vratima pakleno je cangrljalo.

Sklopio je oči i opet ih otvorio. Još je plakao, ali se ponovo nalazio u Luksemburgu. Marširao je s puno drugih zarobljenika. To mu zimski vetar nateruje suze na oči.

Otkako su Bilija, zarad fotografije, bacili u žbunje, on je naprestano video vatre svetog Elma, svojevrsno elektronsko zračenje, oko glave svojih drugova i porobljivača. Bile su i u krošnjama i na krovovima Luksemburga. Bile su prekrasne.

Bili je išao držeći ruke na glavi, a svi ostali Amerikanci takođe. Bili je klimatao gore-dole, gore-dole. Sad je slučajno naleteo na Rolanda Virija. „Oprosti, molim te“, reče Bili.

Virijeve oči su takođe bile suzne. Viri je plakao zbog užasnih bolova u stopalima. Drvenjači na preklop su pretvarali njegova stopala u krvavu kašu.

Na svakom raskršću Bilijevoj grupi su se pridruživali novi Amerikanci sa rukama na glavama uokvirenim oreolima. Bili je za sve imao osmeh. Kretali su se kao voda, sve vreme nizbrdo, i najzad su dotekli do glavnog drumu u dnu doline. Dolinom je tekla Misisipi poniženih Amerikanaca. Desetine hiljada Amerikanaca kuljale su na istok, sa rukama na glavama. Uzdisali su i stenjali.

Bili i njegova grupa se uliše u reku poniženja, a kasno popodneвно sunce se pomoli iza oblaka. Amerikanci nisu imali ceo drum za sebe. Strana puta što vodi na zapad ključala je i tutnjala vozilima koja su žurno prebacivala nemačke rezerve na front. Rezerve su činili žestoki, suncem opaljeni, čekinjavi ljudi. Imali su zube nalik klavirskim dirkama.

Bili su okićeni redenicima za mitraljeze, pušili su cigare i cugali piće. Otkidali su vučje zalogaje kobasica, tapkali rožnate dlanove drškama ručnih bombi.

Jedan vojnik u crnom je na vrhu tenka sebi priredio slavlje pijanog heroja. Pljuvao je po Amerikancima. Pljuvačka je pogodila rame Rolanda Virija, dala je Viriju *fourragere* od slina i krvavice i duvanskog soka i šnapsa.

Biliju ovo popodne bejaše resko uzbudljivo.. Bilo je toliko stvari da se vidi — zupčaste betonske prepreke, mašine za ubijanje, leševi čije su bosc noge bile modre i slonovačaste. Tako mu je to.

Klimatajući gore-dole, gore-dole, Bili je s puno ljubavi piljio u seljačku kuću svetlojubičaste boje, poštropljenu mitraljeskim mecima. Na njenim nakrivljenim vratima stajao je nemački pukovnik. S njim beše njegova nenašminkana kurva.

Bili je naleteo na Virijevo rame, a Viri uzviknu jecajući: „Idi pravo! Idi pravo!“

Sad su se uspinjali blagom uzbrdicom. Kad su stigli na vrh više nisu bili u Luksemburgu. Bili su u Nemačkoj.

Na granici je bila postavljena filmska kamera — da zabeleži basnoslovnu pobedu. Dok su Bili i Viri prolazili, na kameru su se naslanjala dva civila u bundama od medvede kože. Satima pre toga potrošili su filmsku traku.

Jedan od njih je za trenutak izdvojio Bilijevo lice, a potom je opet preneo fokus na beskonačnost. U beskonačnosti je bila majušna perjanica dima. Tamo je bila bitka. Tamo su umirali ljudi. Tako mu je to.

A sunce je zašlo i Bili se obre, klimatajući u mestu, na tovarnoj . stanici. Čekali su redovi i redovi stočnih vagona. Dovezli su rezerve za front. Sad će prevesti zarobljenike u unutrašnjost Nemačke.

Mlazevi džepnih lampi luđački su igrali.

Nemci su razvrstali zarobljenike prema činu. Stavili su narednike s narednicima, majore sa majorima i tako dalje. Nedaleko od Bilija zaustavljen je vod pukovnika. Jedan od njih je imao teško zapaljenje pluća. Imao je visoku temperaturu i vrtoglavicu. Dok su se šine ugibale i dizale oko pukovnika, on je pokušavao da ostane uspravan zureći Biliju u oči.

Pukovnik je kašljao i kašljao, a onda reče Biliju:

— Jesi li ti jedan od mojih momaka? — Bio je to čovek koji je izgubio ceo puk, oko četiri hiljade i pet stotina ljudi — mnogi od njih su, zapravo, bih deca. Bili nije odgovorio. Pitanje je bilo besmisleno..

— Iz koje si jedinice? — reče pukovnik. Kašljao je i kašljao. Kad god bi udahnuo, pluća su mu šuštalala kao masne papirne kese.

Bili nije mogao da se seti iz koje je jedinice.

— Jesi li iz Četrsto pedeset prvog?

— Čega četrsto pedeset prvog? — reče Bili.

Nastade tišina. — Pešadijskog puka — reče napokon pukovnik.

— Oh, — reče Bili Pilgrim.

Nasta novo dugo ćutanje, pukovnik je umirao i umirao, daveći se na mestu gde je stajao. A onda raspekmeženo povika: — To sam ja, momci! To je „Divlji Bob“! — Uvek je želeo da ga njegovo ljudstvo tako zove: „Divlji Bob“.

Niko od ljudi koji su ga mogli čuti nije bio iz njegovog puka. Sem Rolanda Virija, a Viri nije slušao. Sve o čemu je Viri mogao da misli beše bol u stopalima.

Međutim, pukovnik je zamišljao da se poslednji put obraća svome ljubljenom ljudstvu, pa im reče da nemaju čega da se stide, da je celo bojište posejano mrtvim Nemcima koji svim srcem žele da nikad nisu čuli za Četrsto pedeset prvi. Rekao je da će posle rata održati pukovski sastanak u svome rodnom gradu koji beše Kodi, država Vajoming. Ispeći će na ražnju čitave volove.

Sve je to rekao zureći Biliju u oči. Zbog njega je unutrašnjost lobanje jasnog Bilija odzvanjala blezgarijama. — Neka je Bog s vama, momci — reče, a to je odzvanjalo i odzvanjalo. A onda reče:

— Ako nekad naidete u Kodi, država Vajoming, samo upitajte za „Divljeg Boba“!

Ja sam bio tamo. Moj stari ratni drug Bernard V. O' Her, takođe.

Bilija Pilgrima su sa puno drugih redova strpali u stočni vagon. On i Roland Viri su razdvojeni. Virija su strpali u drugi vagon istog voza.

U uglovima vagona, pod strehama, bili su uzani otvori za vetrenje. Bili je stajao kraj jednog, i kako ga je gomila pritiskivala donekle se uzverao uz dijagonalni potporanj da napravi više mesta. To je njegove oči dovelo u visinu otvora za vetrenje, tako da je mogao da vidi drugi voz, udaljen desetak metara.

Nemci su pisali plavom kredom po vagonima — broj osoba u svakom vagonu, njihov čin, nacionalnost, datum utovara. Drugi Nemci su pričvršćivali zapone vagonskih vrata žicom i kukama i drugim otpacima nađenim pored pruge. Bili je čuo kako neko piše po njegovom vagonu, ali nije mogao da vidi ko to radi.

Većina redova u Bilijevom vagonu bila je veoma mlada.— na izmaku detinjstva. Međutim, s Bilijem beše potisnut u ugao bivši skitnica koji je imao četrdeset godina.

— Bio sam i gladniji — reče skitnica Biliju. — Bio sam i na gorim mestima. Ovo nije tako loše.

Neki čovek u stočnom vagonu prekoputa doviknu kroz otvor za vetrenje da je tamo neko upravo umro. Tako mu je to. Čula su ga četiri stražara. Ta novost ih nije uzбудila.

— Jo, jo, — reče jedan, sanjivo klimajući glavom.

— Jo, jo.

I stražari ne otvoriše vrata vagona u kojem je bio mrtav čovek. Umesto toga su otvorili sledeći vagon, a Bilija Pilgrima je očaralo ono što se u njemu nalazilo. To je bio raj. Bila je tu upaljena sveća i ležaji sa gomilama jorgana i ćebadi. Bila je tu đulasta peć sa loncem za kafu iz kojeg se dizala para. Bio je tu sto sa bocom vina i veknom hleba i kobasicom. Bila su tu četiri tanjira supe.

Na zidovima su bile slike zamkova i jezera i zgodnih devojaka. To je bila kuća na točkovima železničkih stražara, ljudi čiji je posao bio da večno čuvaju teret što se kotrlja tamo-amo. Četiri stražara uđoše i zatvoriše vrata.

Malo potom izadoše pušeci cigare, zadovoljno govoreći blagim donjim registrom nemačkog jezika. Jedan od njih ugleda Bilijevo lice u otvoru za vetrenje. Pripreto mu je prstom u znak ljubaznog upozorenja da bude dobar dečko.

Amerikanci prekoputa opet rekoše stražarima za mrtvog čoveka u svom vagonu. Stražari su iz svog udobnog vagona izvadili nosila, otvorili vrata mrtvačevog vagona i ušli. Mrtvačev vagon uopšte nije bio pretrpan. U njemu su bila samo šestorica živih pukovnika — i jedan mrtav.

Nemci su izneli leš. Leš je bio „Divlji Bob“. Tako mu je to.

Tokom noći lokomotive počеше da piste jedna drugoj, a zatim da polaze. Lokomotiva i poslednji vagon svake kompozicije bili su obeleženi narandžasto-crnom prugastom zastavom, što označava da voz nije dozvoljen plen za avione — da nosi ratne zarobljenike.

Rat je bio skoro završen. Lokomotive su krenule na istok krajem decembra. Rat će se završiti u maju. Nemački logori su svuda bili krcati, više nije bilo hrane koju bi zarobljenici jeli ni goriva kojim bi se grejali. A ipak — evo stižu novi zarobljenici.

Voz Bilija Pilgrima, najduži od svih, nije se pomerio dva dana.

— Ovo nije loše — reče drugog dana skitnica Biliju.

— Ovo uopšte nije loše.

Bili pogleda kroz otvor. Tovarna stanica je sad bila pustinja — tu se još jedino nalazio bolnički voz, obeležen crvenim krstovima, na jednom udaljenom, udaljenom sporednom koloseku. Njegova lokomotiva zviznu. Lokomotiva Bilijevog voza joj odvrati zviždukom. Govorile su jedna drugoj „Zdravo“.

Mada se Bilijev voz nije kretao, stočni vagoni su ostajali zakatančeni. Niko nije smeo da izađe pre konačnog odredišta. Za stražare koji su napolju šetali gore-dole, svaki vagon postade zaseban organizam koji je jeo i pio i izbacivao izmetine kroz otvor za vetrenje. Kroz otvore je i govorio ili, ponekad, vikao. Unutra su odlazili voda i vekne crnog hleba i kobasice i sir, a izlazila su govna i mokraća i govor.

Tamo unutra ljudska bića su vršila nuždu u čelične šlemove koji su dodavani ljudima kroz otvore za vetrenje, a ovi su ih prosipali. Bili je bio prosipač. Ljudska bića su, takođe, dodavala čaturice koje su stražari punili vodom. Kad bi došla hrana, ljudska bića su bila tiha i puna vere i lepa. Delila su sve.

Tamo unutra ljudska bića su naizmenice stajala ili ležala. Noge onih koji su stajali bejahu kao ogradni stubovi pobijeni u toplu zemlju što se vrpolti, prdi, uzdiše. Ta čudna zemlja bila je mozaik spavača složenih poput kašika.

Voz počeo da mili na istok.

Tu negde bio je Božić. Bili Pilgrim se složio poput kašike s onim skitnicom na Badnje večer, zaspao je i otputovao kroz vreme ponovo u 1967 — u onu noć kad ga je kidnapovao leteći tanjir sa Tralfamadora.

ČETIRI

Uveče, posle venčanja svoje kćeri, Bili Pilgrim nije mogao da zaspi. Imao je četrdeset četiri godine. Venčanje je obavljeno tog popodneva u veselo prugastom šatoru u Bilijevom zadnjem dvorištu. Pruge su bile narandžaste i crne.

Bili i njegova supruga Valensija složili su se poput kašika u svom velikom bračnom krevetu. Njihali su ih „Čarobni prsti“. Valensiji nije bilo potrebno da je uspavljuje njihanje. Valensija je hrkala kao testera. Sirota žena više nema jajnike ni matericu. Izvadio ih je hirurg — jedan od Bilijevih ortaka-suvlasnika novog drumskog restorana.

Sijao je pun mesec.

Bili je izašao iz postelje na mesečinu. Osećao se avetinjski i zračno, kao da je umotan u hladovito krzno puno statičkog elektriciteta. Pogledao je naniže, u svoje bose noge. Bile su slonovačaste i modre.

Bili je sad fuljao hodnikom na spratu, znajući da će ga kidnapovati leteći tanjir. Hodnik je bio isprugan tamom i mesečinom. Mesečina je dopirala u hodnik kroz vrata praznih soba dvoje Bilijeve dece koja više nisu deca. Otišla su zauvek. Bilija su vodili strah i odsustvo straha. Strah mu je govorio kada da stane. Odsustvo straha govorilo mu je kad opet da pođe. Stao je.

Ušao je u kćerkinu sobu. Fioke su bile izručene. Plakar prazan. Na gomili usred sobe beše sva njena imovina koju nije mogla da ponese na medeni mesec. Imala je vlastiti telefon-dvojn timer, model „Princeza“ — na prozorskoj dasci. Njegovo majušno noćno svetlo zurilo je u Bilija. A onda je zazvonilo.

Bili se javio. Na drugoj strani je bio neki pijanac. Bili je skoro mogao da oseti njegov dah — iperit i ruže. Pogrešan broj. Bili prekide vezu. Na prozorskoj dasci stajala je boca bezalkoholnog pića. Etiketa se hvalila da ne sadrži nikakav hranljiv sastojak.

Bili Pilgrim je otapanao u prizemlje svojim modrim i slonovačastim nogama. Ušao je u kuhinju gde mu mesečina skrenu pažnju na pola boce šampanjca na kuhinjskom stolu, sve što je ostalo od prijema pod šatorom. Neko ga beše ponovo začepio. Kao da je govorio: „Popij me“.

I tako Bili palčevima izvadi čep. Nije načinio „pop“. Šampanjac je ishlapeo, mrtav je. Tako mu je to.

Bili pogleda na sat na plinskom štednjaku. Treba da ubije još sat vremena do dolaska letećeg tanjira. Otišao je u dnevnu sobu, klatači bocom šampanjca kao zvonom koje poziva na večeru, uključio je televizor. Malko se otkatio iz vremena, gledao je kasni noćni film natraške, pa onda opet unapred. Bio je to film o američkim bombarderima u drugom svetskom ratu i njihovim hrabrim posadama. Viđena unatraške, kako ju je Bili video, priča se odvijala otprilike ovako:

Američki avioni, puni rupa i ranjenih ljudi i leševa, poleteli su unatraške sa aerodroma u Engleskoj. Nad Francuskom je na njih naletelo nekoliko nemačkih lovaca, usisali su metke i parčad granata iz nekih aviona i članova posade. Isto su učinili sa američkim avionima uništenim na zemlji i ovi avioni poleteše natraške da se pridruže formaciji.

Formacija je letela natraške iznad nemačkog grada koji beše u plamenu. Bombarderi su otvorili kapke za ispuštanje bombi, ispoljili su neki čudesni magnetizam koji je sužavao vatre, skupljao ih u cilindrične čelične posude i podizao te posude u utrobe aviona. Posude su uredno uskladištene na policama. Nemci su dole imali vlastite čudesne naprave, dugačke čelične cevi. Upotrebljavali su ih da usisaju još više parčića granata iz članova posada i aviona. Ali ostalo je još nekoliko ranjenih Amerikanaca, a neki bombarderi behu u lošem stanju. Međutim, nad Francuskom su se opet pojavili nemački lovci i učinili da sve i svi budu kao novi.

Kad su se bombarderi vratili u svoju bazu, oni čelični cilindri su skinuti sa polica i poslani natrag u Sjedinjene Američke Države gde su fabrike danonoćno radile, rastavljajući cilindre, razlažući opasnu sadržinu na minerale. Beše dirljivo što su taj posao uglavnom obavljale žene. Minerali su potom transportovani specijalistima u udaljenim područjima. Njihov je posao bio da minerale zakopaju u zemlju, da ih lukavo sakriju tako da više nikada nikog ne povrede.

Američki piloti su vratili uniforme, postali su gimnazijalci. I Hitler se pretvorio u odojče, pretpostavljao je Bili Pilgrim. To nije bilo u filmu. Bili je proširio stvari. Svi su se pretvorili u odojčad, a ceo ljudski rod,

bez izuzetka, skovao je biološku zaveru da sazda dvoje savršenih ljudi čija imena behu Adam i Eva, pretpostavljao je Bili.

Bili je gledao ratne filmove unatrag pa unapred — a onda je bilo vreme da izađe u svoje zadnje dvorište da dočeka leteći tanjir. Izašao je, njegova modra i slonovačasta stopala gnječila su mokru salatu travnjaka. Zaustavio se, potegao ishlapeli šampanjac. Ličio je na pepsi-kolu. Nije hteo da podigne pogled ka nebu, mada je znao da je tamo gore leteći tanjir sa Tralfamadora. Ubrzo će ga videti i spolja i iznutra, a takođe će ubrzo videti mesto odakle je došao — ubrzo.

Nad glavom je začuo krik onog što je mogla biti milozvučna sova, ali nije bila. To je bio leteći tanjir sa Tralfamadora, koji plovi i kroz prostor i kroz vreme, tako da je Biliju Pilgrimu izgledalo da istovremeno dolazi niotkuda. Negde zalaja golemi pas.

Tanjir je imao stotinu stopa u prečniku, duž ruba su bili brodski prozori. Svetio što je dopiralo iz prozora beše treperavo purpurno. Jedini zvuk koji je tanjir proizvodio beše pesma sove. Spustio se da lebdi iznad Bilija i da ga zatvori u cilindar treperave purpurne svetlosti. Sad, dok se u dnu tanjira otvara kapak koji ne propušta vazduh, začu se zvuk sličan poljupcu. Ka zemlji su izmijuljile lestvice, ovičene finim svetlima, poput vašarskog točka.

Bilijevu volju je paralisala vasijska puška koja je kroz jedan prozor uperena u njega. Morao je da uhvati donju prečagu krivudavih lestvi, što je i učinio. Prečaga je bila naelektrisana, tako da su Bilijeve ruke zakovane za nju. Podigli su ga u vazдушnu komoru, a mašinerija je zatvorila vrata na dnu. Tek tada su lestvice, smotane u kolut u vazdušnoj komori, oslobodile Bilija. Tek tada je Bilijev mozak ponovo počeo da funkcioniše.

U zidu vazdušne komore behu dve gvire — o koje su prilepljene žute oči. Na zidu je bio zvučnik. Tralfamadorci nisu imali rezonatore. Sporazumevali su se telepatski. Sa Bilijem su govorili pomoću elektronskog mozga i neke vrste električnih orgulja koje su proizvodile sve zvuke zemljanskog govora.

— Dobro došli na brod, gospodine . Pilgrim, — reče zvučnik. — Imate li neko pitanje?

Bili je obliznuo usne; malo promislio, najzad upita:

— Zašto baš ja?

— To je veoma *zemljansko* pitanje, gospodine Pilgrim. Zašto w? Što se toga tiče, zašto baš mi? Zašto *bilo šta*? Zato što ovaj trenutak naprosto *jeste*. Jeste li videli bube zatočene u ćilibaru?

— Jesam. — Bili je, zapravo, u svojoj ordinaciji imao pritiskivač za hartiju — mehur uglačanog ćilibara u kome su zatočene tri bubamare.

— E, pa, gospodine Pilgrim, mi smo zatočeni u ćilibaru ovog trenutka. Ne postoji *zašto*.

Sad u Bilijevu atmosferu ubacuju neko anestetičko sredstvo, uspavljuju ga. Odneli su ga u kabinu gde je kaiševima vezan za žutu ležaljku koju su ukrali iz jednog stovarišta Sirs Robeka. Skladište letećeg tanjira bilo je krcato drugom ukradenom robom koja će biti upotrebljena za nameštanje Bilijevog veštačkog obitavališta u jednom zoološkom vrtu na Tralfamadoru.

Prilikom napuštanja Zemlje užasno ubrzanje tanjira iskrivilo je Bilijevo usnulo telo, izobličilo njegovo lice, premestilo ga u vremenu, poslalo natrag u rat.

Kad je došao svesti, nije bio u letećem tanjiru. Opet je bio u stočnom vagonu koji se vozi kroz Nemačku.

Neki ljudi su ustajali sa poda vagona, a drugi legali. Bili je takođe smerao da legne. Biće divno spavati. U vagonu je bio mrak, a mrak je bio i napolju, van vagona, koji kao da je išao brzinom od oko dve milje na sat. Nikad nije izgledalo da ide brže. Bili su dugi vremenski razmaci između čeketanja po sastavnicama šina. Začuo bi se čeket, a onda bi prošla cela godina, pa bi došao drugi čeket.

Voz se često zaustavljao da pusti da prourlaju i prošišaju odista važni vozovi. Još se zaustavljao na sporednim kolosecima u blizini logora, ostavljajući po nekoliko vagona. Milio je Nemačkom, neprestano se skraćujući.

I Bili se sad, oh tako postepeno, spuštao, držeći se za dijagonalni ugaoni potpornik, kako bi izgledao skoro lišen težine onima kojima se pridružuje, na podu. Znao je da je važno da kad leže sebe učini skoro duhom. Zaboravio je zašto, ali je podsećanje brzo stiglo.

— Pilgrime, — reče osoba uz koju je hteo da se složi, — jesi to *ti*?

Bili ništa ne reče, već se vrlo učtivo ugnezdio, zatvorio oči.

— Đavo da ga nosi, — reče ona osoba. — To si ti, je l' da? — Čovek je seo i grubo opipavao Bilija. — Jašta da si ti. Gubi se u materinu odavde.

Sad i Bili sede — ojađen, na ivici suza.

— Gubi se odavde! Hoću da spavam!

— Začepi — reče neko drugi.

— Začepiću kad Pilgrim ode odavde.

Tako je Bili opet stajao, držeći se za potpornik, — Gde *mogu* da spavam? — upita tiho.

— Sa mnom ne možeš.

— Ni sa mnom, ti, kurvin sine, — reče neko drugi.

— Dereš se. Ritaš se.

— Zaista?

— Nego šta, boga li ti tvoga. I cviliš.

— Cvilim?

— Drži se podalje odavde, Pilgrime, boga li ti tvoga.

I sad se zaori ogorčeni madrigal čije su deonice pevane u svim krajevima vagona. Skoro svako je, izgleda, imao neku grozovitu priču o tome šta mu je Bili Pilgrim radio u snu. Svi su rekli Biliju Pilgrimu da se drži podalje, boga li mu njegovog.

I tako je Bili Pilgrim morao da spava stojeći ili da uopšte ne spava. A hrana je prestala da stiže kroz otvore za vetrenje i dani i noći postajahu sve hladniji.

Osmog dana, četrdesetogodišnji skitnica reče Biliju:

— Ovo nije loše. Ja mogu svugde da se ugodno osećam.

— Stvarno? — reče Bili.

Devetog dana skitnica je umro. Tako mu je to. Njegove poslednje reči bile su: — Ti misliš da je ovo loše? Ovo nije loše.

Deveti dan i smrt su nekako bih povezani. Devetog dana je neko umro i u vagonu ispred Bilijevog. Umro je Roland Viri — od gangrene koja je počela u njegovim izranjavljenim stopalima. Tako mu je to.

U svom skoro neprekidnom bunilu, Viri je stalno iznova pričao o „Trojici musketara“, uviđao je da umire, ostavljao je mnogobrojne poruke koje je valjalo izručiti njegovoj porodici u Pitsburgu. Iznad svega je želeo da bude osvećen, te je stalno ponavljao ime osobe koja ga je ubila. Svi u vagonu su dobro naučili lekciju.

— Ko me je ubio? — upitao bi.

I svi su znali odgovor koji je glasio: — Bili Pilgrim.

Čujte — desete noći izvučen je zavoranj iz zaponu na vratima Bilijevog stočnog vagona i vrata se otvoriše. Bili Pilgrim je ležao presamićen na ugaonom potporniku, samoraspjet, držeći se modrom i slonovačastom kandžom zakvačenom preko ruba otvora za vetrenje. Kad su si vrata otvorila, Bili je kašljao, a kad je kašljao, srao je tanku kašu. To je bilo u skladu sa trećim zakonom kretanja po ser Isaku Njutnu. Taj zakon nam kazuje da svaka akcija ima reakciju koja je jednaka, ali suprotnog smera.

To može da bude od koristi pri ispaljivanju raketa.

Voz je prispeo na sporedni kolosek kraj logora koji je prvobitno izgrađen kao logor za uništavanje ruskih ratnih zarobljenika.

Stražari su sovinski zavirili u Bilijev vagon, umirujuće su gugutali. Ranije nisu imali posla s Amerikancima, ali su se nepobitno razumevali u ovu vrstu tovara. Znali su da u suštini predstavlja tečnost koja se može navesti da curi ka gugutanju i svetlosti. Bila je noć.

Jedino svetio napolju poticalo je od sijalice okačene sa stuba — visoko i u velikoj daljini. Napolju je vladala potpuna tišina, sem što su stražari gugutali kao golubovi. I tečnost poče da curi. Njene čestice su se gomilale na pragu, pljuskale su na tlo.

Bili beše pretposlednje ljudsko biće koje je stiglo do vrata. Skitnica je bio poslednji. Skitnica nije mogao da curi, nije mogao da pljusne. Više nije bio tečan. Bio je od kamena. Tako mu je to.

Bili nije hteo da padne sa vagona na tlo. Iskreno je verovao da će se razbiti kao staklo. I tako mu stražari pomogoše da siđe, još uvek gugućući. Položili su ga licem prema vozu. Sad je to bio tako sladak vozić.

Sastojao se od lokomotive, tendera i tri mala stočna vagona. Poslednji vagon je bio onaj raj na točkovima železničkih stražara. I opet je — u tome raju na točkovima — bio postavljen sto. Služila se večera.

Podno stuba s kojeg je visila sijalica nalazila su se tri prividna plasta sena. Amerikanci su mamljeni i nagovarani da dođu do ta tri plasta, koji uopšte nisu bili seno. Bili su to šinjeli skinuti sa mrtvih zarobljenika. Tako mu je to.

Odlučno izražena želja stražara bila je da svaki Amerikanac bez šinjela uzme jedan. Šinjeli su bili zacementirani ledom, te su stražari koristili svoje bajonete kao cepine, otkidajući okovratnike i peševe i rukave i tako dalje, zatim zguljujući šinjele i pružajući ih nasumce.

Šinjeli su bili kruti i kupolasti pošto su se bili saobrazili svojim gomilama.

Šinjel koji je dobio Bili bio je zgužvan i smrznut na takav način i bio je tako mali da uopšte nije izgledao kao šinjel, već kao nelca vrsta velikog crnog trorogog šešira. Po njemu behu i lepljive mrlje, kao od ostataka ulja iz menjačke kutije ili od ušeceranog pekmeza od jagoda. Činilo se da je za šinjel zaleđena neka mrtva, krznata životinja. Životinja je, u stvari, bio krzneni okovratnik šinjela.

Bili je tupo glednuo šinjele svojih suseda. Svi njihovi šinjeli imali su mesinganu dugmad ili staniol ili opšivke ili brojke ili širite ili orlove ili mesece ili zvezde što su landarale sa njih. Bili su to vojnički šinjeli. Bili je jedini dobio kaput sa mrtvog civila. Tako mu je to.

Bili i ostali su podsticani da otfuljaju oko svog slatkog voza pa u logor. Tamo nije bilo ničeg toplog ili živahnog da ih privuče — samo hiljade dugačkih, niskih, uzanih šupa u kojima ne beše svetla.

Negde je zalajao pas. Uz pomoć straha i odjeka i zimskih tišina taj pas je imao glas sličan velikom bronzanom gongu.

Bili i ostali su mamljeni kroz kapiju za kapijom i Bili ugleda svog prvog Rusa. Čovek beše sam u noći — gomila krpa sa okruglim,

pljosnatim. licem koje je sjalo kao svetleći brojčanik.

Bili je prošao na metar od njega. Između njih je bila bodljikava žica. Rus nije mahao ni govorio, već je s milom nadom gledao pravo u Bilijevu dušu, kao da mu Bili donosi dobre vesti — vesti za koje će biti suviše otupeo da ili shvati, ali ipak dobre vesti.

Dok je prolazio kroz kapiju za kapijom, Biliju se pomračila svest. Osvestio se u onome za šta je mislio da bi mogla biti neka zgrada na Tralfamadoru. Bila je kričavo osvetljena i sva u belim pločicama. Međutim, to je bilo nit Zemlji. Bila je to stanica za raskušivanje kroz koju su morali da prođu svi novi zarobljenici.

Bili je učinio ono što mu je naređeno, skinuo ji odeću. To je bila prva stvar koju su mu kazali da učini i na Tralfamadoru.

Jedan Nemač je palcem i kažiprstom izmerio Bilijevu desnu mišicu, upitao je druga kakva je to armija koja ovakve slabotnije šalje na front. Sad gledaju druga američka tela, prstom pokazuju još mnoga koja su skoro isto toliko bedna kao Bilijevo.

Jedno od najboljih tela pripadalo je daleko najstarijem Amerikancu, jednom gimnazijskom nastavniku iz Indijanopolisa. Zvao se Edgar Derbi. On nije bio u Bilijevom stočnom vagonu. Bio je u vagonu Rolanda Virija, držao je Viriju glavu dok je umirao. Tako mu je to. Derbi je imao četrdeset četiri godine. Bio je toliko star da je imao sina koji je služio kao mornarički pešadinac na pacifičkom ratištu.

Derbi je iskoristio političke veze da bi ga u njegovim godinama primili u vojsku. Predmet koji je predavao u Indijanopolisu zvao se Savremeni problemi zapadne civilizacije. Takođe je trenirao tenisku ekipu i brižljivo se starao o svome telu.

Derbijev sin će preživeti rat. Derbi neće. Kroz šezdeset osam dana to njegovo krasno telo izrešetaće vod za streljanje u Drezdenu. Tako mu je to.

Najgore američko telo nije pripadalo Biliju. Najgore telo je pripadalo jednom kradljivcu automobila iz Sisera, država Hinoj. Zvao se Pol Lazaro. Bio je majušan, a ne samo što su mu kosti i zubi bili truli, već mu i koža beše odvratna. Lazaro je po celom telu bio istačkan ožiljcima veličine poladinarca. Sav je bio u čirevima.

Lazaro je takođe bio u stočnom vagonu Rolanda Virija i dao je Viriju časnu reč da će naći načina da Bili Pilgrim plati za Virijevu smrt. Sad

se osvrtao oko sebe, pitajući se koji je od ovih golih ljudskih stvorova Bili.

Goli Amerikanci su zauzeli mesta pod tuševima, duž zida pokrivenog belim pločicama. Nije bilo slavina koje bi mogli kontrolisati. Mogli su samo da čekaju šta će ih snaći. Njihovi penisi bili su skvrčeni a testisi uvučeni. Razmnožavanje nije bilo glavni posao te večeri.

Nevidljiva ruka okrenula je glavni ventil. Iz tuševa pokulja ključala kiša. Kiša je bila let-lampa koja ne greje. Uznemirila je i razdesila Bilijevu kožu, ne otopivši led u srži njegovih dugačkih kostiju.

Odeća Amerikanaca je, u međuvremenu, prolazila kroz komoru sa otrovnim gasom. Vaške i bakterije i buve umirale su na milijarde. Tako mu je to.

A Bili je munjevito odleteo kroz vreme natrag u najranije detinjstvo. Bio je beba koju je majka tek okupala. Sad ga mati uvija u peškir, nosi ga u ružičastu sobu punu sunca. Odmotava ga, stavlja ga na golicavi peškir, posipa ga između nogu, šali se s njim, tapše njegov pihvijasti trbuščić. Njen dlan na njegovom pihvijastom trbuščiću proizvodio je šljapkav zvuk.

Bili je brbotao i gugutao.

A potom je Bili opet sredovečni optičar koji igra golf — u užareno letnje nedeljno prepodne. Bili više ne odlazi u crkvu. Igra sa trojicom optičara. Bili se nalazi na sedmopoteznoj utrini i sad je na njega red da maši.

To je deonica od osam stopa i on je uspeo. Sagnuo se da izvadi lopticu iz udubljenja, a sunce zađe za oblak. Bilija za trenutak uhvati vrtoglavica. Kad se oporavio nije se više nalazio na terenu za golf. Bio je vezan kaiševima za žutu ležaljku u beloј komori, na letećem tanjiru čije je odredište Tralfamador.

— Gde sam? — reče Bili Pilgrim.

— Zatočeni ste u jednom drugom mehuru ćilibara, gospodine Pilgrime. Onda smo gde moramo biti u ovom času — na tri stotine miliona milja od Zemlje, na putu za vremensko zakrivljenje koje će nas dovesti na Tralfamador za nekoliko časova umesto za nekoliko vekova.

— Kako — kako sam dospao ovamo?

— Bio bi potreban Zemljanin da vam to objasni. Zemljani su stručnjaci za objašnjavanje, objašnjavaju zašto je jedan događaj strukturisan kao što jeste, pričaju kako se drugi događaji mogu ostvariti ili izbeći. Ja sam Tralfamadorac, vidim vaskoliko vreme kao što biste vi mogli videti venac Stenovitih planina. Vaskoliko vreme jeste sve vreme. Ono se ne menja. Ne podleže upozorenjima ili objašnjenjima. Ono naprosto *jeste*. Uzmite ga trenutak po trenutak i ustanovićete da smo svi mi, kao što rekoh ranije, bube u čilibaru.

— Zvučite kao da ne verujete u slobodnu volju — reče Bili Pilgrim.

— Da nisam proveo toliko vremena proučavajući Zemljane, — reče Tralfamadorac — ne bih imao nikakvu predstavu o tome šta se podrazumeva pod „slobodnom voljom”. Posetio sam trideset jednu nastanjenu planetu u svemiru, a proučio sam izveštaje o još sto. Jedino se na Zemlji govori o slobodnoj volji.

PET

Bili Pilgrim veli da stvorovima sa Tralfamadora svemir ne izgleda kao mnoštvo blistavih tačkica. Ti stvorovi mogu da vide gde je svaka zvezda bila i kuda ide, tako da su nebesa ispunjena prorednim, svetlečim špagetima. A Tralfamadorci ni ljudska bića ne vide kao dvonožne stvorove. Vide ih kao velike hiljadunoge — „na jednom kraju su noge beba, a na drugom noge staraca“, veli Bili Pilgrim.

Bili je zatražio nešto za čitanje na putu do Tralfamadora. Njegovi porobljivači su imali pet miliona zemljanskih knjiga na mikrofilmu, ali nije bilo načina da ih projiciraju u Bilijevoj kabini. Imali su samo jednu odistinsku knjigu na engleskom, koja će biti stavljena u tralfamadorski muzej. To je bila *Dolina lutaka* od Žakline Sužen.

Bili je pročitao *Dolinu lutaka*, smatrao je da je mestimice prilično dobra. Ljudi u knjizi su nepobitno imali svoje uspone i padove, uspone i padove. Ali Bili nije želeo da stalno nanovo čita o istim usponima i padovima. Upitao je, najučtivije, imaju li pri ruci kakvo drugo štivo.

— Samo tralfamadorske romane, koje, bojim se, ne možete ni početi da razumevate — reče zvučnik sa zida.

— Ipak, dajte da pogledam jedan.

I tako mu poslaše nekoliko. Bili su malecki. Tuče tih romana moglo bi imati obim *Doline lutaka* — ša svim njenim usponima i padovima, usponima i padovima.

Bili, razume se, nije znao tralfamadorski, ali je bar mogao da vidi kako su knjige oblikovane — u vidu kratkih skupina simbola odvojenih zvezdicama. Bili primeti da bi te skupine mogle biti telegrami.

— Upravo to — reče glas.

— One *jesu* telegrami!

— Na Tralfamadoru ne postoje telegrami. Ali vi ste u pravu: svaka skupina simbola predstavlja jednu kratku, hitnu poruku — opisuje neku situaciju, neki prizor. Mi, Tralfamadorci, čitamo ih sve odjednom, ne jednu za drugom. Između svih tih poruka ne postoji neka posebna veza, sem što ih je autor pažljivo odabrao, tako da, kad se sve odjednom sagledaju, proizvode sliku života, koja je lepa i

iznenađujuća i duboka. Nema početka, nema sredine, nema kraja, nema napetosti, nema pouke, nema uzroka, nema posledica. Ono što volimo u svojim knjigama jesu dubine mnogih čudesnih trenutaka koji se svi istovremeno sagledavaju.

Nekoliko časaka potom, tanjir je ušao u vremensko zakrivljenje, a Bili je zavritlan natrag u detinjstvo. Ima dvanaest godina, trese se dok stoji sa majkom i ocem na Vrhcu Blistavog Anđela, na ivici Velikog kanjona. Mala ljudska porodica pilji u dno kanjona, jednu milju ispod sebe.

— Pa, — reče Bilijev otac, muški ritnuvši šljunak u prostor — eto, *tu je*. — Do ovog slavnog mesta došli su automobilom. Uz put su im sedam puta pucale gume.

— Put se isplatio — ushićeno reče Bilijeva majka.

— Oh, bože, baš se *isplatio*.

Biliju je kanjon bio mrzak. Bio je siguran da će upasti u provaliju. Majka ga dodirnu, a on se upiški u pantalonice.

Bili su tu i drugi turisti zagledani u dubinu, kanjona, a tu je bio i čuvar, da odgovara na pitanja. Jedan Francuz, koji je došao čak iz Francuske, upita čuvara, na kljakavom engleskom, da li mnogi ljudi vrše samoubistvo skaćući u kanjon.

— Da, gospodine, — reče čuvar. — Otprilike troje na godinu. — Tako mu je to.

A Bili je obavio vrlo kratko putovanje kroz vreme, malecki skok od svega deset dana, tako da je još uvek imao dvanaest godina, još uvek je sa svojom porodicom obilazio Zapad. Sad su sišli u Karlsbadske špilje i Bili moli boga da ga odatle izbave pre no što padne strop.

Čuvar objašnjava da je Špilje pronašao jedan kauboj koji je ugledao kako iz rupe u zemlji izlazi ogroman oblak slepih miševa. Onda reče da će ugasciti sva svetla tako da će se većina prisutnih verovatno po prvi put naći u tami koja je potpuna.

Svetla se ugasiše. Bili nije znao čak ni da li je još živ ili nije. A onda, levo od njega, nešto sablasno zalebde u vazduhu. Na sebi je imalo

brojke. Njegov otac je izvadio džepni sat. Sat je imao svetleći brojčanik.

Bili je prešao iz potpune tame u potpunu svetlost, ponovo se našao u ratu, ponovo u stanici za raskuživanje. Nevidljiva ruka uvrnula je vodu.

Kad je Bili dobio natrag svoju odeću, nije bila ništa čistija, ali su sve životinjice, što su u njoj obitavale, bile mrtve. Tako mu je to, A njegov novi kaput se otkravio i sada je mlitav. Za Bilija je premalen. Ima krzneni okovratnik i postavu od krmezne svile i očito je napravljen za nekog impresarija veličine verglaševog majmuna. Pun je rupa od metaka.

Bili Pilgrim se obukao. Obukao je i kaputić. Rašio mu se duž leđa, a rukavi su se sasvim odvalili sa ramena. Tako je kaput postao prsluk sa krznenim okovratnikom. Bilo je predviđeno da se širi na vlasnikovom struku, ali se u Bilijevom slučaju širenje obavljalo u visini pazuha. Za Nemce je Bili predstavljao jednu od najurnebesnijih smešnih stvari koje su videli tokom drugog svetskog rata. Smejali su se i smejali.

Nemci su svima naredili da obrazuju petoredove, sa Bilijem kao čelnim. Zatim je na vrata izašla parada i ponovo prolazila kroz kapiju za kapijom. Pojavili su se novi izgledniji Rusi sa licima poput svetlećih brojčanika. Amerikanci su bili živahniji no maločas. Škropljenje vrelom vodom beše ih razvedrilo. I dođoše do jedne šupe gde je kaplar, koji je imao samo jednu ruku i jedno oko, upisao u veliku crvenu knjigu ime i serijski broj svakog zarobljenika. Sad su svi legalno živi. Pre no što su im imena i brojevi upisani u tu knjigu, bili su nestali u akciji i verovatno mrtvi.

Tako mu je to.

Dok su Amerikanci čekali da krenu dalje, u poslednjem redu izbi kavga. Jedan Amerikanac promrmljao je nešto što se stražaru nije dopalo. Stražar je znao engleski, pa je izvukao Amerikanca iz stroja i tresnuo ga o zemlju.

Amerikanac se prenerazio. Nesigurno je ustao, pljujući krv. Dva zuba su mu izbijena. Nije mislio ništa zlo time što je rekao, očigledno

nije imao pojma da će ga stražar čuti i razumeti.

— Zašto baš ja? — upita stražara.

Stražar ga gumu natrag u redove. — Sašto ti? Sašto pilo ko? — reče on.

Kad je ime Bilija Pilgrima upisano u knjigu zarobljeničkog logora, ujedno mu dadoše broj i gvozdenu pseću markicu u koju je taj broj bio utisnut. Utiskivanje je obavio jedan logoraš iz Poljske. Sada je mrtav. Tako mu je to.

Biliju je naređeno da obesi markicu oko vrata, zajedno sa američkim psećim markicama, što je i učinio. Markica je ličila na slani keks, izrupičan po sredini, tako da je snažan čovek mogao da je golim rukama prepolovi nadvoje. U slučaju da Bili umre, što se nije slučajilo, polovina markice bi obeležavala njegov leš, a druga polovina njegov grob.

Kad je, kasnije, jadni Edgar Derbi, gimnazijski nastavnik, streljan u Drezdenu, lekar je konstatovao da je mrtav i slomio je njegovu pseću markicu nadvoje. Tako mu je to.

Propisno upisane i obeležene, Amerikance su opet vodili kroz kapiju za kapijom. Kroz dva dana njihove porodice će od Međunarodnog crvenog krsta saznati da su živi.

Do Bilija se nalazio mali Pol Lazaro koji je obećao da će osvetiti Rolanda Virija. Lazaro nije mislio o osveti. Mislio je o svojoj užasnoj trbobolji. Stomak mu se skupio na veličinu oraha. Ta suva, smežurana kesa bolela je kao čir.

Do Lazara je bio jadni, na propast osuđeni Edgar Derbi, sa svojim američkim i nemačkim markicama izloženim preko odela, poput ogrlice. On je očekivao da će, zbog svoje mudrosti i godina, postati kapetan, komandir čete. A evo sad se u ponoć nalazi na čehoslovačkoj granici.

— Stoj, — reče jedan stražar.

Amerikanci stadoše. Stajali su tiho, na hladnoći. Barake među kojima su se nalazili behu spolja nalik na hiljade drugih baraka mimo kojih su prošli. Postojala je, međutim, ova razlika: ove barake su imale plehane dimnjake, a iz dimnjaka su kovitlala sazvežđa varnica.

Jedan stražar kucnu na vrata.

Vrata se širom otvoriše iznutra. Svetlost iskoči kroz vrata napolje, pobeže iz zatvora brzinom od 186.000 milja u sekundi. Napolje je izmarširalo pedeset sredovečnih Engleza. Pevali su „Zdravo, zdravo, banda je na okupu“ iz operete „Pirati sa Penzensa“.

Ovi čili, rumeni vokalisti spadali su među prve zarobljenike sa engleskog govornog područja koji su zarobljeni u drugom svetskom ratu. Sad su pevali skoro poslednjim. Četiri godine ili i duže nisu videli ženu ili dete. Nisu videli ni ptice. Čak ni vrapci nisu hteli da dođu u logor.

Englezi su bili oficiri. Svaki od njih je bar jednom pokušao da pobjegne iz nekog drugog logora. Sad su bih ovde, usred mora umirućih Rusa.

— Mogli su da kopaju tunele do mile volje. Neminovno će izbiti na površinu unutar pravougaonika ograđenog bodljikavom žicom, bezvoljno će ih dočekati umirući Rusi koji ne govore engleski, nemaju hrane ni korisnih informacija ni vlastitih planova za bekstvo. Mogu do mile volje da kuju planove kako će se sakriti u neko vozilo ili ga ukrasti, ali u njihov deo logora nikad nisu ulazila vozila. Mogli su, ako žele, da se pretvaraju da su bolesni, ali im ni to neće obezbediti put ma kuda. Jedina bolnica u logoru bila je ona sa šest postelja, u samom britanskom delu.

Englezi su bili čisti i puni oduševljenja i pristojni i jaki. Pevali su gromoglasno. Već godinama zajedno pevaju svake večeri.

Englezi su takođe godinama dizali tegove i vežbali na karikama. Stomaci su im bih poput dasaka za pranje.

Mišići njihovih listova i mišica bejahu kao đulad. Svi su uz to bili majstori dama i šaha i bridža i kribidža i domina i anagrama i šarada i stonog tenisa i bilijara.

Izraženo hranom, spadali su u najbogatije ljude Evrope. Administrativna greška u počeku rata, kada je hrana još stizala do zarobljenika, učinila je da im Crveni krst svakog meseca šalje pet stotina paketa umesto pedeset. Englezi su ih tako lukavo nagomilavali da su sad, dok se rat bliži kraju, imali tri tone šećera, tonu kafe, hiljadu i sto funti čokolade, sedamsto funti duvana, hiljadu sedamsto funti čaja, dve tone brašna, tonu konzervisane govedine, hiljadu dvesta funti butera u konzervama, hiljadu i šesto funti sira u

konzervama, osamsto funti mleka u prahu i dve tone marmelade od pomorandži.

Sve ovo su čuvali u jednoj sobi bez prozora. Obezbedili su je od pacova obloživši je izravnanim limenkama.

Obožavali su ih Nemci koji su mislili da su upravo onakvi kakvi Englezi treba da budu. Činili su da izgleda kako rat ima stila, da je razuman i zabavan. I tako su im Nemci dopustili da imaju četiri barake, mada su svi mogli da stanu u jednu. A u zamenu za kafu ili čokoladu ili duvan, Nemci su im davali boju i daske i eksere i platno da majstorišu.

Englezi su dvanaest sati ranije znali da su američki gosti na putu. Nikad ranije nisu imali goste, te su prionuli na posao kao slatki patuljci, čistili su, brisali, kuvali, mesili — pravili su slamarice od slame i sargije, postavljali stolove, stavljali poklone na svako mesto.

Sad, u zimskoj noći, pevali su gostima svoju dobrodošlicu. Njihova odeća mirisala je na gozbu koju su pripremali. Bili su obučeni upola za bitku, upola za tenis ili kroket. Behu tako ushićeni vlastitim gostoprimstvom i svim onim đakonijama što čekaju unutra, da za vreme pevanja nisu dobro pogledali svoje goste. I zamišljali su da pevaju kolegama oficirima koji tek dolaze iz boja.

Prijazno su gurali Amerikance ka vratima barake, ispunjavajući noć mužastvenim blebetanjem i bratskim hvalospevima. Nazivali su ih „Jenkijima“, govorili im: „Krasno ste se pokazali“, obećavali da „Švabe hvataju maglu“ i tako dalje.

Bili Pilgrim se tupavo pitao ko su Švabe.

Sad je unutra, uz gvozdeni štednjak koji trešnjevo rujno sija. Tu vru tuceta čajnika. Neki od njih imaju pištaljke. A tu je i veštičji kotao pun zlaćane supe. Supa je gusta. Dok Bili Pilgrim pilji, praiskonski mehurovi izbijaju na površinu sa letargičnom veličanstvenošću.

Dugački stolovi su postavljeni za banket. Na svakom mestu je časa napravljena od konzerve koja je nekad sadržavala mleko u prahu. Manja konzerva je čaša. Viša, vitkija konzerva — bokal. Svaki bokal je pun toplog mleka.

Na svakom mestu se nalazi aparat za brijanje, peškirić za trljanje, paketić nožića za brijanje, tabla čokolade, dve cigare, kalup sapuna,

deset cigareta, kutija šibica, olovka i sveća.

Jedino su sveće i sapun bili nemačkog porekla. Imali su sablasnu, prelivnu sličnost. Britanci to nikako nisu mogli znati, ali sveće i sapun behu napravljeni od sala istopljenih Jevreja i Cigana i komunista i drugih neprijatelja Hitlerove Države.

Tako mu je to.

Banketska dvorana je bila osvetljena svetlošću sveća. Na stolovima su se nalazile gomile tek ispečenog belog hleba, kriške butera, tegle marmelade. Tu su bili tanjiri narezane govedine iz konzervi. Supa i kajgana i topla štrudla s pekmezom tek je trebalo da stignu.

A u daljem kraju barake Bili ugleda ružičaste lukove, između kojih su visile ažurne draperije, i ogroman sat i dva zlatna prestola i kofu i metlu. U tom dekoru će se odigrati večerašnja razonoda, muzička verzija *Pepeljuge*, te najomiljenije priče svih vremena.

Bili Pilgrim se upalio, pošto je stajao suviše blizu užarenog štednjaka. Rub njegovog kaputića je goreo. Beše to mirna, strpljiva vrsta vatre — kao da gori trud.

Bili se pitao da li tu negde postoji telefon. Hteo je da pozove majku, da joj kaže da je živ i zdrav.

Sad je zavladała tišina, dok Englezi zapanjeno gledaju musave stvorove što su ih čilim valcerom uveli unutra. Jedan od Engleza primeti da Bili gori. — Upalio si se, momče, — reče, i odvede Bilija od štednjaka i dlanovima pogasi varnice.

Pošto Bili ovo nije propratio nikakvom opaskom, Englez ga upita: — Možeš li da govoriš? Možeš li da čuješ?

Bili klimnu glavom.

Englez ga istraživački opipa ovde-onde, ispunjen sažaljenjem. — Bože moj, momče, šta su ti uradili? Ovo nije čovek. Ovo je slomljen dečji zmaj.

— Jesi li stvarno Amerikanac? — reče Englez.

— Da, — reče Bili.

— A šta si po činu?

— Redov.

— Momče, šta se desilo s tvojim cokulama?

— Ne sećam se.

— Je li taj kaput *vic*?

— Gospodine?

— Gde si dobio tako nešto?

Bili je o tome morao dobro da razmisli. — Dali su mi — reče najposle.

— Švabe su ti dale?

— Ko?

— Nemci su ti dali?

— Da.

Biliju se pitanja nisu sviđala. Bila su zamorna.

— Ohhhh, Jenki, Jenki, Jenki, — reče Englez — taj kaput je bio *uvreda*.

— Gospodine?

— To je bio navlaššan pokušaj da te ponize. Ne smeš dozvoljavati Švabama da čine takve stvari.

Bili Pilgrim se onesvestio.

Bili je došao svesti na stolici postavljenoj naspram pozornice. Nekako je večerao i sad gleda *Pepeljugu*. Neki deo njega je očito već duže vreme uživao u predstavi. Bili se grohotom smejao.

Razume se, žene u komadu su, zapravo, bili muškarci. Sat je upravo izbio ponoć i Pepeljuga lamentira:

*„Sat ponoćni kucnu, blagi bože,
Vaj, kukavna srećo, šta se može.“*

Biliju je ovaj dvostih bio toliko komičan da se nije prosto smejao — vrištao je. Nastavio je da vrišti sve dok ga nisu izneli iz ove barake u drugu, gde se nalazila bolnica. Bila je to bolnica sa šest postelja. Drugih bolesnika nije bilo.

Bilija su stavili u postelju i vezali i dali mu injekciju morfijuma. Jedan Amerikanac se dobrovoljno javio da ga čuva. Taj dobrovoljac je bio Edgar Derbi, gimnazijski nastavnik koji će biti streljan u Drezdenu. Tako mu je to.

Derbi je sedeo na tronošcu. Dali su mu knjigu da čita. Ta knjiga beše *Crvena značka za hrabrost* od Stivena Krejna. Derbi ju je ranije već pročitao. Sad je ponovo čita dok Bili ulazi u morfijumski raj.

Pod dejstvom morfijuma, Bili je sanjao žirafe u vrtu. Žirafe su išle pošljunčenim stazama, zastajale su da žvačkaju slađane kruške sa krošnj. I Bili je bio žirafa. Jeo je krušku: Bila je tvrda. Opirala se njegovim meljućim zubima. Krčkala je, sočno negodujući.

Žirafe su primile Bilija kao svog rođenog, kao nezlobivog stvora, smešno specijalizovanog kao što su to i same. Dve mu priđoše, sa suprotnih strana, nasloniše se na nj. Imale su dugačke, mišićave gornje usne koje su mogle da uobliče poput otvora truba. Ljubile su ga tim usnama. To su bile ženke žirafa — krem i limunasto žute. Imale su rogove slične kvakama. Kvake su bile pokrivene somotom.

Zašto?

Noć je došla u vrt žirafa i Bili Pilgrim je neko vreme spavao bez snova, a onda je putovao kroz vreme. Probudio se sa glavom ispod čebeta, u odeljenju za nenasilne duševne bolesnike veteranske bolnice, blizu Lejk Plesida, država Njujork. Bilo je proleće 1948, tri godine po završetku rata.

Bili otkri glavu. Prozori odeljenja su bili otvoreni.

Napolju su cvrkutale ptice. — Ćiju-ćiju-ći? — upita ga jedna. Sunce je visoko odskočilo. U odeljenju je bilo još dvadeset devet pacijenata, ali su sad svi napolju, uživaju u krasnom danu. Mogu da dolaze i odlaze, čak da idu kućama, ako zažele — Bili Pilgrim takođe. Ovamo su došli dragovoljno, uznemireni spoljašnjim svetom.

Bili je zatražio prijem usred završne godine Ilijumske optičarske škole. Sem njega, niko nije podozrevao da ludi. Svi ostali su mislili da krasno izgleda i krasno se ponaša. Sad je u bolnici. Lekari su se složili: on *odista* ludi.

Smatrali su da to nema nikakve veze sa ratom. Behu sigurni da se Bili raspada zato što ga je otac bacio u duboki kraj plivačkog bazena Hrišćanske zajednice mladih ljudi dok je bio mali i potom ga odveo na rub Velikog kanjona.

Čovek smešten u postelju do Bilijeve bio je bivši pešadijski kapetan po imenu Eliot Rouzvoter. Rouzvoteru je dojadilo da stalno bude pijan.

Rouzvoter je Biliju otkrio naučnofantastične romane, a posebno spise Kilgora Trauta. Rouzvoter je pod krevetom imao basnoslovnu zbirku naučnofantastičnih romana u džepnim izdanjima.

Doneo ih je u bolnicu u brodskom koferu. Te voljene, stare knjige ispuštale su miris koji je ispunjavao odeljenje — nalik na flanelsku pidžamu što mesecima nije menjana ili na irski paprikaš.

Kilgor Traut je postao Bilijev najomiljeniji živi pisac, a naučna fantastika jedina vrsta priča koje je mogao da čita.

Rouzvoter je bio dvaput pametniji od Bilija, ali su se i on i Bili sa sličnim krizama borili na slične načine. Obojica su smatrala život besmislenim, delom zbog onog što su videli u ratu. Rouzvoter je, na primer, ubio četrnaestogodišnjeg vatrogasca misleći da je nemački vojnik. Tako mu je to. A Bili je video najveći pokolj u istoriji Evrope — bombardovanje Drezdena zapaljivim bombama. Tako mu je to.

I tako su pokušavali da nanovo izmisle sebe i svoj svemir. Naučna fantastika im je mnogo pomagala.

Rouzvoter je jednom prilikom rekao Biliju zanimljivu stvar o jednoj knjizi koja nije spadala u naučnu fantastiku. Reče da se sve što ima da se zna o životu nalazi u *Braći Karamazovima* od Fjodora Dostojevskog. — Ali to više nije *dovoljno* — reče Rouzvoter.

Drugi put je Bili čuo kako Rouzvoter veli jednom psihijatru: — Mislim da ćete vi, momci, morati da ispovrtite silesiju divnih *novih* laži, ili ljudi naprosto neće želeti da žive dalje.

Na Bilijevom noćnom stočiću nalazila se mrtva priroda — dve pilule, pepeljara sa tri cigarete umrljane ružom, od kojih jedna još gori, i čaša vode. Voda je bila ustajala, mrtva. Tako mu je to. Vazduh je pokušavao da izađe iz mrtve vode. Mehurići su prijanjali uz zidove čaše, odveć slabi da se iskobeljaju napolje.

Cigarete su pripadale Bilijevoj majci koja je palila jednu za drugom. Otišla je da potraži ženski nužnik koji bejaše uz odeljenje za pripadnice ženskih pomoćnih snaga svih rodova koje su šalabrcnule. Vратиće se svakog trenu.

Bili se ponovo pokrio ćebetom preko glave. Kad bi majka došla da ga poseti u odeljenju za duševna obolenja, uvek je pokrивao glavu — uvek je bio mnogo bolesniji dok ne bi otišla. Ne da je bila ružna ili da

je imala loš zadah iz usta ili rđavu narav. Bila je savršeno pristojna, standardna, smeđokosa belkinja sa gimnazijskim obrazovanjem.

Bilija je uznemiravala naprosto time što mu je majka. Činila je da se oseća zbunjen i nezahvalan i slab, jer je ona podnela tolike muke da bi mu dala život i da bi taj život održala, a Bili, zapravo, uopšte ne voli život.

Bili je čuo kako Eliot Rouzvoter ulazi i leže. Opruge Rouzvoterovog madraca su o tome puno pričale. Rouzvoter je bio krupan, ali ne naročito snažan čovek. Izgledao je kao da je napravljen od plastelina.

A onda se Bilijeva majka vratila iz ženskog nužnika i sela na stolicu između Bilijeve i Rouzvoterove postelje. Rouzvoter je pozdravi s milozvučnom toplinom, upita kako je danas. Izgledao je očaran što čuje da je izvrsno. Vršio je opite vatrenog saosećanja sa svakim koga sretno. Smatrao je da bi to svet moglo učiniti malko prijatnijim mestom za život. Bilijevu majku nazivao je „draga“. Vršio je opit da svakog zove „dragi“.

— Jednog dana, — obećala je Rouzvoteru — ući ću ovamo i Bili će otkriti glavu i znate šta će reći?

— Šta će reći, draga?

— Reći će „Zdravo, mama“ i nasmešiće se. Reći će: „Ala je divno što te vidim, mama. Kako ti je bilo?“

— Danas bi mogao biti taj dan.

— Ja se molim svake večeri.

— To je *dobro*.

— Ljudi bi se iznenadili kad bi saznali koliko stvari u ovome svetu dugujemo molitvama.

— Nikad niste rekli istinitiju reč, draga.

— Da li vas vaša majka često posećuje?

— Moja majka je umrla — reče Rouzvoter. Tako mu je to.

— Žao mi je.

— Bar je imala srećan život — dok je trajao.

— To je, u svakom slučaju, izvesna uteha.

— Jeste.

— Znate, Bilijev otac je umro — reče Bilijeva majka. Tako mu je to.

— Dečaku je *potreban* otac.

I tako se to nastavljalo i nastavljalo — taj duet glupave bogomoljke i velikog šupljeg čoveka koji je tako pun odjeka ljubavi.

— Kad se ovo dogodilo bio je među najboljima u svom razredu — reče Bilijeva majka.

— Možda je suviše *učio* — reče Rouzvoter. U ruci je držao knjigu koju je hteo da čita, ali je bio suviše učtiv da istovremeno čita i govori, ma koliko bilo lako davati zadovoljavajuće odgovore Bilijevoj majci. Ta knjiga beše *Manijaci u četvrtoj dimenziji* od Kilgora Trauta. U njoj se govorilo o ljudima čija se duševna oboljenja ne mogu lečiti, jer su svi uzroci bolesti u četvrtoj dimenziji, a trodimenzionalni zemljanski lekari nisu mogli uopšte da sagledaju, ili bar zamisle, te uzroke.

Jedna stvar koju je Traut rekao veoma se svidela Rouzvoteru, naime da vampiri i vukodlaci i vilenjaci i anđeli i tako dalje, *stvarno* postoje, ali u četvrtoj dimenziji. Po Trautu, tamo se nalazi i Viljem Blejk, Rouzvoterov najmiliji pesnik. Raj i pakao takođe.

— Veren je sa jednom veoma bogatom devojkom — reče Bilijeva majka.

— To je dobro — reče Rouzvoter. — Novac može ponekad da bude velika uteha.

— Odista *može*.

— Razume se da *može*.

— Nije baš veselo ako morate da stežete kaiš dok se ne prepolovite.

— Zgodno je kad čovek može malo da dane dušom.

— Njen otac je vlasnik optičarske škole koju je Bili pohađao. Takođe poseduje šest ordinacija u našem delu države. Ima vlastiti avion i letnjikovac, gore na jezeru Džordž.

— To je divno jezero.

Bili je zaspao pod čebetom. Kad se ponovo probudio, bio je privezan za postelju u logorskoj bolnici. Otvorio je jedno oko, ugledao jadnog starog Edgara Derbija, kako pri svetlu sveće čita *Crvenu značku za hrabrost*.

Bili je zatvorio oko, video je u svome sećanju na budućnost jadnog starog Edgara Derbija pred vodom za streljanje, sred ruševina

Drezdena. U tom vodu bila su samo četiri čoveka. Bili je čuo da jednom čoveku iz voda za streljanje obično daju pušku napunjenu ćorcima. Bili nije verovao da će izdati ma i jedan ćorak tako malobrojnom vodu u tako starom ratu.

Sad je u bolnicu ušao glavni Englez da proveriti kako je Bili. Bio je to pešadijski pukovnik, zarobljen kod Denkerka. On je Biliju dao morfijum. U logoru nije postojao pravi lekar, tako da je doktorisanje palo na njega. „Kako je pacijent?“ upita Derbija.

— Mrtav je za ovaj svet.

— Ali nije stvarno mrtav.

— Nije.

— Kako je to fino — ništa ne osećati, a opet primati puno priznanje što si živ.

Derbi sad zauze pečalni stav mirno.

— Ne, ne, molim vas, na mestu voljno. Budući da na jednog oficira dolaze samo dva redova i da su svi redovi bolesni, mislim da možemo izostaviti uobičajeni ceremonijal između oficira i redova.

Derbi je i dalje stajao. — Vi izgledate stariji od ostalih — reče pukovnik.

Derbi mu reče da ima četrdeset pet godina, dve više no pukovnik. Pukovnik reče da su svi ostali Amerikanci sad obrijani, da jedino Bili i Derbi još imaju brade. Pa reče: — Znete, mi smo ovde morali da zamišljamo rat, a zamišljali smo da ratuju ljudi u godinama, kao što smo mi. Zaboravili smo da ratuju dečica. Kad sam ugledao ta sveže obrijana lica, bio sam poražen. „Bože moj, bože moj,“ rekao sam sebi, „ovo je dečji krstaški pohod“.

Pukovnik upita starog Derbija kako je zarobljen, a Derbi mu ispriča priču o tome kako se nalazio u čestaru sa još stotinu preplašenih vojnika. Bitka je trajala već peti dan. Ovu stotinu su među drveće saterali tenkovi.

Derbi je opisivao neverovatne vremenske uslove koje Zemljani ponekad stvaraju za druge Zemljane, kad ne žele da ti drugi Zemljani dalje obitavaju na Zemlji. U krošnjama su se uz užasne treskove rasprskavale granate, reče on, proizvodeći pljuskove noževa i igala i nožića za brijanje. Kuglice olova u mesinganim

košuljicama letele su unakrst kroz šumu, ispod eksplozija granata, šišajući mnogo brže od zvuka.

Mnoštvo ljudi je ranjeno ili poubijano. Tako mu je to.

Artiljerijska paljba je onda prestala, a skriveni Nemačac sa zvučnikom naredio je Amerikancima da odlože oružje i sa rukama na glavi izađu iz šume, inače će paljba ponovo početi. Neće prestati dok svi u čestaru ne budu mrtvi.

I tako su Amerikanci odložili oružje i izašli iz šume sa rukama na glavi, jer su želeli da, ako je moguće, nastave život.

Bili je otputovao kroz vreme natrag u veteransku bolnicu. Čebe mu je bilo preko glave. Van čebeta je vladala tišina. — Da li je moja majka otišla? — reče Bili.

— Jeste.

Bili proviri ispod čebeta. Tamo napolju sad je bila njegova verenica, sedela je na stolici za posetioce. Zvala se Valensija Merbl. Valensija je bila kći vlasnika Ilijumske optičarske škole. Bila je bogata. Bila je golema kao kuća, jer nije mogla da prestane s jelom. I sad jede. Jede filovanu čokoladu „Tri musketara“. Nosi trifokalna sočiva u šarenom okviru, a okvir je ukrašen veštačkim dijamantima. Sjaju veštačkih dijamantata odgovarao je sjaj pravog dijamanta sa njenog veničkog prstena. Dijamant je bio osiguran na hiljadu osamsto dolara. Taj dijamant je Bili našao u Nemačkoj. To je bio ratni plen.

Bili nije želeo da se oženi grdobnom Valensijom. Ona je bila jedan od simptoma njegove bolesti. Shvatio je da ludi kad je sebe čuo kako je prosi, kad ju je zamolio da primi dijamantski prsten i postane njegova životna saputnica.

Bili joj reče — Zdravo, — a ona ga upita da li bi hteo čokolade, a on reče: — Ne, hvala.

Upitala je kako se oseća, a on reče: — Hvala, mnogo bolje. — Kazala je da je u Ilijumskoj optičarskoj školi svima žao što je bolestan i da se nadaju da će uskoro ozdraviti, a Bili reče: — Pozdravi ih, kad ih vidiš.

Obećala je da će ih pozdraviti.

Upitala je da li bi mogla da mu spolja nešto donese, a on reče: — Ne. Imam sve što želim.

— A knjige? — reče Valensija.

— Pored mene je jedna od najvećih privatnih biblioteka na svetu — reče Bili, misleći na Rouzvoterovu zbirku naučnofantastičnih romana.

Rouzvoter je čitao na susednoj postelji i Bili ga uvuče u razgovor, upita ga šta čita.

I Rouzvoter mu reče. Bilo je to *Jevanđelje iz svemira* od Kilgora Trauta. Tu se radilo o jednom posetiocu iz svemira, koji je, uzgred rečeno, po obliku bio veoma sličan Tralfamadorcu. Posetilac iz svemira je temeljno proučio hrišćanstvo da bi otkrio, ako može, zašto je hrišćanima tako lako da budu okrutni. Zaključio je da je bar delimični uzrok nevolje — aljkavo pripovedanje u Novom zavetu. Pretpostavljao je da je namera Jevanđelja bila da ljude, pored drugih stvari, uči da budu milosrdni čak i prema najponiženijem među poniženima.

Jevanđelje je, međutim, naukovalo u stvari sledeće:

Pre no što nekoga ubiješ, budi sasvim siguran da nema jake veze. Tako mu je to.

Greška u pričama o Hristu, rekao je posetilac iz svemira, bila je u tome što je Hristos, koji nije delovao baš impozantno, u stvari Sin Najmoćnijeg Bića u Svemiru. Čitaoci su to shvatili, te su, kad bi došli do raspinjanja na krst, prirodno pomislili, i tu Rouzvoter opet glasno pročitao:

Opala — ovog puta su *krenuli da linčuju pogrešnog dasu.*

A ta misao je imala sestru: *Postoje pravi ljudi za linčovanje.* Koji? Ljudi bez jakih veza. Tako mu je to.

Posetilac iz svemira podario je Zemlji novo Jevanđelje. U njemu je Isus stvarno *bio* niko i ništa, i gnjavaža za ljude sa jačim vezama. Ipak je uspeo da kaže sve one divne i zbunjujuće stvari koje je rekao u drugim jevanđeljima.

I tako su se ljudi jednog dana zabavljali time što su ga prikovali za krst, a krst poboli u zemlju. Linčeri su mislili da ne može doći ni do kakvih posledica. Čitalac je morao da misli isto, jer mu je novo Jevanđelje neprestano utucavalo u glavu koliko je Isus niko i ništa.

A onda, pre no što će taj nikogović umreti, otvoriše se nebesa i bejahu grmljavina i munje. Trešteći se razleže glas Boga. Rekao je

ljudima da usvaja tog skitnicu za sina, zanavek mu daje svu moć i povlastice Sina Stvoritelja Svemira. Bog reče sledeće: *Od ovog časa On će grozno kažnjavati svakog ko muči skitnicu bez veza.*

Bilijeva verenica je dokrajčila svoju filovanu čokoladu „Tri musketara“. Sad jede „Mlečni put“.

— Zaboravite knjige, — reče Rouzvoter, bacajući tu knjigu pod krevet. — Neka ih đavo nosi.

— Ova je zvučala zanimljivo — reče Valensija.

— Isuse, kad bi Kilgor Traut samo umeo da *piše!* — uzviknu Rouzvoter. Tu je bio u pravu: nepopularnost Kilgora Trauta bila je zaslužena. Njegova proza bila je grozna. Samo su mu ideje bile dobre.

— Ne verujem da je Traut ikad kročio van ove zemlje — nastavi Rouzvoter. — Blagi bože, sve vreme piše o Zemljanima, a oni su svi Amerikanci. Praktično niko na Zemlji nije Amerikanac.

— Gde živi? — upita Valensija.

— To niko ne zna — odgovori Rouzvoter. — Koliko vidim, ja sam jedina osoba koja je čula za njega. Svaku knjigu je izdao drugi izdavač, a svaki put kad mu pišem preko nekog od njih, pismo se vrati, jer je izdavač pao pod stečaj.

Sad je promenio temu, čestitao je Valensiji na njenom vereničkom prstenu.

— Hvala vam, — reče ona i pruži ruku, kako bi Rouzvoter mogao da pogleda izbliza. — Bili je nabavio dijamant u ratu.

— To je privlačno u ratu — reče Rouzvoter. — Svako bez izuzetka dobije neku sitnicu.

Što se tiče prebivališta Kilgora Trauta: on je, u stvari, živeo u Eijumu, Bilijevom rodnom mestu, bez prijatelja i prezren. Bili ga je sretao ovda-onda.

— Bili, — reče Valensija Merbl.

— Hm?

— Hoćeš li da porazgovaramo o šari za našu srebrninu?

— Svakako.

— Suzila sam izbor uglavnom na „Kraljevsku dansku šaru“ ili „Ružu-puzavicu“

— Onda „Ruža puzavica“ — reče Bili.

— To nije stvar koju treba da *lomimo* preko kolena — reče ona. — Hoću da kažem — za šta god se odlučimo, s time ćemo morati da živimo do kraja života.

Bili je proučavao slike. — „Kraljevska danska šara“ — reče napokon.

— I „Kolonijalna mesečina“ je fina.

— Jeste — reče Bili Pilgrim.

I Bili otputova kroz vreme da zoološkog vrta na Tralfamadoru. Ima četrdeset četiri godine, izložen je pod geodezijskom kupolom. Leži na ležaljci koja mu je bila kolevka za vreme putovanja kroz svemir. Nag je. Tralfamadorce zanima njegovo telo — *ce/o*. Napolju ih ima na hiljade, dižu svoje ručice kako bi ga njihove oči mogle videti. Bili je na Tralfamadoru već šest zemaljskih meseci. Navikao je na gomilu.

Bekstvo ne dolazi u obzir. Atmosferu van kupole čini cijanid, a Zemlja je udaljena 446.120,000,000,000,000 milja.

U zoološkom vrtu Bili je izložen u simuliranom zemaljskom staništu. Najveći deo nameštaja ukraden je iz stovarišta Sirs Robeka u Ajova Sitiju, država Ajova. Tu su. kolor televizor i divan koji se može pretvoriti u krevet. Pored divana su stočići sa lampama i pepeljarama. Tu je kućni bar sa dve visoke stolice. Tu je mali sto za bilijar. Svaku stopu pokriva tepih boje federalnog zlata, sem u kuhinji i kupatilu i iznad gvođenog šahta u sredini poda. Na niskom stočiću pred divanom lepezasto su raspoređeni časopisi.

Tu je stereofonski gramofon. Gramofon radi. Televizor ne radi. Na televizijski ekran nalepljena je slika jednog kauboja koji ubija drugog. Tako mu je to.

U kupoli ne postoje zidovi, nema mesta da se Bili sakrije. Metvičasto zeleni uređaji kupatila stoje u otvorenom prostoru. Bili sad silazi sa svoje ležaljke, odlazi u kupatilo i mokri. Gomila je pomahnitala.

Bili je oprao zube na Tralfamadoru, stavio je parcijalnu protezu i otišao u svoju kuhinju. Plinski štednjak i frižider i mašina za pranje sudova takođe su mrtvičasto zeleni. Na vratima frižidera naslikana je slika.

Frižider je takav došao. To je slika jednog para iz veselih devedesetih godina, na tandemu.

Bili sad gleda tu sliku, pokušava da nešto misli o tom paru. Ništa mu ne pada na um. Kao da nema *šta* da se misli o to dvoje ljudi.

Bili je pojeo odličan doručak iz konzervi. Oprao je šolju i tanjir i nož i viljušku i kašiku i tiganj, ostavio ih na mesto. Onda je radio vežbe koje je naučio u vojsci — skokove raširenim nogama, pregibe, čučnjeve i dizanje na rukama. Većina Tralfamadoraca nije imala puta i načina da sazna da Bilijevo telo i lice nisu lepi. Pretpostavljali su da je on prekrasan primerak. To je imalo prijatan učinak na Bilija, koji je po prvi put počeo da uživa u vlastitom telu.

Posle vežbi se istuširao i podsekao nokte na nogama. Obrijao se i poprskao dezodoransom ispod pazuha, dok je napolju, sa uzdignutog postolja, vodič zoološkog vrta objašnjavao šta Bili radi — i zašto. Vodič je držao predavanje putem telepatije, jednostavno stojeći onde, emitujući gomili talase misli. Kraj njega na postolju se nalazio mali instrument sa dirkama kojim je prenosio pitanja gomile Biliju.

Sad stiže prvo pitanje — iz zvučnika na televizoru: — Da li ste srećni ovde?

— Onoliko koliko sam bio srećan na Zemlji — reče Bili Pilgrim i to je bila istina.

Na Tralfamadoru je postojalo pet polova, svaki od njih obavljao je jednu fazu, neophodnu za stvaranje nove jedinice. Biliju su izgledali istovetni, jer su sve polne razlike bile u četvrtoj dimenziji.

Jedan od najvećih moralnih potresa koji su Tralfamadorci priredili Biliju bio je, uzgred rečeno, u vezi sa polnim životom na Zemlji. Kazali su da su posade njihovih letećih tanjira identifikovale ništa manje do sedam polova na Zemlji, od kojih je svaki bitan za razmnožavanje. I opet Bili nije nikako mogao da zamisli šta pet od tih sedam polova imaju sa pravljjenjem dece, jer su polno aktivni samo u četvrtoj dimenziji.

Tralfamadorci su pokušali da Biliju pruže izvesna ukazivanja koja će mu pomoći da zamisli polni život u nevidljivoj dimenziji. Rekli su mu da se zemaljske bebe ne bi mogle rađati bez homoseksualaca. Bebe bi se mogle rađati bez lezbijki. Bebe se ne bi mogle rađati bez žena starijih od šezdeset pet godina. Bebe bi se mogle rađati bez muškaraca starijih od šezdeset pet godina. Bebe se ne bi mogle rađati bez drugih beba koje su živele sat, ili manje, nakon rođenja. I tako dalje.

Za Bilija je sve ovo bilo besmisleno tračanje.

I za Tralfamadorce je puno onog što je Bili pričao bilo besmisleno tručanje. Oni nisu mogli da zamisle kako Biliju izgleda vreme. Bili je batalio da im to objašnjava. Onaj vodič napolju morao je to da objašnjava kako najbolje ume.

Vodič je pozvao gomilu da zamisli kako jednog dana, koji je svetlucavo blistav i vedar, preko pustinje gleda planinski venac. Oni mogu da gledaju planinski vrh ili pliću ili oblak, kamen što im je pod nogama, ili čak dubinu kanjona iza sebe. Ali među njima je ovaj siroti zemljanin čija je glava zatvorena u čeličnu loptu koju ne može da skine. Postoji samo jedna očna duplja kroz koju može da gleda, a za nju je zavarena cev od šest stopa.

Ovo je bio samo početak Bilijevih muka u toj metafori. On je takođe privezan za gvozdenu rešetku, zavrtnjima pričvršćenu za vagon-platformu na šinama i nema načina da okrene glavu ili dodirne tu cev. Drugi kraj lovi počiva na dvonožnom naslonu, takođe zavrtnjima pričvršćenom za platformu. Sve što Bili može da vidi jeste tačkica na kraju cevi. On ne zna da se nalazi na platformi-vagonu, ne zna čak ni da u njegovom položaju ima nečeg neobičnog.

Vagon-platforma ponekad mili, ponekad ide izvanredno brzo, često se zaustavlja — ide uzbrdo, nizbrdo, I to okukama, pravim deonicama. Što god siroti Bili video kroz cev, nema drugog izbora sem da kaže: — To je život.

Bili je očekivao da će Tralfamadorce zbunjivati i uznemiravati svi oni ratovi i ostali vidovi ubijanja na zemlji. Očekivao je da će se plašiti da bi zemljanski spoj svireposti i spektakularnih oružja na kraju mogao

uništiti deo ili možda celinu nevinog Svemira. Naučna fantastika ga je navodila da to očekuje.

Međutim, tema rata nije nikad iskrsavala, dok je sam Bili nije pokrenuo. Neko iz one gomile u zoološkom vrtu upita ga preko predavača šta je najdragoceni ja stvar koju je dosada naučio na Tralfamadoru, a Bili odgovori: — Da stanovnici čitave jedne planete mogu da žive u miru! Kao što znate, ja sam došao sa planete koja se od početka vremena bavi besmislenim klanjem. Lično sam video tela gimnazijalki koje su moji zemljaci žive skuvali u vodotornju, ponosni što su se u to vreme borili protiv čistog zla.

— To je bila istina. Bili je u Drezdenu video skuvana tela.

— Noću, u logoru, osvetljavao sam sebi put svečama načinjenim od sala ljudskih bića koja su iskasapili braća i očevi tih skuvanih gimnazijalki. Zemljani su bauci Svemira! Ako drugim planetarna sada ne pretil opasnost sa Zemlje, uskoro će im pretiti. Zato mi otkrijte tajnu da bih mogao da je odnesem na Zemlju i spasem sve nas: Kako jedna planeta može da živi u miru?

Bili je imao osećaj da je govorio poletno. Zbunio se kad vide kako Tralfamadorci pokrivaju oči svojim malim dlanovima. Iz iskustva je znao šta to znači: on se glupo ponaša.

— Da li, da li biste bili ljubazni da mi kažete — reče vodiču, dobrono splasnuvši, — šta je u ovome bilo toliko glupo?

— Mi znamo kako će svršiti Svemir, — reče vodič — a Zemlja s tim nema nikakve veze, sem što će i sama biti zbrisana,

— Kako — kako će *svršiti* Svemir? — reče Bili.

— Eksperimentišući sa novim gorivima za naše leteće tanjire, mi ćemo prouzrokovati njegovu eksploziju. Jedan tralfamadorski pilot će pritisnuti dugme za start i ceo Svemir će iščeznuti. — Tako mu je to.

— Ako to znate, — reče Bili — zar ne postoji neki način da to sprečite? Zar ne možete da sprečite pilota da *pritisne* dugme?

— On ga je *uvek* pritiskivao i *uvek* će ga pritiskivati. Mi ga *uvek* puštamo i *uvek* ćemo ga puštati. Taj trenutak je tako *strukturisan*.

— Onda, — rece Bili nesigurno, — pretpostavljam da je i zamisao o sprečavanju rata na Zemlji takođe glupa.

— Naravno.

— Ali vaša planeta *jeste* mirna.

— Danas je mirna. Drugih dana imamo ratove, po užasu ravne svakom koji ste ikad videli ili o kome ste čitali. Mi tu ništa ne možemo da učinimo, te ih jednostavno ne gledamo. Ignorišemo ih. Provodimo večnost gledajući prijatne trenutke — kao ovaj današnji u zoološkom vrtu. Zar ovo nije lep trenutak?

— Jeste..

— To je jedna stvar koju bi Zemljani mogli da nauče, kad bi se dovoljno potrudili: ignorišite strašna vremena i usredsredite se na dobra.

— Aha, — reče Bili Pilgrim.

Tek što je te večeri zaspao, Bili je otputovao kroz vreme u jedan drugi trenutak koji je bio sasvim prijatan, u svoju prvu bračnu noć sa bivšom Valensijom Merbl. Ima već šest meseci kako je izašao iz veteranske bolnice. Sasvim je dobro. Diplomirao je u Ilijumskoj optičarskoj školi — kao treći po uspehu u razredu od četrdeset sedam učenika.

Sad je u postelji sa Valensijom, u prekrasnom apartmanu, izgrađenom na kraju keja Kejp En, država Masačusets. Preko vode se vide svetla Glostera. Bili leži na Valensiji, vodi s njom ljubav. Jedan rezultat tog čina biće rođenje Roberta Pilgrima koji će u gimnaziji postati problem, ali će se potom srediti kao pripadnik slavni „Zelenih beretki“.

Valensija nije bila putnik kroz vreme, ali je posedovala živu uobrazilju. Dok je Bili s njom vodio ljubav, zamišljala je da je neka slavna žena iz istorije. Ona je bila Elizabeta I, kraljica Engleske, a Bili je trebalo da bude Kristofor Kolumbo.

Bili je proizveo zvuk nalik maloj, zarđaloj šarki.

Upravo je ispraznio svoje semnike u Valensiju, doprineo svoj deo pripadnika „Zelenih beretki“. Po Tralfamadorcima, ovaj će, naravno, imati ukupno sedmoro roditelja.

Sad se skotrljao sa svoje ogromne supruge, čiji se meseni izraz nije promenio kad se Bili uklonio. Ležao je, sa dugmićima kičme duž ivice dušeka, savio je ruke pod glavu. Sad je bogat.

Nagrađen je zato što se oženio devojkom kojom se niko pri zdravoj pameti ne bi oženio. Tast mu je poklonio novi model bjuika, „Gospodar druma“, potpuno elektrifikovanu kuću i postavio ga za

šefa najuspešnije ordinacije, ordinacije u Ilijumu, gde je Bili mogao očekivati da će zarađivati najmanje trideset hiljada dolara godišnje. To je dobro. Bilijev otac je bio običan berberin.

Kao što reče Bilijeva majka: — Pilgrimovi se uzdižu u ovom svetu.

Medeni mesec se odvijao sred gorko-slatkih tajni babjeg leta u Novoj Engleskoj. Apartman ljubavnika imao je jedan romantičan zid, sav u staklenim vratima. Vodila su na balkon i uljastu luku.

Zelena i narandžasta kočica, crna u noći, gundala je i tutnjala mimo balkona, ni trideset stopa od njihove svadbene postelje. Išla je ka pučini, samo sa signalnim svetlima. Njena prazna skladišta su odzvanjala, činila su. pesmu mašina bogatom i glasnom. Kej poče da peva istu pesmu, a onda je zapevala i tabla postelje nad glavama mladenaca. I nastavila je da peva još dugo po odlasku kočice.

— Hvala ti, — reče najposle Valensija. Krevetska tabla je pevala komaračku pesmu.

— Nema na čemu.

— Bilo je fino.

Onda poče da plače.

— Šta ti je?

— Tako sam srećna.

— Dobro.

— Mislila sam da me niko neće uzeti.

— Hm, — reče Bili Pilgrim.

— Omršaviću za tebe — reče ona.

— Šta?

— Poću da držim dijetu. Postaću lepa — za tebe.

— Dopadaš mi se takva kakva si.

— *Stvarno?*

— *Stvarno* — reče Bili Pilgrim. Zahvaljujući putovanju kroz vreme, on je već video sudbinu njihovog braka, znao je da će sve do kraja biti u najmanju ruku snošljiv.

Velika motorna jahta nazvana *Šeherezada* sad kliznu mimo svadbene postelje. Pisma koju su pevale njene mašine beše vrlo niska orguljska nota. Sva svetla behu upaljena.

Kod ograde na fari stajalo je dvoje divnih ljudi, mladič i devojka u večernjim haljinama, voleći jedno drugo i svoje snove i jezero. I oni su bili na medenom mesecu. To su bili Lens Ramford, iz Njuporta na

Rod Ajlendu, i njegova nevesta, ranije Sintija Landri, detinja ljubav Džona F. Kenedija iz Hajanisa Porta, država Masačusets.

Tu je postojala izvesna mala podudarnost. Bili Pilgrim će kasnije deliti bolničku sobu sa Ramfordovim stricem profesorom Bertramom Kouplendom Ramfordom iz Harvarda, zvaničnim istoričarem Vazduhoplovstva Sjedinjenih Država.

Kad su ti divni ljudi prošli, Valensija počne da ispituje svog smešnog supruga o ratu. Bilo je bezazleno od Zemljanke da tako postupa, da poveže seks i sjaj sa fatom.

— Da li ikad misliš o ratu? — reče ona, stavljajući ruku na Bilijevu butinu.

— Ponekad — reče Bili Pilgrim.

— Ponekad te gledam, — reče Valensija — i imam i čudan osećaj da si naprosto krcat tajnama.

— Nisam — reče Bili. To je, razume se, bila laž. Nikome nije pričao o svim onim putovanjima kroz vreme koja je obavio, o Tralfamadoru i tako dalje.

— Mora biti da imaš tajne o ratu. Ili, dobro, ne tajne, već stvari o kojima ne želiš da govoriš.

— Nemam.

— *Ponosim* se što si bio vojnik. Da li to znaš?

— Dobro.

Je li bilo strašno?

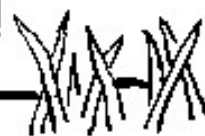
Katkad. — Biliju sad pade na um jedna šašava misao. Njena istinitost ga porazi. Bila bi dobar epitaf za Bilija Pilgrima — za mene, takođe.

Da li bi sad pričao o ratu ako bih ja to *zaželela*? reče Valensija. U majušnoj šupljini svog velikog tela ona je skupljala građu za pripadnika „Zelenih beretki“.

— Zvučalo bi kao san, — reče Bili Pilgrim snovi obično nisu naročito zanimljivi.

SVE
JE BILO
LEPO
I
NIŠTA
NI JE
BOLELO

— Čula sam kako si jednom pričao tati o nemačkom vodu za streljanje. — Mislila je na pogubljenje jadnog starog Edgara Derbija.
— Hm.
— Morali ste da ga sahranite?
— Da.
— Da li vas je, pre no što je streljan, video sa lopatama?
— Jeste.
— Da li je nešto *kazao*?
— Nije.
— Je li bio *uplašen*?
— Opili su ga. Beše ustaklio očima.
— I prišpendlali su za njega metu?
— Parče hartije — reče Bili. Ustao je iz postelje, i i kao „Izvini“, otišao u tamu kupatila da mokri. Pipajući jo tražio prekidač; osetivši rapave zidove shvatio je da je ponovo otputovao u 1944, u logorsku bolnicu.

Sveća u bolnici je dogorela. Jadni stari Edgar Derbi zaspao je na susednom ležaju. Bili je ustao iz postelje, pipao je duž zida, pokušavajući da nađe izlaz, jer mu se gadno mokrilo.

Odjednom je našao vrata, koja se otvoriše, pustiše da izglavinja u logorsku noć. Bili je bio obezumljen od putovanja kroz vreme i morfijuma. Predao se ogradi od bodljikave žice koja ga zakači na desetak mesta. Pokušao je da ustukne, ali ga ograda nije puštala. I tako je Bili izvodio glupavu malu igru sa ogradom, korak tamo, korak ovamo, zatim se ponovo vraćao na početak.

Jedan Rus, koji je i sam izašao u noć da mokri, ugleda kako Bili igra — s druge strane ograde. Prišao je ovom čudnom strašilu, pokušao je da mu blago govori, pitao je iz koje je zemlje. Strašilo nije obraćalo pažnju, nastavilo je da igra. I tako je Rus otkačio bodlje, jednu po jednu, a strašilo opet otplesa u noć, bez ijedne reči zahvalnosti.

Rus je mahao i viknu za njim na ruskom: „Zbogom“.

Bili je izvadio svog đoku, tamo u logorskoj noći, pa je piškio i piškio po tlu. Zatim ga ubaci na mesto, više-manje, i poče da razmatra nov problem: odakle je došao i kuda treba sad da ide?

Negde u noći čuli su se žalostivi krici. Nemajući ništa pametnije da radi, Bili otfulja u njihovom smeru. Pitao se kakvu to tragediju imaju da oplakuju toliki ljudi pod vedrim nebom.

Ne znajući, Bili se približavao zaleđu poljskog nužnika. Ovaj se sastojao od šipke ispod koje se nalazilo dvanaest kofa. Šipka je sa tri strane bila zaklonjena ogradom od otpadaka dasaka i izravnatih konzervi. Otvorena strana gledala je na crni terpapirni zid barake u kojoj se odigrala gozba.

Bili je išao duž ograde i dođe do tačke s koje je mogao da vidi poruku, sveže namalani na terpapiru zida. Reči su bile ispisane istom onom ružičastom bojom koja je krasila dekor *Pepeljuge*. Bilijevi opažaji behu tako nepouzdati da mu se činilo da reči vise u vazduhu, možda ispisane na prozirnoj zavesi. A po zavesi bejahu i divne srebrne tačke. To su, u stvari, bile glavice klinova koji su pričvršćivali terpapir za baraku. Bili nije mogao da zamisli kako se to zavesa drži ni u čemu, te je pretpostavljao da su čarobna zavesa i teatralna tuga deo nekog verskog obreda o kojem ništa ne zna.

Evo kako je glasila poruka:

MOLIMO OSTAVITE
OVAJ NUŽNIK U
UREDNOJ STANJU
U KOJEM STE GA
ZATEKLI

Bili pogleda u nužnik. Jadikovanje je odatle dopiralo. Mesto je bilo krcato Amerikancima koji behu skinuli gaće. Od gozbe u znak dobrodošlice dobili su vulkanske prolive. Kofe su bile pune ili prevrnute.

Jedan Amerikanac u blizini Bilija, kukao je da je izbacio sve sem mozga. Trenutak kasnije reče: — Evo izlazi, evo izlazi. — Mislio je na svoj mozak.

To sam ja. To sam bio ja. To je bio pisac ove knjige.

Bili se glavinjajući udalji od svoje vizije pakla. Prošao je pored trojice Engleza koji su sa odstojanja posmatrali ovu svetkovinu izmeta. Od gnušanja su zapali u katatoniju.

— Zakopčaj pantalone — reče jedan od njih dok je Bili prolazio.

I tako Bili zakopča pantalone. Slučajno je nabasao na vrata male bolnice. Prošao je kroz vrata i opet se obreo na medenom mesecu, kako se iz kupatila vraća u postelju svojoj nevesti na Kejp En.

— Nedostajao si mi — reče Valensija.

— I ti meni — reče Bili Pilgrim.

Bili i Valensija su zaspali, složeni kao kašike, a Bili je odputovao natrag kroz vreme, u voz kojim je putovao 1944 — sa manevara u Južnoj Karolini na očev pogreb u Ilijumu.

Bili je morao često da preseda. Svi vozovi su bili spori. Kupei su smrdeli na ugljeni dim i racionisani duvan i raicionisano piće i prdež ljudi koji jedu ratnu hranu. Jastuci gvozdениh sedišta behu čekinjasti i Bili nije mnogo spavao. Čvrsto je zaspao tek na tri sata od Ilijuma, nogu raširenih prema ulazu u prepuna kola za ručavanje.

Kad je voz stigao u Ilijum, kondukter probudi Bilija. Bili se sa svojom platnenom vrećom isteturao i potom je stajao na staničnom peronu, pored konduktera, pokušavajući da se probudi.

— Fino si dremnuo, a? — reče kondukter.

— Da — reče Bili.

— Burazeru — reče kondukter — bogme ti se bio nadigao kao toranj.

U tri sata izjutra one Bilijeve morfijumske noći u logoru, dvojica čilih Engleza unesoše u bolnicu novog pacijenta. Bio je sićušan. To je bio Pol Lazaro, tufničasti kradljivac automobila iz Sisera, država Ilinoj. Uхватili su ga kako krade cigarete ispod jastuka jednog Engleza. Polu-probuđen, Englez je Lazaru slomio desnu ruku i onesvestio ga udarcem.

Englez koji je to učinio, sad pomaže da se Lazaro unese. Ima plameno crvenu kosu i bez obrva je. U komadu je igrao Pepeljuginu kumu, Plavu vilu. Sad jednom rukom pridržava svoju polovinu Lazara, dok drugom zatvara vrata za sobom. — Nije težak ni koliko pile — reče on.

Englez kod koga su Lazarove noge je onaj pukovnik što je Biliju dao uspavljujuću injekciju.

Kuma Plava vila je zbunjena, a ujedno ljuta. — Da sam znao da se bijem sa piletom — reče — ne bih tako *jako* udarao.

— Hm.

Kuma Plava vila je otvoreno govorila o tome koliko su svi Amerikanci odvratni. — Slabi, smrdljivi, nad sobom ražaljeni — krdo cmoljavih, štokavih, lopovskih kopilana — reče. — Gori su od onih prokletih Rusa.

— *Stvarno* izgledaju kao bedna družina — složio se pukovnik.

Sad uđe jedan nemački major. Engleze je smatrao bliskim prijateljima. Posećivao ih je skoro svakodnevno, igrao je sa njima razne igre, držao predavanja iz istorije Nemačke, svirao na njihovom klaviru, davao im časove nemačke konverzacije. Često je govorio da bi poludeo da nema njihovo civilizovano društvo. Njegov engleski bio je izvrstan.

Izvinjavao se što Englezi moraju da se bakte oko američkih redova. Obećao je da će im biti na smetnji najviše dan-dva, da će Amerikanci uskoro biti upućeni u Drezden kao najamna radna snaga. Doneo je jednu monografiju, u izdanju Udruženja nemačkih logorskih službenika. Bio je to izveštaj o ponašanju američkih redova kao nemačkih ratnih zarobljenika. Napisao ga je jedan bivši Amerikanac koji se visoko uspeo u nemačkom Ministarstvu propagande. Zvao se Hauard V. Kembel Mlađi. Kasnije će se obesiti dok bude čekao suđenje kao ratni zločinac.

Tako mu je to.

Dok je britanski pukovnik nameštao Lazarovu ruku i mešao gips, nemački major je naglas prevodio odlomke monografije Hauarda V. Kembela Mlađeg. Ovo je bila uvodna rečenica.

Amerika je najbogatija nacija na Zemlji, ali je njen narod uglavnom siromašan, a siromašne Amerikance navode da sebe mrze. Da navedemo američkog humoristu Kina Habarda: — Nije sramota biti siromašan ali bi mogla i biti. — U stvari, Amerikanac čini zločin ako je siromašan, mada je Amerika nacija siromašnih. Sve ostale nacije imaju narodna predanja o ljudima koji su bili siromašni, ali i izuzetno mudri i vrlji, te stoga većma cenjeni od ma kog posednika moći i zlata. Američki siromasi ne pričaju takve priče. Oni sebe ismevaju, a uzdižu bolje od sebe. Sva je prilika da će najbednija aščinica ili krčma, vlasništvo čoveka koji je i sam siromašan, imati na zidu tablu koja postavlja ovo surovo pitanje: „Ako si toliko pametan zašto nisi

bogat?“ Tu će biti i američka zastava, ne veća od detinjeg dlana, zalepljena o dršku lilihipa i razvijorena na registarskoj kasi.

Neki tvrde da je autor ove monografije, rodom iz Šenektedija, država Njujork, imao najviši količnik inteligencije od svih ratnih zločinaca koje je čekala smrt vešanjem. Tako mu je to.

Poput ljudskih bića svuda u svetu, Amerikanci veruju u mnoge stvari koje su očito neistinite, produžavala je monografija. Njihova najrazornija neistina jeste da je svakom Amerikancu vrlo lako da zaradi pare. Oni neće da priznaju koliko se, zapravo, teško dolazi do novca, te stoga oni koji nemaju para okrivljuju i okrivljuju i okrivljuju — sami sebe. Ovo unutarne prebacivanje bilo je riznica za bogate i moćne, koji su javno i privatno morali da za svoju sirotinju učine mnogo manje no ijedna vladajuća klasa, recimo, od napoleonskih vremena naovamo.

Iz Amerike su došle mnoge novine. Najviše zapanjujuća među njima, stvar za koju nema prethodnog primera, jeste masa siromaha lišenih dostojanstva. Oni ne vole jedni druge, jer ne vole sami sebe. Kad se to shvati, neprijatno ponašanje američkih redova u nemačkim zarobljeničkim logorima prestaje da bude zagonetka.

Hauard V. Kembel Mlađi je potom razmatrao uniformu Amerikanca mobilisanog u drugi svetski rat: *Svaka druga vojska u istoriji, bila bogata ili ne, pokušavala je da čak i svoje najniže vojnike obuče tako da sami sebi i drugima deluju kao elegantni stručnjaci za piće i snošaj i pljačkanje i iznenadnu smrt. Američka vojska, međutim, šalje svoje redove da se bore i umiru u modifikovanom poslovnom odelu, sasvim primetno napravljenom za drugoga, u sterilizovanom ali neispeglanom poklonu dobrotvora što, začepivši nos, dele odeću pijancima u sirotinjskim četvrtima.*

Kada se gizdavo obučeni oficir obraća jednom takvom, jedno odevenom skitnici, on ga kara kao što to mora da čini oficir ma koje vojske. Ali oficirov prezir nije, kao u drugim vojskama, blagonaklona gluma. To je istinski izraz mržnje prema siromašnima, koji za svoju bedu nemaju da krive nikog drugog već same sebe.

Upravitelj logora koji po prvi put ima posla sa zarobljenim američkim redovima valja da bude upozoren: Ne očekujte bratsku

ljubav čak ni među braćom. Između pojedinaca neće postojati nikakva kohezija. Svaki će biti nabureno dete koje često poželi da je mrtvo.

Kembel je iznosio kakvo je bilo iskustvo Nemaca sa zarobljenim američkim redovima. Svuda su bili poznati kao nad sobom najviše ražaljeni, najmanje bratski i najprljaviji ratni zarobljenici, veli Kembel. Bili su nesposobni za udruženo delanje za vlastito dobro. Prezirali su svakog vođu iz svojih redova, odbijali da ga slede ili makar slušaju, s obrazloženjem da nije bolji od njih i da treba da prestane da se pravi važan.

I tako dalje. Bili Pilgrim je zaspao, probudio se kao udovac u svojoj praznoj kući u Ilijumu. Njegova kći Barbara ga kori što piše smešna pisma novinama.

— Jesi li čuo šta sam rekla? — upita Barbara. Opet je 1968.

— Naravno. — Bili je dremao.

— Ako se budeš ponašao kao dete, možda ćemo naprosto morati da se i mi prema tebi ponašamo kao sa detetom.

— To nije ono što će se sledeće dogoditi — reče Bili.

— *Videćemo* šta će se sledeće dogoditi. — Velika Barbara sad obavi ruke oko sebe. — Ovde je strašno hladno. Da li je grejanje uključeno?

— *Grejanje?*

— Peć — ona stvar u podrumu, stvar što proizvodi vreli vazduh koji izlazi iz ovih kutija. Ne verujem da radi.

— Možda ne radi.

— Zar tebi nije hladno?

— Nisam primetio.

— Oh, bože moj, ti *jesi* dete. Ako te ovde ostavimo samog umrećeš od studeni, umrećeš od gladi. — I tako dalje. Za nju je bilo veoma uzbudljivo da mu, u ime ljubavi, oduzima dostojanstvo.

Barbara je pozvala čoveka koji opravljaja peći na naftu i naterala Bilija da ode u postelju, naterala ga da obeća da će ostati ispod električnog ćebeta dok ne dođe toplota. Preklopnik ćebeta postavila je na oznaku za najjače, od čega se Bilijeva postelja ubrzo zagrejala toliko da se u njoj mogao peći hleb.

Kad je Barbara otišla, zalupivši za sobom vrata, Bili je ponovo otputovao kroz vreme u zoološki vrt na Tralfamadoru. Upravo su mu doveli ženku sa Zemlje. To je bila filmska zvezda Montana Vajldhek.

Montana je bila pod dejstvom velike doze sredstva za spavanje. Uneli su je Tralfamadorci sa gas-maskama, položili je na Bilijevu žutu ležaljku; povukli se kroz vazдушnu komoru. Ogromna gomila napolju beše ushičena. Potučeni su svi rekordi posete zoološkom vrtu. Svi na planeti su želeli da vide kako se pare Zemljani.

Montana je bila gola, a, naravno, i Bili. Uzgred rečeno, dobio je straobalnu erekciju. Nikad se ne zna ko će je dobiti.

Montana je zatreptala očnim kapcima. Trepavice joj behu kao raščešljane kamdžije. — Gde sam? — reče.

— Sve je u redu — blago reče Bili. — Molim vas, ne plašite se.

Za vreme putovanja sa Zemlje Montana je bila u nesvesnom stanju. Tralfamadorci joj nisu govorili, nisu joj se pokazali. Poslednje čega se sećala beše da se sunča pored bazena u Palm Springsu, država Kalifornija. Montana je imala samo dvadeset godina. Oko vrata je nosila srebrni lančić s kojeg je visio medaljon u obliku srca — između dojki.

Sad je okrenula glavu da napolju, oko kupole, ugleda mirijade Tralfamadoraca. Oni su joj aplaudirali, brzo otvarajući i zatvarajući male zelene šake.

Montana je vrištala i vrištala.

Sve male zelene šake se čvrsto stegnuše, jer je Montanin užas bio tako neprijatan prizor. Glavni čuvar zoološkog vrta naredi kranisti, koji je stajao u pripravnosti, da spusti marinski plav pokrov preko kupole, time stvarajući unutra veštačku zemaljsku noć. Prava noć je u zoološki vrt dolazila samo na jedan sat u svakih šezdeset dva.

Bili je upalio stojeću lampu. Svetlost iz jednog izvora davala je baroknim pojedinostima Montaninog tela oštru reljefnost. Bilija je podsećalo na fantastičnu arhitekturu Drezdena pre bombardovanja.

Vremenom je Montana počela da voli Bilija Pilgrima i da se u njega uzda. On je nije dirnuo dok mu nije jasno stavila na znanje da želi da

je dirne. Pošto je na Tralfamadoru provela ono što bi bila zemaljska sedmica, upita ga lukavo hoće li da spava s njom. Što je i učinio. Bilo je kao u raju.

I Bili otputova kroz vreme iz te preslasne postelje u onu iz 1968. Bila je to njegova postelja u Ilijumu, a električno ćebe je uključeno na najjače. Kupao se u znoju, bunovno se sećao da ga je kći stavila u postelju, kazala da tu ostane dok peć na naftu ne bude popravljena.

Neko je kucao na vrata njegove spavaće sobe.

— Da? — reče Bili.

— Majstor za peć.

— Da?

— Sad dobro radi. Toplota se penje.

— Dobro.

— Miš je progrizao žicu termostata.

— Ma šta kažete!

Bili šmrknu. Njegova vruća postelja mirisala je na podrum za gljive. Dobio je poluciju, sanjajući o Montani Vajldhek.

Ujutru, nakon te polucije, Bili odluči da se vrati na posao u svojoj ordinaciji na trgu tržišnog centra. Posao je cvetao, po običaju. Njegovi pomoćnici su ga fino vodili. Zapanjiše se kad su ga ugledali. Njegova kći im je kazala da možda više nikad neće nastaviti s praksom.

Međutim, Bili je čilo ušao u svoju ordinaciju, zamolio da puste prvog pacijenta. I tako mu poslaše prvog pacijenta — dvanaestogodišnjeg dečaka u pratnji obudovele majke. Bili su stranci, nedavno prispeli u grad. Bili ih je malo ispitao, doznao je da je dečakov otac poginuo u Vijetnamu — u slavnoj petodnevnoj bici za Kotu 875, blizu Dak Toa. Tako mu je to.

Dok je dečaku pregledao oči, Bili mu je činjenično pričao o svojim doživljajima na Tralfamadoru, uveravao je dečaka ostalog bez oca da je njegov otac i te kako još uvek živ u trenucima koje će dečak stalno iznova vidati.

— Zar to nije utešno? — upita Bili.

I tu negde je dečakova mati izašla i rekla službenici na prijemu da Bili očigledno ludi. Bilija su odveli kući. Njegova kći ga ponovo upita:

— Oče, oče, oče — šta ćemo da *radimo* s tobom?

ŠEST

Čujte:

Bili Pilgrim veli da je otišao u Drezden, Nemačka, sutradan posle svoje morfijumske noći u britanskom delu usred logora za uništavanje ruskih ratnih zarobljenika. Tog januarskog jutra Bili se probudio u zoru. Mala bolnica nije imala prozore, a sablasne sveće su utrnule. Tako je jedino svetio dolazilo iz rupica, veličine glave čiode, u zidovima, i nepotpunog pravougaonika što je ocrtavao loše uglavljena vrata. Na jednoj postelji hrkao je mali Pol Lazaro sa slomljenom rukom. Na drugoj je hrkao Edgar Derbi, gimnazijski nastavnik koji će na kraju biti streljan.

Bili se uspravio u postelji. Nije imao pojma koja je godina ili na kojoj se planeti nalazi. Kako god se planeta zvala, bila je ledena. Ali Bilija nije probudila hladnoća, već animalni magnetizam koji je činio da drhti i oseća svrab. Pričinjavao mu je duboke bolove u mišićima, kao da se preterano napreže.

Animalni magnetizam je dolazio iza njegovih leđa. Ako je trebalo da Bili pogađa šta je njegov izvor, on bi rekao da je to slepi miš što naglavce visi na zidu iza njegovih leđa.

Bili se pomerio ka donjem kraju ležaja pre no što će se okrenuti da pogleda, što god to bilo. Nije želeo da mu životinja padne u lice i možda iskopa oči ili mu odgrize njegov veliki nos. Zatim se okrenuo. Izvor magnetizma je zaista ličio na slepog miša. To je bio Bilijev kaput sa krznenim okovratnikom kao u impresarija. Visio je o klinu.

Bili se sad opet natraške pomerao ka njemu, motreći ga preko ramena, osećajući kako magnetizam jača. Onda se okrenuo licem, klečeći na ležaju, odvažio se da ga ovde-onda pipne. Tražio je tačno mesto izvora zračenja.

Našao je dva mala izvora, dva grumena skrivena u postavi, na palac razmaka. Jedan je bio u obliku zrna graška. Drugi u obliku majušne potkovice. Bili je primio poruku koju su prenosila zračenja. Savetovano mu je da se zadovolji saznanjem da ona mogu da učine čuda za njega, pod uslovom da ne nastoji da otkrije šta su ti grumenovi. Što se Bilija Pilgrima tiče, to je bilo u redu. Bio je zahvalan. Bio je radostan.

Bili je zadremao, ponovo se probudio u logorskoj bolnici. Sunce je visoko odskočilo. Spolja su dopirali golgotski zvuci jakih ljudi koji u tvrdoj, tvrdoj zemlji kopaju rupe za uspravne grede. Englezi su sebi gradili novi nužnik. Prepustili su stari nužnik Amerikancima — a takođe i pozorište, mesto gde je održana gozba.

Šest Engleza se teturalo kroz bolnicu noseći sto za bilijar na kojem su nagomilani dušeci. Preseljavali su ga u prostorije uz bolnicu. Pratio ih je Englez koji je vukao svoj dušek i metu za strelice.

Čovek sa metom beše Kuma Plava vila koja je povredila malog Pola Lazara. Zastao je kod Lazarove postelje, upitao ga kako se oseća.

Lazaro reče da će udesiti da ga posle rata ubiju.

— Oh.

— Napravio si grdnu grešku — reče Lazaro. — Svakom ko mene dime, bolje je da me *ubije*, ili ću ja udesiti da *njega* ubiju.

Kuma Plava vila je imala izvesno iskustvo sa ubijanjem. Uputila je Lazaru pažljiv osmeh. — Još ima vremena da *ja* ubijem *tebe*, — reče — ako me stvarno ubediš da je to pametno.

— Što se ti ne bi malo ševio?

— Nemoj misliti da nisam probao — reče Kuma Plava vila.

Kuma Plava vila je izašla, zabavljena i snishodljiva. Kad je otišla, Lazaro obeća Biliju i jednom starom Edgaru Derbiju da će se osvetiti i da je osveta slatka.

— Najslađa stvar što postoji — reče Lazaro. — Ljudi me zezaju — reče — ali, bogo moj, što se posle krvavo kaju. Ja se smejem kao lud. Meni je svejedno da li se radi o dasi ili o ženskoj. Kad bi me zezao Predsednik Sjedinjenih Država, i njega bih sredio kao belu lalu. Trebalo je da vidite šta sam jednom uradio nekom psu.

— Psu? — reče Bili.

— Kučkin sin me ujeo. I tako ti ja nabavim biftek i feder od sata. Taj feder sam isekao na male parčiće. Krajeve sam zašiljio. Bili su oštri kao žileti. Ugurao sam ih u biftek — duboko unutra. A onda sam prošao pored mesta gde je taj pas bio vezan. Opet je hteo da me ujede. Rekoh mu: „Kuco, dođi — hajde da budemo prijatelji. Hajde da više ne budemo neprijatelji. Ja se ne ljutim. Poverovao je.

— *Stvarno?*

— Bacio sam mu biftek. Smazao ga je jednim zalogajem. Čekao sam deset minuta. — Lazarove oči su sad blistale. — Iz usta poče da mu curi krv. Počeo je da cvili i valjao se po zemlji, kao da su noževi spolja, a ne u njemu. Onda je pokušao da odgrize vlastitu utrobu. Smejao sam se i rekoh mu: „Sad si pravilno shvatio stvar. Mali, izvuci sam sebi iznutricu. *Ja* sam to unutra sa svim tim noževima." Tako mu je to.

— Ako te iko upita šta je najslađe u životu — reče Lazaro — znaj da je to osveta.

Uzgred rečeno, kada je kasnije uništen Drezden, Lazaro nije likovao. On nema ništa protiv Nemaca, rekao je. Takođe reče da voli da svoje neprijatelje sređuje jednog po jednog. Ponosio se činjenicom da nikad nije povredio nekog nedužnog posmatrača. — Niko nije dobio svoje od Lazara, — reče — ako nije zaslužio.

Sad se u razgovor uključi jadni stari Edgar Derbi, gimnazijski nastavnik. Upita Lazara da li smera da Kuma Plavu vilu nahrani oprugama iz budilnika i biftekom.

— Sranje — reče Lazaro.

— On je prilično krupan čovek — reče Derbi, koji je, razume se, i sam bio prilično krupan.

— Veličina ništa ne znači.

— Ubićeš ga *pištoljem*?

— *Udesiću* da ga ubiju — reče Lazaro. — Posle rata će se vratiti kući. Biće veliki heroj. Ženske će mu se vešati oko vrata. Srediće se. Proći će nekoliko godina. A onda će jednog dana zašuti kucanje na vratima. Otvoriće vrata, a na pragu će stajati nepoznati. Nepoznati će upitati da li se zove tako i tako. Kad bude rekao da se tako zove, nepoznati će kazati: „Šalje me Pol Lazaro." Pa će izvući pištolj i otfikariti mu đoku. Nepoznati će ga pustiti da nekoliko sekundi razmišlja o tome ko je Pol Lazaro i kakav će biti život bez đoke. Onda će mu opaliti metak u creva i otići. — Tako mu je to.

Lazaro reče da može urediti da ma ko u svetu bude ubijen po ceni od hiljadu dolara plus putni troškovi. Ima u glavi spisak, reče Lazaro.

Derbi ga upita ko je sve na spisku, a Lazaro reče: — Samo se ti dobro obezbedi da na njega ne dospeš. Samo nemoj da mi se zameriš, to je sve.—Zavlada ćutanje, a onda je dodao: — I ne zameraj se mojim prijateljima.

— Ti imaš *prijatelje*? — hteo je da zna Derbi.

— U *ratu*? — reče Lazaro. — Jašta, u ratu san imao jednog prijatelja. Mrtav je. — Tako mu je to.

— Šteta.

Lazarove oči ponovo zablistaše. — Da. Bio mi je drug u stočnom vagonu. Zvao še Roland Viri. Umro mi je na rukama. — Svojom pokretljivom rukom sad pokazuje na Bilija. — Umro je zbog ovog drkadžije. I tako sam mu obećao da ću srediti da ovog drkadžiju posle rata ubiju.

Lazaro izbrisa rukom sve što se Bili Pilgrim možda spremao da kaže. — Mali, prosto zaboravi celu stvar — reče. — Uživaj u životu dok možeš. Ništa se neće desiti možda pet, deset, petnaest, dvadeset godina. Ali, daću ti jedan savet: kad god zazvoni zvonce, pusti da neko drugi otvori vrata.

Bili Pilgrim sad veli da će stvarno *umreti* na ovaj način. Kao putnik kroz vreme on je mnogo puta video svoju smrt, opisao ju je u magnetofon. Traka je zaključana sa njegovim testamentom i još nekim dragocenostima u sefu Ilijumske trgovačke nacionalne banke i štedionice, veli on.

Ja, Bili Pilgrim, počinje traka, umreću, umro sam i uvek ću umreti trinaestog februara 1976. godine.

U času smrti, veli, on se nalazi u Čikagu da bi mnogobrojnoj publici govorio o letećim tanjirima i pravoj prirodi vremena. Njegov dom je još uvek u Ilijumu. Da bi dospeo u Čikago morao je da pređe tri međunarodne granice. Sjedinjene Američke Države su se balkanizovale, podeljene su na dvadeset malih nacija, tako da više nikad neće opet ugroziti mir u svetu. Gnevni Kinezi su bombardovali Čikago hidrogenskim bombama. Tako mu je to. Sve je bilo novo novcato.

Bili je govorio pred dupke punim stadionom za bezbol koji pokriva geodezijska kupola. Iza njega je državna zastava. Hirfordski bik na zelenom polju. Bili predskazuje da će umreti za manje od jednog

sata. On se tome smeje, poziva gomilu da se smeje s njim. — Krajnje je vreme da umrem — veli. — Pre mnogo godina, — reče — izvestan čovek je obećao da će udesiti da me ubiju. Sada je starac, živi nedaleko odavde. Pročitao je sve reklame u vezi s mojim nastupom u vašem lepom gradu. On je lud. Večeras će ispuniti svoje obećanje.

Iz gomile su se čuli protesti.

Bili Pilgrim ih prekori. — Ako se bunite, ako mislite da je smrt strašna stvar, onda niste razumeli ni reč od onog što sam govorio. — Sad zaključuje svoj govor, kao što zaključuje svaki, sledećim rečima: — Zbogom, zdravo, zbogom, zdravo.

Dok napušta pozornicu oko njega su policajci. Oni su tu da ga zaštite od pritiska popularnosti. Od 1945. godine niko nije posegnuo na Bilijev život. Policajci se nude da ostanu s njim. Oni su našepureno spremni da celu noć stoje oko njega u krugu, sa svojim atomskim puškama na gotovs.

— Ne, ne, — spokojno kaže Bili — vreme vam je da se vratite kućama, svojim ženama i deci, a meni je vreme da malo budem mrtav — i potom opet da živim. — U tom času Bilijevo visoko čelo je u preseku crta moćne lejzerške puške. Uperena je u njega iz zamračene lože za štampu. Sledećeg trenutka Bili Pilgrim je mrtav. Tako mu je to.

I tako Bili izvesno vreme doživljava smrt. To je naprosto ljubičasto svetlo i zujanje. Nema nikog drugog. Čak ni Bili Pilgrim nije tu.

Onda ponovo oživljava, vraća se natrag, sve do onog trenutka jedan sat pošto je Lazaro zapretio da će ga lišiti života — 1945. Rečeno mu je da ustane iz bolničke postelje i da se obuče, da je zdrav. On i Lazaro i jadni stari Edgar Derbi treba da se pridruže svojim drugovima u pozorištu. Tamo će sebi tajnim glasanjem u okviru slobodnih izbora izabrati vođu.

Bili i Lazaro i jadni stari Edgar Derbi sad prelaze logorsko dvorište prema pozorištu. Bili nosi svoj kaputić kao damski muf. Nekoliko puta mu je obmotan oko ruku. On je središnji klovn u nesvesnoj travestiji one slavne slike, rađene u ulju: „Duh 76.“

Edgar Derbi u glavi piše pisma kući, kazuje svojoj supruzi da je živ i zdrav, da ne treba da brine, da je rat skoro završen, da će uskoro biti kod kuće.

Lazaro razgovara sam sa sobom o ljudima koje će po njegovom nalogu ubiti posle rata i o gangsterskim rabotama kojima će se baviti i o ženama koje će naterati da s njim leže, želele to ili ne. Da je Lazaro pas u nekom gradu, policajac bi ga ustrelio, a njegovu glavu bi poslao u laboratoriju da se vidi ima li besnilo. Tako mu je to.

Dok su se približavali pozorištu, naiđoše na Engleza koji je petom čizme povlačio brazdu u zemlji. Obeležavao je granicu engleskog i američkog dela kruga. Bili i Lazaro i Derbi nisu morali da pitaju šta linija znači. Ona je bila simbol poznat iz detinjstva.

Pozorište je bilo popločano američkim telima, složenim poput kašika. Većina Amerikanaca je zapala u obamrlost ili su spavali. Njihove utrobe su bile nemirne, suve.

— Zatvori ta prokleta vrata — reče neko Biliju. — Jesi se rodio u štali?

Bili je zatvorio vrata, izvadio dlan iz mufa, pipnuo peč. Bila je hladna kao led. Pozornica je još bila dekorisana za *Pepeljugu*. Ažurne zavese su visile sa lukova koji bejahu drečavo ružičasti. Tu su bili zlatni prestol i naslikani sat čije kazaljke pokazuju ponoć. Pepeljugine cipelice, u stvari avijatičarske čizme obojene u srebrno, složile su se jedna pored druge ispod zlatnog prestola.

Bili i jadni stari Edgar Derbi nalazili su se u bolnici dok su Britanci delili ćebad i slamarice, tako da ih nisu imali. Morali su da improvizuju. Jedini prostor koji im je preostajao beše gore, na pozornici, i oni se tamo popeše, skinuše azurne zavese, napraviše gnezda.

Sklopčan u svom azurnom gnezdu, Bili utvrdi da zuri u Pepeljugine srebrne čizme pod prestolom. A onda se seti da su mu cipele upropašćene, da su mu *potrebne* čizme. Mrzelo ga je da izlazi iz gnezda, ali je sebe naterao. Četvoronoške je otpuzao do čizama, probao ih.

Čizme su bile kao po meri. Bili Pilgrim je bio Pepeljuga, a Pepeljuga je bila Bili Pilgrim.

Tu negde je glavni Englez održao predavanje o ličnoj higijeni, a onda su bili slobodni izbori. Za vreme svega toga bar polovina Amerikanaca je i dalje knjavala. Englez se popeo na pozornicu, kuckao je oficirskom palicom o doručje prestola, uzviknuo je: — Momci, momci, momci, molim vas za pažnju! — I tako dalje.

Englez je rekao sledeće o održavanju života: — Ako prestanete da se ponosite svojim izgledom veoma brzo ćete umreti.“ Rekao je da je video kako nekolicina ljudi umire na sledeći način: — Prestali su da se drže uspravno, zatim su prestali da se briju i peru, onda su prestali da izlaze iz kreveta, zatim su prestali da govore, onda su umrli. Tome se u prilog može reći ovoliko: to je očito veoma lak i bezbolan način umiranja. — Tako mu je to.

Englez reče da je, kad je zarobljen, sebi dao, i održao, sledeće zavete: da dvaput dnevno pere zube, da se brije svakog dana, da se umiva i pere ruke pre svakog obeda i posle odlaska u nužnik, da svakodnevno čisti cipele, da svako jutro bar pola sata gimnasticira, a potom obavi veliku nuždu, i da često gleda u ogledalo, iskreno procenjujući svoj izgled, naročito u pogledu držanja.

Bili Pilgrim je sve ovo slušao, ležeći u svome gnezdu. Nije gledao Englezovo lice već njegove članke.

— Momci, ja vam *zavidim* — reče Englez.

Neko se nasmeja. Bili se pitao u čemu je šala.

— Momci, vi popodne krećete za Drezden — prekrasan grad, kako čujem. Nećete biti u žici kao mi. Bićete napolju gde je život i gde će hrana sigurno biti obilnija no ovde. Ako mi dozvolite, uneću izvesnu ličnu notu: ima već pet godina otkako sam video drvo ili cvet ili ženu ili dete — ili psa ili neko mesto za razonodu ili ljudsko biće što obavlja koristan posao ma koje vrste.

— Uzgred rečeno, ne treba da brinete zbog bombi. Drezden je otvoren grad. Nebranjen je, a u njemu nema nikakve vojne industrije ili značajnijih koncentracija trupa.

Tu negde je stari Edgar Derbi izabran za glavnog Amerikanca. Englez je tražio da prisutni predlažu kandidate, ali predloga nije bilo. I tako je sam predložio Derbija, hvaleći njegovu zrelost i

dugogodišnje iskustvo u opštenju sa ljudima. Drugih predloga nije bilo, te je kandidovanje zaključeno.

— Svi su za?

Dva ili tri čoveka rekoše: — Jesmo.

Onda je jadni stari Derbi održao govor. Zahvalio je Englezu na dobrom savetu, reče da namerava da ga se doslovce pridržava. Reče kako je siguran da će svi ostali Amerikanci isto činiti. Reče da je sad njegova osnovna odgovornost da na svaki način obezbedi da svi sigurno stignu kući.

— Moj te smota iza plotu — promrmlja Pol Lazaro u svom ažurnom gnezdu. — Moj te ganja oko panja.

Tog dana temperatura je zapanjujuće skočila. U podne je vladalo pravo proleće. Nemci su dovezli čorbu i hleb u dvokolicama koje su teglili Rusi. Onaj Englez je poslao pravu kafu i šećer i marmeladu i cigarete i cigare, a vrata pozorišta su ostavili otvorena da ulazi toplota.

Amerikanci počеше da se mnogo bolje osećaju. Bili su u stanju da zadrže hranu. A onda je bilo vreme da se krene za Drezden. Amerikanci su prilično elegantno izmarširali iz britanskog kruga. Bili Pilgrim je opet predvodio paradu. Sad je imao srebrne čizme i muf i parče azurne zavese koje je nosio poput toge. Bili je još imao bradu. Jadni stari Edgar Derbi, koji beše pored njega — takođe. Derbi je zamišljao pisma kući, usne su mu podrhtavale.

Draga Margaret — Danas krećemo za Drezden. Ne brini. Neće ga bombardovati. To je slobodan grad. U podne su bili izbori i čik pogodi. I tako dalje.

Ponovo dođoše na logorsku tovarnu stanicu. Doputovali su u svega dva vagona. Otputovaće udobnije, u četiri. Ponovo videše mrtvog skitnicu. Zaledio se u korovu pored pruge. Bio je u fetusnom položaju, čak i mrtav pokušavajući da se poput kašika složi sa ostalima. Ostalih sad nije bilo. Slagao se sa vazduhom i šljakom. Neko mu je skinuo cokule. Njegove bosc noge bile su modre i slonovačaste. Na neki način, to je bilo u redu, pošto je mrtav. Tako mu je to.

Putovanje u Drezden je bilo šega. Trajalo je samo dva sata. Smežurani stomačići bejahu puni. Kroz otvore za vetrenje ulazili su sunce i blag vazduh. Bilo je dovoljno engleskih cigareta.

Amerikanci su stigli u Drezden u pet popodne. Vrata stočnih vagona se otvoriše, a ragastovi su uokviravali najdivniji grad koji je većina Amerikanaca ikad videla. Panorama je bila složena i raskošna i čarobna i besmislena. Biliju Pilgrimu je izgledala kao slika raja iz nedeljne škole.

Neko iza njega u stočnom vagonu, reče: — Oz. — To sam ja rekao. To sam bio ja. Jedini drugi grad koji sam video bio je Indijanopolis, država Indijana.

Svi drugi veliki gradovi u Nemačkoj bili su bombardovani i surovo spaljeni. U Drezdenu nije napuklo nijedno okno. Svakog dana su se orile sirene, pakleno su zavijale, a ljudi su silazili u podrum i onde slušali radio. Avioni su uvek išli ka nekom drugom mestu — ka Lajpcigu, Hemnicu, Plauen, ka takvim mestima. Tako mu je to.

U Drezdenu su parni radijatori još uvek veselo zviždukali. Tramvaji su cangrijali. Telefoni su zvonili, a na pozive se odgovoralo. Svetla su se palila i gasila kad bi se okrenuo prekidač. Postojala su pozorišta i restorani. Postojao je zoološki vrt. Glavne delatnosti u gradu bile su fabrikacija lekova i prerada hrane i proizvodnja cigareta.

Sad, u kasno popodne, ljudi su išli sa posla kućama. Bili su umorni.

Čelične špagete tovarne stanice prelazila su osmorica Drezdenaca. Nosili su nove uniforme. Dan ranije su položili zakletvu. Bili su to dečaci i muškarci koji su sredovečnost ostavili za sobom i dvojica veterana koji su razbucani u Rusiji. Njihov je zadatak bio da čuvaju stotinu Amerikanaca koji će raditi kao najamna radna snaga. U vodu su bili jedan deda i njegov unuk. Deda je bio arhitekt.

Dok su se približavali stočnim vagonima što sadrže njihove štice osmorica behu turobna. Znali su da izgledaju kao bolesni i budalasti vojnici. Jedan od njih je čak imao veštačku nogu, a nosio je i štap, a ne samo napunjenu pušku. Ipak — očekivali su da će zaslužiti poslušnost i poštovanje visokih kočopernih, ubilačkih američkih pešaka koji tek što su došli iz sveg onog ubijanja na frontu. A onda ugledaše bradatog Bilija Pilgrima u njegovoj plavoj

togi i srebrnim čizmama, sa rukama u mufu. Izgledao je najmanje šezdeset godina star. Do Bilija je bio mali Pol Lazaro sa slomljenom rukom. Penio je od besnila. Do Lazara je bio jadni stari gimnazijski nastavnik Edgar Derbi, žalostivo bremenit patriotizmom i sredovečnošću i imaginarnom mudrošću. I tako dalje.

Osmorica smešnih Drezdenaca proveriše da su tih sto smešnih spodoba *zaista* američki borci, tek prispeli sa fronta. Osmehnuše se, a onda se nasmejaše. Njihov užas je iščileo. Nije bilo čega da se boje. Evo još bogaljastijih ljudskih biča, većih luda no što su oni. Evo komične opere.

I tako je komična opera izmarširala kroz kapiju tovarne stanice na ulice Drezdena. Bili Pilgrim je bio zvezda. Predvodio je paradu. Na pločnicima su bile hiljade ljudi što se sa posla vraćaju kućama. Bili su vodnjikavi i boje kita, jer su protekle dve godine uglavnom jeli krompir. Povrh blagosti ovog dana, nisu očekivali nikakve blagodeti. Odjednom — iskrsnula je rasonoda.

Bili nije sretao mnoge od pogleda koji su ga smatrali toliko zabavnim. Beše začaran arhitekturom grada. Veseli amorčići pleli su vence iznad prozora. "Obesni fauni i gole nimfe virili su u Bilija sa kitnjastih venaca. Kameni majmuni su skakutali između lozastih ukrasa i morskih školjki i bambusa.

Posedujući svoja sećanja na budućnost, Bili je znao da će grad biti zdruzgan u paramparčad, a potom spaljen — kroz tridesetak dana. Znao je, takođe, da će većina ljudi koji ga posmatraju uskoro biti mrtva. Tako mu je to.

A dok je marširao, Bili je mrdao rukama u mufu. Mrdajući tamo, u vreloj tmuni mufa, vrhovi njegovih prstiju hteli su da saznaju šta su ona dva grumena u postavi kaputa malog impresarija. Vrhovi prstiju su prodrli u postavu. Opipavali su grumenove, onu stvar u obliku zrna graška i stvar u obliku potkovice. Parada je morala da se zaustavi na prometnom uglu. Na semaforu je bilo crveno svetio.

Tamo na uglu, u prvom redu pešaka, nalazio se jedan hirurg koji je ceo dan vršio operacije. Bio je civil, ali mu držanje beše vojničko. Služio je u dva svetska rata. Bilijev izgled ga je vređao, naročito kad je od stražara saznao da je Bili Amerikanac. Izgledalo mu je da se

Bili grozno neukusno ponaša, pretpostavljao je da je uložio mnogo glupog truda da se upravo tako kostimira.

Hirurg je govorio engleski te reče Biliju: — Ako se ne varam, vi rat smatrate veoma komičnom stvari.

Bili ga pogleda neodređeno. Bili je trenutno izgubio predstavu o tome gde se nalazi ili kako je tu dospeo. Nije imao pojma da ljudi misle da se šegači. Razume se, njega je kostimirala Sudbina — Sudbina i slabašna rešenost da preživi.

— Jeste li očekivali da se *smejemo*? — upita ga hirurg.

Hirurg je tražio neku vrstu zadovoljštine. Bili beše zbunjen. Bili je hteo da bude prijatelj, da pomogne, ako može, ali su njegova sredstva tako oskudna. Njegovi prsti sad drže ona dva predmeta iz postave kaputa. Bili odluči da hirurgu pokaže šta su ti predmeti.

— Mislili ste da ćemo uživati što nas *ismevate*? — reče hirurg. — A da li se *gordite* što ovako predstavljate Ameriku?

Bili izvuče ruku iz mufa, gurnu je hirurgu pod nos. Na njegovom dlanu su počivali dijamant od dva karata i parcijalna proteza. Proteza beše skaredna mala ruketvorina — srebrna i biserna i crveno narandžasta. Bili se osmehnu.

Parada se šepurila, teturala i glavinjala do kapije drezdenske klanice, a onda uđe unutra. Klanica više nije bila živo mesto. Skoro sve kopitare u Nemačkoj pobila su i pojela i kao izmet izbacila ljudska bića, uglavnom vojnici. Tako mu je to.

Amerikance su odveli u petu zgradu od kapije. Bila je to jednospratna kocka od cementnih blokova, sa vratima na točkove s prednje i zadnje strane. Sagrađena je kao zaklon za svinje koje će uskoro biti zaklane. Sad će stotini američkih ratnih zarobljenika služiti kao kuća daleko od doma. Unutra su bili kreveti na sprat i dve trbušaste peći i slavina. Pozadi se nalazio nužnik koji se sastojao od šipke ispod koje su kofe.

Nad vratima zgrade stajao je veliki broj. Broj *pet*. Pre no što su Amerikanci mogli da uđu, jedini stražar koji je govorio engleski reče im da upamte svoju jednostavnu adresu, za slučaj da se izgube u velikom gradu. Ovo je bila njihova adresa: „*Schlachthof-fünf*“. *Schlachthof* znači *klanica*. *Fünf* je dobro staro *pet*.

SEDAM

Dvadeset pet godina kasnije, u Ilijumu, Bili Pilgrim uđe u unajmljeni avion. Znao je da će avion pasti, ali nije hteo da od sebe pravi budalu time što će to reći. Avion je trebalo da odveze Bilija i još dvadeset osam optičara na kongres u Montrealu.

Njegova supruga Valensija je napolju, a njegov tast, Lajonel Merbl, vezan je za sedište pored Bilijevog.

Lajonel Merbl je bio mašina. Naravno, Tralfamadorci vele da je svaki stvor i biljka u Svemiru — mašina. Njih zabavlja što tolike Zemljane ljuti pomisao da su mašine.

Napolju je mašina po imenu Valensija Merbl Pilgrim jela čokoladu sa kremom i mahala.

Avion je poleteo bez ikakvih nezgoda. Taj trenutak je bio tako strukturisan. U avionu se nalazio amaterski pevački kvartet. I oni su bili optičari. Sebe su nazivali „ČOK“ što je skraćenica za „Četvorooki kopilani“.

Kad se avion bezbedno našao u vazduhu, mašina koja je Bilijev tast, zatraži da kvartet otpeva njenu omiljenu pesmu. Znali su na koju pesmu misli i otpevali su je, a , pesma je išla ovako:

*U zatvorskoj ćeliji sedim,
Govnima sam napunio gaće.
Jaja mi blago skakuću po podu
I krvavu gledam kvrgu
Gde me ugrize za kesu.
Oh, nikad više
Poljakinju neću jahat' ja.*

Bilijev tast se ovome smejao kao lud, pa zamoli kvartet da otpeva onu drugu poljsku pesmu koju toliko voli. I tako su pevali pesmu iz pensilvanijskih rudnika koja ovako počinje:

*Ja i Majk u rudniku rmbamo,
Posrani bože, baš uživamo.
Jednom nedeljno platu primamo,
Posrani bože, sutra ne radimo.*

Kad je reč o ljudima iz Poljske: Bili Pilgrim je slučajno video javno vešanje jednog Poljaka, otprilike tri dana po prispeću u Drezden. Bili je slučajno sa još nekima išao na posao, tek što beše svanulo, pa ispred fudbalskog stadiona naiđoše na vešala i malu gomilu sveta. Poljak je bio radnik na majuru, vešali su ga zbog polnog odnosa sa Nemicom. Tako mu je to.

Znajući da će avion vrlo brzo pasti, Bili sklopi oči i otputova kroz vreme natrag u 1944. Opet je u onoj šumi u Luksemburgu — sa „Trojicom musketara“. Roland Viri ga drmusa, udara mu glavu o drvo. — Vi, momci, produžite bez mene — reče Bili Pilgrim.

U trenutku kad je avion grunuo u vrh planine Šugerbuš, amaterski kvartet je pevao — Čekaj dok sunce grane, Neli. — Sem Bilija i kopilota, svi su poginuli. Tako mu je to.

Ljudi koji su prvi stigli na mesto udesa behu mladi austrijski učitelji skijanja iz slavnog zimskog centra u podnožju planine. Dok su išli od leša do leša govorih su nemački. Nosili su crne maske za zaštitu od vetra, sa dva otvora za oči i sa crvenim ćubama. Izgledali su kao crni ružni lutani, kao belci što, zarad smeha koji će izmamiti, izigravaju Crnce.

Biliju je pukla lobanja, ali je još bio svestan. Nije znao gde se nalazi. Njegove usne su se micale, a jedan od onih crnih lutana prinese uvo da čuje šta bi mogle biti Bilijeve poslednje reči.

Bili je mislio da crni lutan ima neke veze sa drugim svetskim ratom, pa mu šapnu svoju adresu: „*Schlachthof-fünf*“.

Niz planinu Šugerbuš Bilija su prevezli sankama. Crni lutani su njima upravljali pomoću užadi i milozvučno su jodlovali da im se oslobodi put. Blizu podnožja staza je krivudala oko stubova uspinjače. Bili je gledao sve te mlade ljude nad sobom, u jarkim plastičnim odelima i naočarima, pošandrcale od snega, kako se u žutim sedištima ljuljaju nebom. Pretpostavljao je da su deo neke zapanjujuće nove faze drugog svetskog rata. Što se njega tiče, to je u redu. Biliju je, manje-više, sve bilo u redu.

Preneli su ga u malu privatnu bolnicu. Iz Bostona je došao čuveni neurohirurg i tri sata je operisao Bilija. Dva dana nakon toga, Bili je bio u nesvesti i sanjao je milione stvari od kojih su neke bile istinite. Istinite stvari behu putovanja kroz vreme.

Jedna od istinitih stvari beše njegovo prvo veče u klanici. On i jadni stari- Edgar Derbi gurali su praznu dvokolicu po zemljanom putu između praznih obora za životinje. Išli su u zajedničku kuhinju po večeru za sve. Čuvao ih je šesnaestogodišnji Nemač po imenu Verner Gluk. Osovine kolica bile su podmazane mašću od mrtvih životinja. Tako mu je to.

Sunce je upravo zašlo i parumen odostrag osvetljava grad, koji tvori niske litice oko bukoličke praznine koja vodi ka pustim dvorištima za stoku. Grad je zamračen, jer mogu naići bombarderi, te Biliju nije suđeno da vidi kako Drezden čini jednu od najveselijih stvari koju grad može da čini kad sunce zađe: da treperavo pali svoja svetla, jedno po jedno.

Tu je bila široka reka da u njoj odbleskuju svetla, što bi njihovo sutonsko treperenje činilo odista veoma lepim. Bila je to Elba.

Mladi stražar, Verner Gluk, bio je dečak iz Drezdena. Nikad ranije nije bio u klanici, te ne beše siguran gde se nalazi kuhinja. Bio je visok i slabunjav kao Bili, mogao mu je biti mlađi brat. Oni su, zapravo, i bih dalji rođaci, što nikad nisu otkrili. Gluk je bio naoružan neverovatno teškom mušketom, muzejskim eksponatom za samo jedan metak, sa osmougaonom neižljebljenom cevi. Beše natakao svoj bajonet. Ličio je na dugačku iglu za pletenje. Nije imao slivnik za krv.

Gluk ih je poveo ka zgradi za koju je mislio da bi mogla sadržavati kuhinju i onda otvori vrata na točkove u pobočnom zidu. Međutim, unutra nije bila kuhinja. Bila je to svlačionica uz zajedničko kupatilo, puna pare. U pari se nalazilo tridesetak maloletnih devojaka bez ičeg na sebi. One su bile nemačke izbeglice iz Breslaua, koji je teško bombardovan. I one su tek stigle u Drezden. Drezden je bio zakrčen izbeglicama.

Devojke su bile tu, potpuno gole, svak je mogao da ih gleda. A na pragu, su stajali Gluk i Derbi i Pilgrim — detinji vojnik i jadni stari gimnazijski nastavnik i klovn u togi i srebrnim cipelama — zabuljeni.

Devojke zavrištaše. Pokrivale su se rukama i okretale leđa i tako dalje, i zbog svega toga bejahu prelepe.

Verner Gluk, koji nikad ranije nije video голу ženu, zatvori vrata. Ni Bili je nikad nije video. Derbiju to nije bilo ništa novo.

Kad su tri lude pronašle zajedničku kuhinju, čiji je glavni posao bio da sprema ručak za klaničke radnike, svi behu otišli kućama, sem jedne žene koja ih je nestrpljivo čekala. Bila je ratna udovica. Tako mu je to. Već beše obukla kaput i stavila šešir. I ona je želela da ide kući, mada tamo nikog nema. Njene bele rukavice počivale su naporedo na cinkanoj tabli tezge.

Za Amerikance je spremila dve velike kante čorbe. Krčkale su na tihoj vatri plinskog štednjaka. Spremila je i gomilu vekni crnog hleba.

Upitala je Gluka zar nije strašno mlad za vojsku. Priznao je da jeste.

Upitala je Edgara Derbija zar nije strašno star za vojsku. On reče da jeste.

Upitala je Bilija Pilgrima šta bi on trebalo da predstavlja. Bili reče da ne zna. On samo pokušava da se zgreje.

— Svi pravi vojnici su mrtvi — reče ona. To je bila istina. Tako mu je to.

Druga istinita stvar koju je Bili video dok je bio u nesvesti, u Vermontu, bejaše posao koji su on i ostali morali da obavljaju u Drezdenu tokom meseca što je prethodio uništenju grada. Prali su prozore i meli podove i čistili nužnike i stavljali tegle u kutije i pečatili kartonske kutije u fabrici koja je proizvodila sirup od slada. Sirup je bio obogaćen vitaminima i mineralima. Sirup je bio namenjen trudnicama.

Sirup je imao ukus retkog meda s blagom primesom dima sagorele orahovine, i svi koji su radili u fabrici potajno su ga kušali po ceo dan. Nisu bili trudni, ali su im takođe potrebni vitamini i minerali. Prvog dana provedenog na poslu, Bili nije kušao sirup, ali mnogi drugi Amerikanci jesu.

Bili je kušao sirup drugog dana. Po celoj fabrici bile su sakrivene kašike, na gredama, u fiokama, iza radijatora i tako dalje. U žurbi su

ih skrivali ljudi koji su kušali sirup, čuvši da neko nailazi. Kušanje je bilo zločin.

Bili je drugog dana čistio iza radijatora, pa je pronašao kašiku. Iza njegovih leđa nalazio se kotao sirupa koji se hladio. Jedina osoba koja je mogla da vidi Bilija i njegovu kašiku bio je jadni stari Edgar Derbi koji je spolja prao prozor. Kašika je bila supena kašika. Bili je gurnu u kotao, okretao ju je u krug, u krug, praveći lepljivi lilihip. Strpao ga je u usta.

Prođe jedan trenutak a onda svaka ćelija u njegovom telu uzdrma Bilija halapljivom zahvalnošću i odobravanjem.

Začu se stidljivo lupkanje po fabričkom prozoru. Tamo napolju beše Derbi koji je sve video. I on je hteo malo sirupa.

I tako mu Bili napravi lilihip. Otvorio je prozor. Strpao je lilihip u razjapljena usta jasnog starog Derbija. Prođe jedan trenutak i Derbi brižnu u plač. Bili zatvori prozor i sakrije lepljivu kašiku. Neko dolazi.

OSAM

Dva dana pre no što je uništen Drezden, Amerikanci iz klanice imali su vrlo zanimljivog posetioca. To je bio Hauard V. Kembel Mladi, Amerikanac koji je postao nacista. Kembel beše čovek koji je napisao monografiju o bednom ponašanju američkih ratnih zarobljenika. Sad više ne izučava zarobljenike. Došao je u klanicu da regrutuje ljudstvo za nemačku vojnu jedinicu nazvanu „Slobodni američki korpus“. Kembel je bio izumitelj i komandant te jedinice koja je trebalo da se bori isključivo na ruskom frontu.

Kembel je bio čovek običnog izgleda, ali ekstravagantno kostimiran u uniformu za koju je sam dao nacrt. Nosio je ogroman beli kaubojski šešir i crne kaubojske čizme, ukrašene kukastim krstovima i zvezdama. Bio je u pripijenom plavom trikou sa žutim prugama koje su mu išle od pazuha do članaka. Oznaka na ramenu beše silueta profila Abrahama Linkolna na bledo zelenom polju. Oko mišice je imao široku traku koja je bila crvena, sa plavim kukastim krstom u belom krugu.

Sad u svinjcu od cementnih blokova objašnjava značenje te trake.

Bili Pilgrim je imao gadnu gorušicu, jer je na poslu ceo dan kušao sirup od slada. Gorušica mu je naterala suze na oči tako da je Kembelov lik bio izobličen klimavim sočivima slane vode.

— Plavo simboliše američko nebo — govorio je Kembel. — Belo — rasu koja je pionirski osvojila kontinent, isušila močvare i iskrčila šume i izgradila drumove i mostove. Crveno je krv američkih rodoljuba što je tako spremno prolivana tokom minulih godina.

Kembelova publika beše sanjiva. Naporno je radila u fabrici sirupa, a onda je, po hladnoći, maršujući prevalila dug put do kuće. Bila je slabunjava i upalih očiju. Na njenoj koži počele su da procvetavaju ranice. Po ustima i u grlu i u crevima — takođe. Sirup od slada koji je kušala u fabrici sadržavao je samo mali broj vitamina i minerala koji su potrebni svakom Zemljaninu.

Kembel je sad nudio Amerikancima hranu, bifteke i pire od krompira i moču i pitu, ako stupe u Slobodni američki korpus. — Kad Rusi budu poraženi, — nastavio je, — bićete repatrirani preko Švajcarske.

Niko nije odgovarao.

— Pre ili kasnije moraćete da se borite sa komunistima — reče Kembel. — Zašto ne biste to obavili sad?

A onda se ispostavilo da Kembel ipak neće otići a da mu neko ne odgovori. Jadni stari Derbi, na propast osuđeni gimnazijski nastavnik, uskobeljao se na noge, za ono što je verovatno bio najsvetliji trenutak u njegovom životu. U ovoj priči skoro uopšte nema karaktera ni dramskih sukoba, jer je većina ljudi u njoj toliko bolesna i u tolikoj meri bezvoljna igračka ogromnih sila. Na kraju krajeva, jedan od glavnih efekata rata i jeste da ljude obeshrabruje da budu karakteri. Ali stari Derbi je sad karakter.

Njegov stav je bio stav udarcima ošamućenog boksera. Glava opuštena. Pesnice izbačene napred, čekaju informacije i plan borbe. Derbi je podigao glavu, nazvao je Kembela zmijom. Ispravio se. Reče da zmije ne mogu da ne budu zmije, a da je Kembel, koji je *mogao* da ne bude to što je, nešto mnogo niže od zmije ili pacova — ili čak od krpelja što se nasisao krvi.

Kembel se osmehivao.

Derbi je dirljivo govorio o američkom obliku vladavine koji podrazumeva slobodu i pravdu i mogućnosti i pravičnost za sve. Reče da među prisutnima nema čoveka koji ne bi radosno umro za ove ideale.

Govorio je o bratstvu američkog i ruskog naroda i o tome kako će ove dve nacije iskoreniti pošast nacizma koja je htela da okuži ceo svet.

Drezdenske sirene za uzbunu žalostivno su zavijale.

Amerikanci i njihovi stražari i Kembel skloniše se u odzvanjajuću hladnjaču za meso, izdubljenu u živoj steni ispod klanice. Imala je gvozdeno stepenište sa gvozdenim vratima na vrhu i u podnožju.

Dole, u hladnjači, sa gvozdenih kuka je visilo nekoliko goveda i ovaca i svinja i konja. Tako mu je to. Hladnjača je imala prazne kuke za još hiljade trupala. Bila je prirodno hladna. Nije imala uređaje za hlađenje. Gorela je sveća. Hladnjača je bila okrečena, a mirisala je na karbol. Duž jednog zida bile su klupe. Amerikanci im priđoše, dlanovima čisteći ljuspice kreča pre no što će sestiti.

Hauard V. Kembel Mlađi je ostao da stoji, poput stražara. Razgovarao je sa stražarima na izvrsnom nemačkom. On je

svojevremeno napisao mnoge popularne drame i pesme na nemačkom i oženio se slavnom nemačkom glumicom koja se zvala Rezi Nort. Ona je sad mrtva, poginula je zabavljajući trupe na Krimu. Tako mu je to.

Te noći se nije ništa dogodilo. Sledeće noći će u Drezdenu umreti oko sto trideset hiljada ljudi. Tako mu je to. Bili je zadremao u hladnjači za meso. Ponovo se obreo, tačno u reč, tačno u gest, u prepirci sa svojom kćerkom kojom je ova priča počela.

— Oče, — reče ona — šta ćemo da *radimo* s tobom? — I tako dalje. — Znaš koga bih slatko mogla da ubijem? — upita ona.

— *Koga* bi to ubila? — reče Bili.

— Onog Kilgora Trauta.

Kilgor Traut je, naravno, bio, i još uvek je, pisac naučnofantastičnih romana. Bili nije samo pročitao desetine Trautovih knjiga — postao je i Trautov prijatelj, u meri u kojoj je iko mogao da postane prijatelj Trautu, koji je bio ogorčen čovek.

Traut je živeo u Ilijumu, u iznajmljenom podrumu, oko dve milje od Bilijeve prijatne bele kuće. Sam nije imao pojma koliko je romana napisao — možda sedamdeset pet. Nijedan od njih nije doneo pare. I tako Traut vezuje kraj s krajem kao šef distribucije *Ilijumske gazete*, šefuje nad raznosaićima novina, zlostavlja i obasipa laskom i vara male dečake.

Bili je prvi put sreo Trauta 1964. Bili se vozio svojim kadilakom niz sporednu uličicu, pa su mu put preprečile desetine dečaka i njihovi bicikli. Neki sastanak je bio u toku. Jedan čovek s bujnom bradom harangirao je dečake. Bio je kukavica i opasan i očito vrlo sposoban u poslu. Traut je tada imao šezdeset dve godine. Govorio je dečacima da malo mrdnu svoje mrtve zadnjice i nateraju dnevne mušterije da se pretplate i na posrano nedeljno izdanje. Rekao je da će onaj ko tokom dva naredna meseca skupi najviše pretplata za nedeljno izdanje dobiti besplatno putovanje u govnavi Martin Vinograd, za sebe i roditelje, sa svim plaćenim troškovima.

I tako dalje.

Jedan od malih prodavača novina bio je, zapravo, mala *prodavačica*. Bila je oduševljena.

Trautovo paranoidno lice bilo je strahovito poznato Biliju, koji ga je video na omotima tolikih knjiga. Ali, naišavši iznenada na to lice na uličici rodnog grada, Bili nije mogao da pogodi zašto mu je lice poznato. Bili je pomislio da je tog ćaknutog mesiju možda upoznao negde u Drezdenu. Traut je nepobitno izgledao kao ratni zarobljenik.

A onda diže ruku mala prodavačica. — Gospodine Traut — reče — ako pobedim, mogu li da povedem i sestru?

— Do đavola, ne — reče Kilgor Traut. — Je l' ti misliš da novac raste na *drveću*?

Uzgred rečeno, Traut je napisao knjigu o novac-drvetu. Listovi su mu bile novčanice od dvadeset dolara. Cvetovi — državne obveznice. Plod — drago kamenje. Privlačilo je ljudska bića koja su ubijala jedno drugo među žilama i služila kao vrlo dobro đubrivo.

Tako mu je to.

Bili Pilgrim je parkirao svoj kadilak u uličici i čekao da se sastanak završi. Kad je sastanak zaključen, ostao je , još jedan dečak koga je Traut morao da sredi. Dečak je hteo da napusti posao zato što je težak, a radno vreme je tako dugo i plata tako mala. Traut je bio zabrinut, jer bi, ako dečak stvarno napusti posao, morao sam da raznosi novine u dečakovom rejonu, dok ne uspe da nađe drugog naivčinu.

— Šta si ti? — prezrivo upita Traut dečaka. — Neko čudo bez srca?

I ovo je bio naslov jedne Trautove knjige, *Čudo bez srca*. To je bila priča o robotu kome je smrdelo iz usta, koji je postao omiljen kad je izlečen od halitoze. Međutim, ono što je priču činilo izuzetnom, pošto je napisana 1932, beše činjenica da je predskazala masovno korišćenje goruće pihtijaste benzinske mase za uništavanje ljudskih bića.

Masa je bacana iz aviona. Bacanje su obavljali roboti. Oni nisu imali savest ni uređaje koji bi im omogućili da zamisle šta se događa sa ljudima na zemlji.

Trautov glavni robot izgledao je kao ljudsko biće i umeo je da govori i igra i tako dalje. I da izlazi sa devojkama. I niko mu nije zamerao što baca pihtijasti benzin na ljude. Ali su njegovu halitozu smatrali

neoprostivom. Ali onda je sredio tu stvar pa su ga sa dobrodošlicom opet primili u ljudski rod.

Traut je poražen u prepirci sa dečakom koji je hteo da napusti posao. Pričao je dečaku o svim onim milionerima koji su kao dečaci raznosili novine, a dečak odgovori: Aha — ali se kladim da su posle nedelju dana napustili posao, to je *takva* grdna zezancija.

I dečak je kod Trautovih nogu ostavio punu raznoslačku torbu i na njoj knjigu mušterija. Sad je ostalo na I i autu da raznese te novine. On nije imao automobil. Nije imao čak ni bicikl, a smrtno se plašio pasa.

Negde je zalajao golem pas.

Dok je Traut pečalno vešao torbu o rame, priđe mu Bili Pilgrim. — Gospodin Traut?

— Da?

— Vi — vi ste *Kilgor Traut*?

— Da. — Traut je pretpostavljao da Bili ima neku službu na dostavljanje novina. O sebi nije mislio kao o piscu iz jednostavnog razloga što mu svet nije dopuštao da o sebi tako misli.

— Pi — pisac? — reče Bili.

— Šta?

Bili beše siguran da je napravio grešku. — Postoji jedan pisac koji se zove Kilgor Traut.

— *Stvarno?* — Traut je izgledao budalasto i ošamućeno.

— Nikad niste čuli za njega?

Traut odmahnu glavom. — Niko — niko nije čuo.

Bili je pomogao Trautu da raznese novine, vozeći ga kadilakom od kuće do kuće. Bili je bio odgovorna strana, pronalazio je kuće, štriklirao ih. Traut je bio van sebe. Nikad ranije nije sreo nekog svog obožavaoca, a Bili je bio tako *žudan* obožavalac.

Traut mu reče da nikad nije video da se neka njegova knjiga reklamira, prikazuje ili prodaje. — Sve ove godine, — reče — ja sam otvarao prozor i udvarao se svetu.

— Morali ste primati pisma — reče Bili. — Ja sam puno puta poželeo da vam pišem.

Traut diže prst. — Jedno.

— Da li je bilo *oduševljeno*?

— Bilo je *luđačko*. Pisac je tvrdio da bi trebalo da budem Predsednik sveta.

Ispostavilo se da je osoba koja je napisala to pismo — Eliot Rouzvoter, Bilijev prijatelj iz veteranske bolnice, nedaleko od Lejk Plesida. Bili je ispričao Trautu o Rouzvoteru.

— Blagi bože, mislio sam da ima otprilike četrnaest godina — reče Traut.

— Zreo čovek — bio je kapetan u ratu.

— Piše kao četrnaestogodišnjak — reče Kilgor Traut.

Bili je pozvao Trauta na osamnaestu godišnjicu svog venčanja, koja je padala kroz dva dana. Sad je zabava u toku.

Traut se nalazi u Bilijevoj trpezariji, mlavi majušne sendviče. Usta punih filadelfijskog krem-sira i lososove ikre, razgovara sa ženom jednog optičara. Sem Trauta, svi gosti su na neki način bili u vezi sa optičarstvom. I jedino on nije nosio naočare. Požnjeo je ogroman uspeh. Svi su bili uzbuđeni što je na prijemu jedan pravi pisac, mada nisu pročitali njegove knjige.

Traut je razgovarao sa izvesnom Megi Vajt, koja je napustila posao zubarske pomoćnice da bi postala supruga optičara. Bila je vrlo zgodna. Poslednja knjiga koju je pročitala bila je *Ajvanho*.

Bili Pilgrim je stajao u blizini, slušajući. Opipavao je nešto u džepu. Bio je to poklon koji se spremao da preda svojoj ženi, bela satenska kutijica koja je sadržavala prsten sa zvezdastim safirom. Prsten je vredeo osamsto dolara.

Kađenje kojim su ga obasipali, koliko god bilo priglupo i nepismeno, delovalo je na Trauta kao marihuana. Bio je srećan i glasan i bezobrazan.

— Bojim se da ne čitam koliko bi *trebalo* — reče Megi.

— Svi se mi nečeg bojimo — odgovori Traut. — Ja se bojim raka i pacova i dobermanskih pinčeva.

— Trebalo bi da znam, ali ne znam, te moram da vas pitam — reče Megi — šta je najslavnija stvar koju ste ikad napisali?

— Radi se o sahrani jednog velikog francuskog kuvara.

— Zvuči zanimljivo.

— Prisutni su svi veliki kuvari sveta. To je divna ceremonija. — Traut je ovo izmišljao na licu mesta. — Pre no što će kovčeg biti zatvoren, ožalošćeni posipaju pokojnika peršunom i alevom paprikom — Tako mu je to.

— Da li se to zaista *dogodilo*? — reče Megi Vajt. Bila je glupa, ali senzacionalan podsticaj za pravljenje dece. Muškarci su je gledali i želeli su da je smesta napune bebama. Još nije rodila nijednu. Primenjivala je kontrolu rađanja.

— Naravno da se dogodilo — reče joj Traut. — Kad bih napisao nešto što se nije zaista dogodilo i kad bih pokušao da to prodam, mogao bih dospeti u zatvor. To je *prevara*.

Megi mu je verovala. — O tome nikad ranije nisam razmišljala.

— Razmišljajte sad.

— To je kao reklama. U reklami morate iznositi istinu ili ćete dopasti nevolje.

— Upravo tako. To potpada pod iste zakonske propise.

— Mislite li da biste jednom mogli i *nas* da stavite u neku knjigu?

— Ja sve što mi se događa stavljam u knjige.

— Onda će, mislim, biti bolje da pazim šta govorim.

— Tačno. A ne slušam samo ja. Bog takođe sluša. I na Sudnji dan će vam kazati sve što ste govorili i činili. Ako se ispostavi da su to bile rđave stvari, umesto dobrih, utoliko gore po vas, jer ćete goreti za večita vremena. Plamen nikad ne prestaje da nanosi bol.

Jadna Megi je posivela. Ona je i *to* verovala te se i skamenila.

Kilgor Traut se gromoglasno nasmeja. Iz njegovih usta izlete jedno lososovo jaje i spusti se između Meginih dojki.

Sad jedan optičar moli za pažnju. Održao je zdravicu Biliju i Valensiji čija je godišnjica. Prema planu, amaterski kvartet optičara, „ČOK“, pevao je dok su ljudi ispijali čaše, a Bili i Valensija su se zagrlili, prosto su zračili. Svima su blistale oči. Pesma je bila „Ta moja družina stara“.

Oh, glasila je pesma, čitav svet bih dao da staru vidim družinu svoju. I tako dalje. Malo potom je poručivala. I *Zbogom zanavek stari drugari i cure, zbogom zanavek ljubavi stare i drugari — Bog ih blagoslovio* — I tako dalje.

Neočekivano, Bili Pilgrim ustanovi da ga pesma i ovo slavlje uznemiruju. On nikad nije imao staru družinu, ljubavi stare i drugare, ali mu je sad nedostajao bar jedan, dok je kvartet izvodio spore, bolne eksperimente sa akordima — akordima namerno kiselim, još kiselijim, nepodnošljivo kiselim, a onda je dolazio zagušljivo sladak akord, pa opet kiseli. Bili je imao jake psihosomatske reakcije na promene akorda. Usta mu ispuni ukus limunade i lice mu postade groteskno, kao da je stvarno raspet na spravi za mučenje koja se zove *razapinjač*.

Izgledao je tako čudno da nekolicina ljudi to proprati brižnim opaskama kad je pesma bila gotova. Mislili su da je možda dobio srčani napad, a Bili kao da je to potvrdio otišavši do stolice i sedeći unezvereno.

Zavladala je tišina.

— Oh, bože moj — reče Valensija, naginjući se nad njim. — Bili, jesi li dobro?

— Jesam.

— Tako strašno izgledaš.

— Dobro mi je, stvarno. — I bilo mu je dobro, sem što nije mogao da objasni zašto je pesma na njega tako groteskno delovala. Godinama je pretpostavljao da pred sobom nema nikakvih tajni. Evo potvrde da negde u sebi ima golemu, golemu tajnu, a nije mogao da zamisli u čemu se sastoji.

Ljudi se sad polako udaljiše, videći da se boja vraća u Bilijeve obraze, videći da se. Bili osmehuje. Sa njim je ostala Valensija, a Kilgor Traut, koji se nalazio na rubu gomile, priđe bliže, zainteresovan, prepreden.

— Izgledao si kao da si ugledao *avet* — reče Valensija.

— Nisam — reče Bili. Nije video ništa osim onog što je stvarno bilo pred njim — lica četvorice pevača, ta četiri obična čoveka, kravooka i priglupa i ucveljena dok su išli iz slatkosti u kiselost i opet u slatkost.

— Mogu li ja da pogađam? — reče Kilgor Traut. — Pogledali ste kroz *vremenski prozor*.

— Kroz šta? — reče Valensija.

— Odjednom je ugledao prošlost ili budućnost, jesam li u pravu?

— Niste — reče Bili Pilgrim. Ustao je, zavukao ruku u džep, našao kutijicu sa prstenom. Izvadio je kutijicu rasejano je dao Valensiji. Smerao je da joj kutijicu preda na kraju pesme, dok svi gledaju. Sad je to mogao da vidi jedino Kilgor Traut.

— Je li to za mene? — reče Valensija.

— Da.

— Oh, bože moj — reče ona. Onda to reče glasnije da čuju ostali. Oni se okupiše oko Valensije i ona otvori kutijicu i skoro vrisnu kad u njoj ugleda safir sa zvezdom.

— Oh, bože moj, — reče. Dala je Biliju zvučan poljubac. I Rekla je: — Hvala, hvala, hvala.

Mnogo se pričalo o divnom nakitu koji je Bili tokom godina ispoklanjao Valensiji. — Bogo moj, — reče Megi Vajt — ona već ima najveći dijamant koji sam ikad videla izvan filma. — Govorila je o dijamantu koji je Bili doneo iz rata.

Uzged rečeno, ona parcijalna proteza koju je Bili našao u svom kaputiću kao u impresarija, nalazila se u kutiji za dugmad za manžetne, u fioci njegove komode. Bili je imao divnu zbirku dugmadi za manžetne. U porodici je bio običaj da mu za svake Očeve poklanjaju dugmad za manžetne. I sad nosi dugmad dobijenu za Očeve. Koštala su preko sto dolara. Napravljena su od drevnih rimskih novčića. Gore ima dugmad sa malim ruletima koji se odistinski vrte. Ima drugi par sa pravim termometrom u jednom dugmetu i pravim kompasom u drugom.

Bili je sad išao između gostiju — spolja sasvim normalan. Pratio ga je Kilgor Traut, goreći da sazna šta je Bili naslutio ili video. Na kraju krajeva, većina Trautovih romana se bavila vremenskim zakrivljenjima i ekstrasenzornom percepcijom i drugim neočekivanim stvarima. Traut je u takve stvari verovao, pohlepno je želeo da se njihovo postojanje dokaže.

— Jeste li ikad stavili veliko ogledalo na pod i onda naterali psa da na njega stane? — upita Traut Bilija.

— Nisam.

— Pas će pogledati dole i odjednom će shvatiti da pod njim ničeg nema. On misli da stoji u vazduhu. Onda će skočiti *kilometar* uvis.

— *Odista?*

— Tako ste vi izgledali — kao da ste odjednom shvatili da stojite u vazduhu.

Amaterski kvartet je opet pevao. Bili se opet emocionalno raskinjavao. Doživljaj je *nepobitno* bio u vezi s tom četvoricom ljudi, a ne sa onim što su pevali.

Evo šta su pevali, dok se Bili iznutra cepao:

*Jedanaest centa pamuk, meso četrdeset,
Kako da u svetu siromah sit bude?
Molite za sunce, jer će padat kiša,
Sve je gore s nama, ljudi prosto lude.
Sagradih bar fini, obojih ga mrko:
Dođe grom — u požaru bar je crk'o.
Šta vredi priča, propao je svak,
Kad jedanaest centa je pamuk, meso četrdeset.
Jedanaest centa pamuk, a poreza kola,
Preteško je breme, ubilo bi vola . . .*

I tako dalje.

Bili pobeže na sprat svoje prijatne bele kuće.

Da mu Bili nije rekao suprotno, Traut bi pošao sa njim gore. Bili onda uđe u kupatilo na spratu, koje je bilo u mraku. Zatvorio je i zaključao vrata. Ostavio je kupatilo i dalje u mraku, a postepeno postade svestan da nije sam. Tu je bio njegov sin.

„Tata?“ — reče u mraku njegov sin. Robertu, budućem pripadniku „Zelenih beretki“, bilo je tada sedamnaest godina. Bili ga je voleo, ali ga nije baš dobro poznavao. Bili nije mogao a da ne podozreva da o Robertu nema mnogo *šta* da se zna.

Bili upali svetlo. Robert je sedeo na klozetskoj šolji, sa pantalonama pidžame srozanim oko članaka. Nosio je električnu gitaru, o kaišu obešenu oko vrata. Gitaru je kupio tog dana. Još nije umeo da svira i, u stvari, nikad nije naučio. Gitara je bila sedefasto ružičasta.

— Zdravo, sine, — reče Bili Pilgrim.

Bili otide u svoju spavaću sobu, mada su u prizemlju bili gosti koje je valjalo zabavljati. Legao je na postelju, uključio „Čarobne prste“. Madrac je podrhtavao, isterao je psa ispod postelje. Pas je bio Šarov. U to vreme dobri stari Šarov još je bio živ. Šarov ponovo leže u uglu.

Bili je napregnuto razmišljao o dejstvu koje je kvartet vršio na nj, pa pronade vezu s jednim davnašnjim doživljajem. Do tog događaja nije putovao kroz vreme. Sećao ga se svetlucavo — kao što sledi:

One noći kad je uništen Drezden bio je dole, u hladnjači za meso. Odozgo su se čuli zvuci nalik koracima džinova. To su bile klade visoko razornih bombi. Džinovi su hodali i hodali. Hladnjača za meso je bila veoma sigurno sklonište. Sve što se tamo dole desilo bio je poneki pljusak kreča. Tamo dole su bih Amerikanci i četvorica njihovih stražara i nekoliko uređenih trupala i niko više. Ostali čuvari su pre početka napada otišli da uživaju u ugodnosti svojih drezdenschkih domova. Svi upravo ginu sa porodicama.

Tako mu je to.

Devojke koje je Bili video gole, takođe sve upravo ginu u jednom mnogo plićem skloništu, na drugom kraju klanice.

Tako mu je to.

Jedan stražar je svaki čas odlazio do vrha stepenica da vidi kako je napolju, onda je silazio i nešto šaputao ostalima. Napolju je bila ognjena oluja. Drezden se pretvorio u jedan veliki plamen. Taj jedinstveni plamen proždirao je sve organsko, sve što gori.

Tek u podne sledećeg dana moglo se bezbedno izaći iz skloništa. Kad su Amerikanci i njihovi stražari najzad izašli, nebo je bilo crno od dima. Sunce je bilo gnevna glavica čiode. Drezden je sad bio kao Mesec. Ništa sem minerala. Kamenje je bilo vrelo. Svi ostali u tom kraju bili su mrtvi.

Tako mu je to.

Stražari su se nagoniski zbili, kolutali su očima. Eksperimentisali su sa jednim izrazom, pa sa drugim. Ništa nisu govorili mada su im usta često bila otvorena. Izgledali su kao nemi filmski snimak nekog amaterskog pevačkog kvarteta.

„Zbogom zanavek“, mogli su pevati, „stari drugari i cure, zbogom zanavek, ljubavi stare i drugari — Bog ih blagoslovio.“

— Pričaj mi neku priču — reče jednom Biliju Pilgrimu Montana Vajldhek u tralfamadorskom zoološkom vrtu. Ležali su jedno uz drugo u postelji. Bili su nasamo. Pokrov je pokrivaio kupolu. Montana je sad u šestom mesecu trudnoće, krupna je i ružičasta, s vremena na vreme lenjo traži male pažnje od Bilija. Nije mogla da ga šalje napolje po sladoled ili jagode, jer atmosferu izvan kupole čini cijanid, a najbliže jagode i sladoled udaljeni su milione svetlosnih godina.

Mogla je da ga šalje do frižidera koji je ukrašen onim bezizražajnim parom na tandemu — ili je, kao sad, mogla umiljavajući se da traži: „Pričaj mi priču, mali moj Bili“.

— Drezden je uništen 13. februara 1945, noću — poče Bili Pilgrim. — Sutradan smo izašli iz skloništa. — Pričao je Montani o četvorici stražara koji su, u svojoj zapanjenosti i bolu, ličili na amaterski pevački kvartet. Pričao joj je o oborima za stoku čiji su svi ogradni stubovi nestali, čiji su krovovi i prozori nestali — pričao joj je kako su unaokolo videli kladice što leže na tlu. To su bili ljudi koje je uhvatila ognjena oluja. Tako mu je to.

Bili joj je pričao šta se desilo sa onim zgradama koje su tvorile litice oko obora za stoku. Behu se skrunile. Njihova drvena građa je izgorela, a kamenje se srušilo, kotrljalo se, dok se najposle nije naslagalo u niske i graciozne brežuljke.

— Ličilo je na površinu Meseca — reče Bili Pilgrim.

Stražari su rekli Amerikancima da stanu u četvoro redove, što ovi učiniše. Onda su im naredili da odmarširaju natrag u svinjac koji im beše dom. Zidovi su još stajali, ali su prozori i krov nestali, a unutra nije bilo ničeg osim pepela i grudvi istopljenog stakla. Shvatili su da nema hrane ni vode i da će preživeli, ako hoće da održe život, morati da se površinom Meseca veru preko jednog brežuljka za drugim.

Što su i činili.

Bregovi su bili glatki samo kad se gledaju izdaleka. Ljudi koji su se po njima verali, otkriše da su bregovi varljive, krnjave stvari — kad se dotaknu vrede, često nestabilne — jedva čekaju da, ako se pomere neki ključni kamenovi, skotrljaju još neke druge, kako bi oblikovali nove, čvršće bregove.

Dok je ekspedicija prolazila površinom Meseca niko nije mnogo govorio. Nije bilo išta prikladno da se kaže. Jedno je bilo jasno: trebalo je da svi u gradu budu mrtvi, bez obzira gde se nalazili, a svako ko se u njemu kreće predstavlja odstupanje od plana. Na Mesecu nije trebalo da uopšte postoje ljudi.

Američki lovci se spustiše ispod sloja dima da vide da li se nešto kreće. Videli su Bilija i ostale kako se dole kreću. Avioni ih zaprašiše mitraljeskim mecima, ali su meci promašili. Onda ugledaše neke druge ljude kako se kreću uz reku i pripucaše na njih. Neke su pogodili. Tako mu je to.

Zamisao je bila da se ubrza završetak rata.

Bilijeva priča se vrlo čudno završila u jednom predgrađu, netaknutom vatrom i eksplozijama. U suton, stražari i Amerikanci dođoše do jedne gostionice koja je bila otvorena. Sveće su bile upaljene. U prizemlju, vatre su gorele u tri ognjišta. Prazni stolovi i stolice čekali su namernike, a na spratu su bili prazni razmešteni kreveti.

Tu su bili slepi gostioničar i njegova okata žena, koja beše kuvarica, i njihove dve mlade kćeri, koje su radile kao konobarice i sobarice. Ta porodica je znala da je Drezden uništen. Okati su videli kako gori i gori, shvatili su da se sad nalaze na rubu pustinje. Ipak — otvorili su radnju, izbrisali čaše i navili časovnike i podstakli vatre i čekali i čekali da vide ko će doći.

Nije bilo velike reke izbeglica iz Drezdena. Časovnici su kucali, vatre su pucketale, prozirne sveće su kapale. A onda se začu kucanje na vratima i uđoše četiri stražara i sto američkih ratnih zarobljenika.

Gostioničar upita stražare da li dolaze iz grada.

— Da.

— Ide li još ljudi?

A stražari rekoše da na teškom putu koji su odabrali nisu videli žive duše.

Slepi gostioničar reče da Amerikanci tu noć mogu da prespavaju u njegovoj štali i dade im supe i zamene za kafu i malo piva. Onda je

otišao do štale da sluša kako se smeštaju u slami.

— Laku noć, Amerikanci, — reče na nemačkom. — Spavajte mirno.

DEVET

Evo kako je Bili Pilgrim izgubio svoju suprugu Valensiju.

Ležao je u nesvesti u bolnici u Vermontu, pošto je avion udario o planinu Šugerbuš, a Valensija se, čuvši za nesreću, vozila porodičnim kadilakom *Eldorado Coupe de Ville* iz Ilijuma u bolnicu. Valensija je bila histerična, jer joj je otvoreno rečeno da Bili može umreti, ili da će, ako preživi, možda biti beslovesan stvor.

Valensija je obožavala Bilija. Dok je vozila toliko je plakala i skamukala da je promašila pravo mesto za skretanje sa autoputa. Upotrebila je svoje moćne kočnice, a jedan mercedes je otpozadi grunuo u nju. Bogu hvala, niko nije povređen, jer su oba vozača nosila sigurnosne pojaseve. Hvala bogu, hvala bogu. Mercedes je samo izgubio prednji far. Međutim, zadnji deo kadilaka bio je san majstora za karoserije. Prtljažnik i blatobrani behu zdruzgani. Razjapljeni prtljažnik ličio je na usta seoskog idiota koji objašnjava da ni o čemu ništa ne zna. Blatobrani su zgužvani. Zadnji branik sav izuvijan. Nalepnica na braniku je glasila: „Rigen za Predsednika! Zadnji prozor je izmreškan pukotinama. Izduvni sistem je ležao na kolovozu.

Vozač mercedesa je izašao i došao do Valensije da vidi je li čitava. Ona je histerično trućala o Biliju i avionskoj nesreći, a onda je ubacila kola ti brzinu i prešla preko travnjaka po sredini autoputa, ostavljajući za sobom izduvni sistem.

Kad je stigla pred bolnicu, ljudi pojuriše na prozore da vide kakva je to buka. Ostavši bez oba prigušivača, kadilak je zvučao kao teški bombarder što sleće, držeći se samo na jednom krilu i molitvi. Valensija je isključila motor, ali se onda skljojokala na upravljač, a sirena je urlala bez prekida. Jedan lekar i bolničarka istrčaše da vide šta to nije u redu. Jadna Valensija je bila u nesvesti, savladana ugljenmonoksidom. Bila je nebeski plavetna.

Umrla je sat kasnije. Tako mu je to.

Bili o tome ništa nije znao. Sanjao je i dalje, putovao kroz vreme i tako dalje. Bolnica je bila toliko pretrpana da Bili nije mogao da ima zasebnu sobu. Delio je sobu sa jednim harvardskim profesorom istorije koji se zvao Bertram Kouplend Ramford. Ramford nije morao da gleda Bilija, pošto je Bili okružen paravanima od belog platna, na

gumenim točkićima. Ali je Ramford s vremena na vreme mogao da čuje kako Bili priča sam sa sobom.

Ramfordovu levu nogu držali su u vazduhu tegovi i kolutali. Nogu je slomio na skijanju. Bilo mu je sedamdeset godina, ali je imao telo i duh upola mlađeg čoveka. Kad je slomio nogu provodio je medeni mesec sa svojom petom ženom. Zvala se Lili. Lili je imala dvadeset tri godine.

Otprilike u času kad su konstatovali da je Valensija mrtva, Lili uđe u Bilijevu i Ramfordovu sobu sa naramkom knjiga. Ramford je beše poslao u Boston da ih nabavi. Radio je na jednotomnoj istoriji Ratnog vazduhoplovstva Sjedinjenih Država u drugom svetskom ratu. To su bile knjige o bombardovanjima i vazдушnim bitkama koji su se odigrale pre no što se Lili *rodila*.

— Vi, momci, produžite bez mene — govorio je u bunilu Bili Pilgrim, dok je zgodna Lilika ulazila u sobu. Bila je barska igračica kad ju je Ramford ugledao i odlučio da je prisvoji. Propala je u gimnaziji. Njen količnik inteligencije iznosio je 103. — On me *plaši* — šapnula je svome mužu o Biliju Pilgrimu.

— *Meni on pakleno* dosađuje! — gromoglasno je odgovorio Ramford. — U svom snu on samo diže ruke i predaje se i izvinjava se i traži da ga ostave samog. — Ramford je bio penzionisani general-major rezerve Ratnog vazduhoplovstva, zvanični istoričar Ratnog vazduhoplovstva, redovni profesor, pisac dvadeset šest knjiga, multimilioner od rođenja i jedan od najvećih takmičara u jedrenju. Njegova najpopularnija knjiga bavila se polnim životom i naporim sportskim vežbama za muškarce preko šezdeset pet godina. Sad je citirao Teodora Ruzvelta, na koga je mnogo ličio:

„Od banane bih mogao da izdeljem boljeg čoveka.“ Jedna od stvari koje je Ramford naložio Lili da ih nabavi u Bostonu beše kopija saopštenja Predsednik Harija S. Trumana kojim je objavio svetu da je na Hirošimu bačena atomska bomba. Lili je napravila fotokopiju saopštenja, a Ramford je upita da li je pročitala saopštenje.

— Nisam. — Nije umela dobro da čita, što je bio jedan od razloga zbog kojih je napustila gimnaziju.

Ramford joj naredi da sedne i sad pročitava Trumanovo saopštenje. Nije znao da Lili baš nije jaka na čitanju. Veoma je malo znao o njoj, sem da predstavlja još jednu javnu demonstraciju činjenice da je on natčovek.

Tako je Lili sela i pretvarala se da čita tu Trumanovu rabotu, koja je ovako glasila:

Pre šesnaest sati jedan američki avion bacio je bombu na Hirošimu, važnu bazu japanske armije. Ta bomba je bila jača od 20.000 tona TNT. Posedovala je preko dve hiljade puta veću razornu moć no britanski „Golemi tresak“, dosad najveća bomba upotrebljena u povesti ratovanja.

Japanci su započeli rat napavši iz vazduha Perl Harbor. Sad im je mnogostruko uzvraćeno. Ali to još nije kraj. Ovom bombom mi smo sad dodali jedno novo i revolucionarno povećanje razorne moći da bismo upotpunili rastuću silu naših oružanih snaga. U svom sadašnjem obliku ove bombe se nalaze u proizvodnji, a radi se na još moćnijim oblicima.

Reč je o atomskoj bombi. Reč je o ovladavanju osnovnom energijom Svemira. Sila iz koje Sunce crpe svoju moć upotrebljena je protiv onih koji su izazvali rat na Dalekom istoku.

Do 1939. godine među naučnicima je bilo uopšte prihvaćeno verovanje da je teorijski moguće osloboditi energiju atoma. Ali niko nije znao praktičnu metodu da se to postigne. Međutim, već 1942, mi smo znali da Nemci grozničavo rade na tome da nađu način da atomsku energiju dodaju svim onim drugim ratnim napravama kojima su se nadali da će porobiti svet. Ali nisu uspeli. Možemo biti zahvalni Providenju što su Nemci kasno, i u ograničenim količinama, dobili Fau-1 i Fau-2, a još zahvalniji što uopšte nisu dobili atomsku bombu.

Bitka laboratorija izlagala nas je sudbonosnim rizicima, baš kao i bitke u vazduhu, na kopnu i moru, a sada smo pobedili u bici laboratorija, kao što smo pobedili u onim drugim bitkama.

Sad smo spremni da brže i potpunije spravimo sa zemljom svako proizvodno preduzeće koje Japanci imaju na površini u ma kojem gradu, rekao je Hari S. Truman. Unišćemo njihove dokove, fabrike i saobraćajnice. Neka ne bude nesporeduma: mi ćemo potpuno uništiti vojnu silu Japana. Da bismo poštedeli...

I tako dalje.

Jedna od knjiga koje je Lili donela Ramfordu beše *Uništenje Drezdena*, iz pera jednog Engleza koji se zvao Dejvid Ervin. Bilo je to američko izdanje koje je, 1964, objavila izdavačka kuća Houlton, Rajnhart i Winston. Ramfordu su iz nje bili potrebni delovi predgovora njegovih prijatelja Ajre S. Iker, penzionisanog general-majora Ratnog vazduhoplovstva Sjedinjenih Država, i britanskog vazduhoplovnog maršala ser Roberta Sondbija, viteza-komandora Batskog ordena, viteza-komandora Ordena Britanskog carstva, nosioca Vojnog krsta, Krsta za izuzetne letачke podvige i Vazduhoplovnog krsta.

Meni je teško da shvatim Engleze ili Amerikance koji rone suze nad pobijenim neprijateljskim civilima, a nisu prolili ni suzu za našim hrabrim posadama izgubljenim u borbi sa okrutnim neprijateljem, pisao je, između ostalog, Ramfordov prijatelj general Iker. *Mislím da je bilo uputno da se g. Ervin, dok je ocrtavao strašnu sliku civila izginulih u Drezdenu, setio da su, u isto vreme, Fau-1 i Fau-2 padali na Englesku, ne birajući ubijali nenaoružane muškarce, žene i decu, zarad čega su bili konstruisani i lansirani. Bilo bi takođe uputno prisetiti se Buhenvalda i Koventrija.*

Ikerov predgovor se ovako završavao:

Ja duboko žalim što su britanski i američki bombarderi ubili 135.000. lica prilikom napada na Drezden, ali pamtim ko je započeo prošli rat i još više žalim gubitak preko 5,000.000 savezničkih života u nužnom naporu da se potpuno porazi i do kraja uništi nacizam.

Tako mu je to.

Vazduhoplovni maršal Sondbi je, pored drugih stvari, rekao sledeće:

Niko ne može poreći da je bombardovanje Drezdena bilo velika tragedija. Nakon čitanja ove knjige, malo ko će verovati da je to bila ratna nužnost. Bila je to jedna od onih grozних stvari što se katkad događaju u vreme rata, izazvana nesrećnim sticajem okolnosti. Oni koji su je odobrili nisu bili ni zli ni surovi, mada je lako moguće da su bili suviše daleko od tvrdih realnosti rata da u potpunosti pojme zastrašujuću razornu moć bombardovanja iz vazduha u proleće 1945.

Zastupnici nuklearnog razoružanja izgleda veruju da bi, ukoliko uspeju da ostvare svoj cilj, rat postao snošljiv i pristojan. Bilo bi dobro da pročitaju ovu knjigu i razmisle o sudbini Drezdena, gde je 135.000 ljudi umrlo kao posledica vazdušnog napada konvencionalnim naoružanjem. U noći 9. marta 1945, jedan vazdušni napad na Tokio koji su izveli američki teški bombarderi, upotrebljavajući zapaljive i visoko razorne bombe, prouzrokovao je smrt 83.793 ljudi. Atomska bomba bačena na Hirošimu ubila je 71.379.

Tako mu je to.

— Ako ikad naiđete u Kodi, država Vajoming, — reče Bili Pilgrim iza svojih belih platnenih paravana, — samo upitajte za „Divljeg Boba“.

Lili Ramford je drhtala, nastavila je da se pravi da čita onu rabotu Harija Trumana.

Kasnije tog dana, došla je Bilijeva kći Barbara. Bila je sva drogirana, imala je isti onaj ustakljeni pogled koji je imao jadni stari Edgar Derbi neposredno pre no što će biti streljan u Drezdenu. Lekari su joj dali pilule kako bi mogla i dalje da funkcioniše, mada joj je otac polomljen, a majka mrtva.

Tako mu je to.

Pratili su je lekar i bolničarka. Njen brat Robert se avionom vraćao kući sa bojišta u Vijetnamu. — Tata, — reče ona pokusno. — Tata?

Ali Bili beše udaljen deset godina, u 1958. Pregleda oči mladog mongoloidnog idiota da bi mu prepisao korektivna sočiva. Prisutna je idiotova majka, u svojstvu tumača.

— Koliko tačkica vidiš? — upita ga Bili Pilgrim.

A onda je Bili otputovao u vreme kad je imao šesnaest godina, u čekaonicu jednog lekara. Palac mu se zagnojio. Čeka još samo jedan pacijent — neki stari, stari čovek. Starac je bio na mukama zbog gasova. Gromko je prdnuo, a onda je podrignuo.

— Izvinite, — reče Biliju. Onda to učini ponovo. — Oh, bože, — reče — znao sam da će biti grozno ostariti.

— Mahao je glavom. — Nisam znao da će biti *ovoliko* grozno.

Bili Pilgrim je otvorio oči u bolnici u Vermontu, nije znao gde se nalazi. Posmatra ga njegov sin Robert. Robert nosi uniformu slavni^h „Zelenih beretki“. Robertova kosa je kratka, čekinje boje ječma. Robert je čist i uredan. Odlikovan je Purpurnim srcem i Srebrnom zvezdom i Bronzanim zvezdom sa dve grančice.

To je dečak koji je izbačen iz gimnazije, koji je sa šesnaest godina bio alkoholičar, koji se povlačio s pokvarenom mladeži, koji je jednom uhapšen, jer je na katoličkom groblju oborio stotine nadgrobnih spomenika. Sad je sasvim na mestu. Držanje mu je sjajno, cipele očišćene, pantalone ispeglane i razvio se u vođu ljudi.

— Tata?

Bili Pilgrim ponovo sklopi oči.

Bili je morao da izostane sa ženine sahrane pošto je još bio tako bolestan. Međutim, dok su u Ilijumu Valensiju spuštali u raku, bio je svestan. Bili nije mnogo rekao otkako se osvestio, nije preterano obilno reagovao na vest o Valensijinoj smrti i Robertovom povratku iz rata i tako dalje — te je vladalo opšte uverenje da je beslovesan. Bilo je reči da se kasnije podvrgne izvesnoj operaciji koja bi mogla popraviti prili^v krvi u njegov mozak.

U stvari, Bilijeva spoljašnja obamrlost beše paravan. Obamrlost je prikrivala duh koji je uzbudljivo penušao i sebao. Pripremao je pisma i predavanja o letećim tanjirima, o zanemarivosti smrti i pravoj prirodi vremena.

Profesor Ramford govorio je strašne stvari o Biliju, tako da ih ovaj može čuti, čvrsto uveren da Bili više uopšte nema mozak. — Zašto ga ne puste da umre? — upitao je Lili.

— Ne znam — reče ona.

— To više nije ljudsko biće. Lekari su predviđeni za ljudska bića. Treba da ga predaju veterinaru ili lekaru za drveće. *Oni* bi znali šta da preduzmu. Pogledaj ga! To je život, po tvrđenju lekarske profesije. Zar nije život divan?

— Ne znam, — reče Lili.

Ramford je jednom pričao Lili o bombardovanju Drezdena, a Bili je sve čuo. Ramford je imao mali problem sa Drezdenom. Njegova jednotomna istorija Ratnog vazduhoplovstva u drugom svetskom

ratu treba da bude čitljiva sažeta verzija dvadeset sedam tomova *Zvanične istorije Ratnog vazduhoplovstva u drugom svetskom ratu*. Muka je u tome što u tih dvadeset sedam tomova nema skoro ničeg o napadu na Drezden, iako je onako basnoslovno uspeo. Mera uspeha je skrivana dugo godina nakon rata — skrivana je od američkog naroda. Ona, naravno, nije bila tajna za Nemce, ili za Ruse, koji su oslobodili Drezden.

— Amerikanci su konačno čuli za Drezden — reče Ramford, dvadeset tri godine nakon napada. — Mnogi od njih sada znaju koliko je bio strašniji od Hirošime. Zato u svoju knjigu moram da stavim nešto o tome. Sa zvaničnog stanovišta Ratnog vazduhoplovstva sve će to biti novina.

— Zašto su to tako dugo držali u tajnosti? — reče Lili.

— Iz straha da bi gomila plačisundera, — reče Ramford, — mogla pomisliti da to nije bio baš tako slavan poduhvat.

I tada je Bili Pilgrim razumno progovorio: — Ja sam bio tamo — reče.

Ramfordu je bilo teško da ozbiljno shvati Bilija, jer je tako dugo smatrao Bilija odvratnim nebićem kome bi bilo mnogo bolje da je mrtvo. Sad, kad Bili govori jasno i suvislo, Ramfordove uši su želele da te reči uzmu kao strani jezik koji nije vredno naučiti. — Šta je kazao? — reče Ramford.

Lili je morala da služi kao tumač. — Kazao je da je bio tamo — objasnila je.

— Gde?

— Ne znam — reče Lili. — Gde ste to bili? — upita Bilija.

— Drezden — reče Bili.

— Drezden — reče Lili Ramfordu.

— On naprosto ponavlja stvari koje mi govorimo — reče Ramford.

— Oh, — reče Lili.

— Sad ima eholaliju.

— Oh.

Eholalija je duševno oboljenje koje čini da oboleli odmah ponavljaju stvari koje govore zdravi ljudi oko njih. Ali Bili nije stvarno bolovao od

eholalije. Ramford je jednostavno, zarad svog mira, uporno tvrdio da boluje. Ramford je razmišljao na vojnički način: da jedna nepogodna osoba, osoba čiju smrt veoma želi iz praktičnih razloga, pati od jedne odvratne bolesti.

Ramford je još nekoliko sati nastavio da tvrdi kako Bili ima eholaliju — govorio je bolničarkama i lekaru da Bili sad ima eholaliju. Nad Bilijem su izvršeni izvesni opiti. Lekari i bolničarke su pokušavali da ga navedu da nešto ponovi, ali Bili za njih nije hteo ni da bekne.

— Sad to ne radi — džandrljivo reče Ramford. — Čim odete, opet će početi.

Niko nije ozbiljno uzimao Ramfordovu dijagnozu. Osoblje je Ramforda smatralo gnusnim starcem, uobraženim i okrutnim. Često im je, na ovaj ili onaj način, govorio da slabi zaslužuju da umru. Dok je osoblje, razume se, bilo posvećeno ideji da slabima valja pomoći koliko god je moguće, da niko ne treba da umre.

Tamo u bolnici, Bili je doživljavao pustolovinu koja je veoma česta u vreme rata, među ljudima lišenim moći: pokušavao je da dokaže navlašno gluvom i slepom neprijatelju da je zanimljiv za slušanje i gledanje. Čutao je dok uveče nisu pogašena svetla, a onda, pošto je minuo dovoljno dug period tišine koji nije sadržavao ništa što bi se moglo ponoviti, reče Ramfordu: — Ja sam bio u Drezdenu za vreme bombardovanja. Bio sam ratni zarobljenik.

Ramford nestrpljivo uzdahnu.

— Na časnu reč — reče Bili Pilgrim. — Da li mi verujete?"

— Zar moramo sad o tome da govorimo? — reče Ramford. Čuo je. Nije verovao.

— O tome uopšte ne moramo da govorimo — reče Bili. — Samo hoću da znate: ja sam bio tamo.

Te noći nije više ništa rečeno o Drezdenu, i Bili zatvori oči, otputova kroz vreme u jedno majsko popodne, dva dana po završetku drugog svetskog rata u Evropi. Bili i još petorica američkih zarobljenika vozili su se predgrađem Drezdena, u zelenim kolima u obliku mrtvačkog sanduka, sa dvopregom. Sada ih klop-klop-kloparajuć konji vuku uskim prolazima što su prokrčeni u ruševinama Meseca. Vraćaju se

u klanicu po ratne suvenire. Bili se sećao zvuka mlekadžijskih konja, rano izjutra, u Ilijumu, kad je bio mali.

Bili je sedeo u zadnjem delu drmusavog mrtvačkog sanduka. Glava mu beše zabačena, a nozdrve raširene. Bio je srećan. Bilo mu je toplo. U kolima su se nalazili hrana i vino — i kamera i zbirka maraka i punjena sova i kaminski sat koji navijaju promene vazdušnog pritiska. U predgrađu, gde su bili zatvoreni, Amerikanci su ulazili u prazne kuće i pokupili su ove i mnoge druge stvari.

Vlasnici su pobešli, čuvši da nailaze Rusi, ubijajući i pljačkajući i silujući i paleći.

Međutim, Rusi još nisu stigli, čak ni dva dana po svršetku rata. U ruševinama je bilo mirno. Na putu prema klanici Bili je video samo jednu osobu. Bio je to starac koji je gurao dečja kolica. U kolicima behu šerpe i šolje i skelet kišobrana i druge stvari koje je našao.

Kad su stigli do klanice, Bili je ostao u kolima, sunčajući se. Drugi su otišli da traže suvenire. Kasnije u životu, Tralfamadorci će savetovati Biliju da se usredsredi na srećne trenutke svog života, a da ignoriše nesrećne — da zuri samo u lepe stvari, dok večnost nikako da prođe. Da je ova vrsta selektivnosti dostupna Biliju, on bi kao svoj najsrećniji trenutak mogao odabrati suncem natopljeno dremanje u zadnjem delu kola.

Dok drema, Bili Pilgrim je naoružan. Po prvi put od osnovne obuke. Njegovi saputnici su tražili da se naoruža, jer bog zna kakve se sve ubice mogu nalaziti u jazbinama na površini Meseca — divlji psi, čopori pacova ugojenih od leševa, odbegli luđaci i ubice, vojnici koji neće prestati da ubijaju dok sami ne budu ubijeni.

Bili ima za pojasom basnoslovan konjički pištolj. To je zaostatak iz prvog svetskog rata. S drške mu visi prsten. Napunjen je mecima veličine crvendaćevih jaja. Bili ga je pronašao u noćnom stočiću, u jednoj kući. To je bila jedna od divnih stvari u kraju rata: svak bez razlike mogao je, ako želi, da dobije neko oružje. Ležalo je svuda unaokolo. Bili ima i sablju. To je svečana sablja Luftvafe. Na balčaku je utisnut vrišteći orao. Orao nosi kukasti krst i gleda naniže. Bili je sablju našao zabijenu u telefonski stub. Dok su kola prolazila, izvukao je sablju iz stuba.

Njegov dremež postaje plići, jer čuje kako muškarac i žena sažaljivim tonom govore na nemačkom. Govornici su nekoga lirski sažaljevali. Pre no što je otvorio oči, Biliju se činilo da su takav ton mogli upotrebljavati Isusovi prijatelji kad su skidali Njegovo namučeno telo sa Njegovog krsta. Tako mu je to.

Bili je otvorio oči. Sredovečni muškarac i žena gugutali su konjima. Zapazili su ono što Amerikanci nisu — da konjima krvare usta, isečena đemovima, da su konjima naprsila kopita, tako da im je svaki korak bolan, da su konji pomahnitali od žeđi. Amerikanci su se prema svom prevoznom sredstvu ponašali kao da nije ništa osetljivije od ševroleta sa šest cilindra.

Ti žalitelji konja priđuše uz zadnji deo kola gde su mogli da sa snishodljivim prekorom pilje u Bilija — u Bilija Pilgrima koji je bio tako dugačak i slab, tako smešan u svojoj azurnoj togi i srebrnim cipelama. Nisu ga se bojali. Oni se ničeg nisu bojali. Bili su lekari, oboje akušeri. Donosili su odojčad na svet dok sve bolnice nisu izgorele. Sad logoruju blizu mesta gde se ranije nalazio njihov stan.

Žena je bila meko lepa, prozirna, jer je tako dugo jela krompir. Muškarac je nosio poslovno odelo, kravatu i sve što sleduje. Beše se usukao od krompira. Bio je visok kao Bili, nosio je bifokalne naočare u čeličnom okviru. Ovaj par, toliko posvećen odojčadi, nikad ih nije sam stvorio, mada su mogli. To je zanimljiv komentar vaskolike ideje razmnožavanja.

Sve u svemu, govorili su devet jezika. Na Biliju su prvo isprobali poljski, jer je tako klovnovski obučen, jer su Poljaci bili nevoljni klovnovi drugog svetskog rata.

Bili ih upita na engleskom šta žele, a oni ga odmah izgrdiše na engleskom zbog stanja u kojem su konji. Nateraše Bilija da siđe s kola i pogleda konje. Kad je Bili video stanje svog prevoznog sredstva, briznuo je u plač. U ratu ni zbog čega drugog nije zaplakao.

Kasnije, kao sredovečni optičar, on je ponekad tiho i privatno plakao, ali nikad nije puštao glasne ridajuće zvuke.

Zato je epigraf ove knjige jedan četvorostih iz čuvene božićne pesme. Bili je veoma malo plakao, mada je često viđao stvari koje zavređuju plač, i bar u tom pogledu ličio je na Hrista iz božićne pesme:

*KRAVICA MUČE,
PROBUDI SE LUČE,
ALI ISUS, BOGA MALI,
NIKAD DA SE PLAČEM JAVI.*

Bili je otputovao kroz vreme natrag u bolnicu u Vermontu. Doručak je pojeđen i rasporemljen, a profesor Ramford je, preko volje, počinjao da se zanima za Bilija kao ljudsko biće. Ramford je osorno ispitivao Bilija, uverio se da je Bili zaista bio u Drezdenu. Upitao je Bilija kako je bilo i Bili mu ispriča o konjima i bračnom paru što je logorovao na Mesecu.

Ta priča se ovako završavala: Bili i dvoje lekara su ispregli konje, ali konji nisu hteli nikud da idu. Suviše su ih bolele noge. A onda dođoše Rusi na motociklima i pohapsiše sve. Sem konja.

Dva dana posle toga, Bili je predat Amerikancima koji su ga poslali kući jednim vrlo sporim teretnjakom čije je ime bilo *LUKRECIJA A. MOT*. Lukrecija A. Mot je bila slavna američka sifražetkinja. Umrta je. Tako mu je to.

— To je *moralo* da se učini — reče Ramford Biliju, govoreći o uništenju Drezdena.

— Znam — reče Bili.

— Takav je rat.

— Znam. Ja se ne žalim.

— Mora da je na zemlji bio pakao.

— Jeste.

— Sažaljevaj ljude koji su to morali da *učine*.

— Sažaljevam ih.

— Mora biti da su vama, tamo na zemlji, osećanja bila pomešana.

— Bilo je u redu — reče Bili. — Sve je u redu i svako mora da čini upravo ono što čini. To sam naučio na Tralfamadoru.

Kasnije tog dana, kći je odvela Bilija Pilgrima kući, štavila ga u postelju u njegovoj kući, uključila „Čarobne prste“. U kući se nalazila negovateljica. Bili nije smeo da radi, čak ni da izlazi iz kuće, bar neko vreme. Bio je na posmatranju.

Međutim, dok negovateljica nije motrila, Bili se iskrao i odvezao se u Njujork, gde će se, nadao se, pojaviti na televiziji. Kazaće svetu kakve su pouke Tralfamadora.

Bili Pilgrim je u Njujorku odseo u hotelu Rojalton u Četrdeset četvrtoj ulici. Slučajno su mu dali sobu koja je svojevremeno bila dom Džordža Džina Nejtena, kritičara i urednika. Nejten je, po zemljanskom poimanju vremena, umro još 1958. Po tralfamadorskom poimanju vremena, Nejten je, naravno, još negde živ i uvek će biti.

Soba je bila mala i jednostavna, sem što se nalazila na poslednjem spratu i imala staklena vrata koja su vodila na terasu, veliku koliko sama soba. A s onu stranu ograde terase bio je vazdušni prostor iznad Četrdeset četvrte ulice. Bili se sad nagnuo preko ograde, posmatra kako svi ti ljudi dole idu tamo-amo. Bili su trzave makazice. Bili su strašno zabavni.

Noć je bila hladna te Bili, nakon izvesnog vremena, uđe u sobu, zatvori staklena vrata. Zatvaranje vrata ga podseti na medeni mesec. Ono ljubavno gnezdo njegovog medenog meseca na Kejp En imalo je staklena vrata, još ih ima, uvek će ih imati.

Bili je uključio televizijski prijemnik, obrtao je i obrtao dugme za izbor kanala. Tražio je programe na kojima bi mu mogli dozvoliti da nastupi. Međutim, beše još suviše rano uveče za programe koji dozvoljavaju ljudima s čudnim mišljenjima da se oglase. Beše tek nešto posle osam, te su se sve emisije bavile glupostima ili ubistvima. Tako mu je to.

Bili je izašao iz sobe, spustio se sporim liftom, odšetao do Tajms Skvera, pogledao je izlog vašarske knjižare. U izlogu su bile stotine knjiga o seksu i sodomiji i ubistvima i vodič kroz ulice Njujorka i model kipa Slobode sa ugrađenim termometrom. U izlogu su takođe bila četiri romana Bilijevog prijatelja Kilgora Trauta, u džepnim izdanjima, istačkanim garom i muvoserinama.

U međuvremenu, na svetlosnoj vrpici na zgradi iza Bilijevih leđa ispisivale su se novosti dana. Novosti su se ogledale u izlogu. Novosti su javljale o moći i sportovima i gnevu i smrti. Tako mu je to. Bili uđe u knjižaru.

Jedan natpis je objavljivao da se u zadnji deo puštaju samo odrasli. Pozadi su bili automati koji su prikazivali filmove sa mladim ženama i muškarcima bez ičeg na sebi. Koštalo je četvrt dolara da čovek jedan minut gleda u taj automat. Pozadi su se prodavale i fotografije golih mladih ljudi. Njih ste mogli da ponese kući. Fotografije su bile mnogo tralfamadorskije od filmova, jer ste mogli da ih gledate kad god zaželite, a one se neće promeniti. Kroz dvadeset godina te devojke će još biti mlade, još će se smešiti ili biti besne ili će naprosto glupo gledati, širom raskrečivši noge. Neke od njih ližu lilihip ili jedu banane. Još će ih jesti. A doke mladića će još biti polunadignute, a njihovi mišići ispupčeni kao đulad.

Međutim, zadnji deo dućana nije očarao Bilija Pilgrima. Njega su uzbuđivali romani Kilgora Trauta u prednjem delu. Svi su mu naslovi bili novi, ili je bar tako mislio. Sad je otvorio jedan roman. Čini se da je to sasvim u redu. I svi ostali u dućanu riškaju po stvarima. Naslov knjige je *Velika tabla*. Pročitao je nekoliko stavaka, a onda shvati da je tu knjigu *čitao* — pre mnogo godina, u veteranskoj bolnici. Tu se radilo o muškarcu i ženi sa Zemlje koje su kidnapovala bića s druge planete. Bili su izloženi u zoološkom vrtu na planeti koja se zvala Cirkon-212.

Duž jednog zida svog staništa, ti izmišljeni ljudi u zoološkom vrtu imali su veliku tablu, koja navodno pokazuje berzanske kurseve i cene robe, i telegrafski aparat i telefon, koji su navodno povezani sa berzanskim posrednicima na Zemlji. Stvorovi sa Cirkona-212 rekli su svojim zarobljenicima da su u njihovo ime na Zemlji investirali milion dolara i da je sad na zarobljenicima da tim novcem tako upravljaju da budu basnoslovno bogati kad se vrate na Zemlju.

Naravno, telefon i velika tabla i telegrafski aparat bili su imitacija. To su bila naprosto podsticajna sredstva da bi Zemljani živahno glumili za gomilu u zoološkom vrtu — da ih nateraju da skaču gore-dole ili da kliču ili da se naslađuju tuđim nedaćama ili da se dure ili da

čupaju kosu, da se smrtno prepadnu ili da se osećaju blaženi kao odojčad u materinom naručju.

Zemljanima je na papiru išlo izvanredno. Razume se, to je bio deo nameštaljke. A u celu stvar je umešana i religija. Telegrafski aparat ih je podsetio da je Predsednik Sjedinjenih Država proglasio Nacionalnu nedelju molitve i da svi treba da se mole. Zemljani su pre toga imali lošu nedelju na berzi. Izgubili su malo bogatstvo na ročnom špekulisanju maslinovim uljem. I tako su udarili da se mole.

Stvar je funkcionisala. Maslinovo ulje je skočilo.

Druga jedna knjiga Kilgora Trauta, tamo u izlogu, pričala je o čoveku koji je napravio vremeplov kako bi mogao da se vrati u prošlost i vidi Isusa. Stvar je funkcionisala i on je video Isusa u vreme kad je Isus imao svega dvanaest godina. Isus je učio drvodeljski zanat kod svog oca.

Dva rimska vojnika uđoše u radionicu sa papirusom na kojem je bio tehnički crtež jedne sprave za koju su tražili da bude gotova do izlaska sunca. Bio je to krst koji će se upotrebiti za pogubljenje jednog podbunjivača svetine.

Isus i njegov otac su napravili krst. Obradovali su se poslu. I podbunjivač svetine je pogubljen na krstu.

Tako mu je to.

Knjižaru je vodilo pet ćelavaca, naizgled petorke, koji su grizli nepripaljene, skroz obalavljene cigare. Nikad se nisu smešili, a svaki je imao visoku stolicu da se na nju načvori. Zarađivali su pare držeći papirno-celuloidni kupleraj. Njima se ona stvar nije nadizala. Ni Biliju Pilgrimu. Svima ostalima jeste. Bila je to smešna radnja, sva u znaku ljubavi i dečice.

S vremena na vreme prodavci bi nekom rekli da kupi ili da se čisti, a ne samo da gleda i gleda i gleda i riška i riška. Neki ljudi su umesto robe merkali jedni druge.

Jedan prodavač priđe Biliju i reče mu da su prave stvari pozadi, da su knjige koje Bili čita — kamuflaža. — Za boga miloga, to nije ono što vama treba — reče Biliju.

— Ono što vama treba nalazi se *pozadi*.

I tako se Bili još malo pomerio prema pozadini, ali ne sve do dela koji je samo za odrasle. Pomerio se iz rasejane ućtivosti, ponevši jednu Trautovu knjigu — onu o Isusu i vremeplovu.

Putnik kroz vreme iz te knjige se vratio u biblijska vremena pre svega da utvrdi jednu stvar: da li je Isus stvarno umro na krstu ili je skinut još za života, da li je u stvari nastavio da živi. Junak je poneo stetoskop.

Bili je skočio na kraj knjige, gde se junak pomešao sa ljudima koji su skidali Isusa sa krsta. Putnik kroz vreme se prvi popeo uz lestve, obučen u odeću onog doba, i nadneo se nad Isusa, tako da ljudi nisu mogli da vide kako koristi stetoskop, pa je osluškivao.

U mršavoj plućnoj duplji nije se čuo ni zvuk. Sin Božji beše mrtav kao kamen.

Tako mu je to.

Putnik kroz vreme, po imenu Lens Korvin, uspeo je da izmeri Isusovu dužinu, ali ne i težinu. Isus je bio visok pet stopa i tri i po palca.

Drugi prodavač priđe Biliju i upita namerava li da kupi knjigu ili ne, a Bili reče da bi, molim lepo, želeo da je kupi. Beše leđima okrenut stalku sa džepnim knjigama o oralno-genitalnom odnosu od vremena drevnog Egipta do danas i tome slično, te je prodavač pretpostavljao da Bili čita jednu od njih. Prenerazio se kad je video Bilijevu knjigu. On reče: „Isuse Hriste, gde ste to našli?“ i tako dalje, pa je morao da ispriča ostalim prodavcima o perverznojaku koji je hteo da kupi kamuflažu. Ostali prodavci su već znali Bilija. I oni su ga motrili.

Registarska kasa, gde je Bili čekao kusur, beše kraj kutije starih časopisa sa golim ženama. Bili je krajičkom oka pogledao jedan od njih, a na koricama spazi ovo pitanje: *Šta se stvarno dogodilo sa Montanom Vajldhek?*

I tako je Bili pročitao taj časopis. On je, naravno, znao gde se, u stvari, nalazi Montana Vajldhek. Ona je tamo na Tralfamadoru, stara se o bebi; međutim, časopis, koji se zvao *Ponoćne cice*, tvrdio je da Montana nosi cementni kaput ispod trideset hvati slane vode zaliva San Pedro.

Tako mu je to.

Biliju dođe da se nasmeje. Časopis, koji je izdavan kako bi usamljeni muškarci mogli da se nadražuju, objavio je taj napis da bi mogao da štampa fotose iz pornografskih filmova koje je Montana snimala kao maloletnica. Bili ih nije pobliže razgledao. Behu zrnasti, čađavo-kredasti. Mogli su predstavljati bilo koga.

Bili je opet upućen u zadnji deo radnje i ovog puta je otišao. Izandali mornar se odmače od filmskog automata dok se film još vrteo. Bili pogleda u otvor a tamo beše Montana Vajldhek. Sama u krevetu, guli bananu. Slika iščeze, škljocnuvši. Bili nije želeo da vidi šta se potom zbivalo, a prodavač ga salete da dođe i vidi izistinski vruću robu koju ispod tezge čuvaju za poznavaoce.

Bili je bio ovlaš radoznao šta se u ovakvom mestu može držati skriveno. Prodavač mu namignu i pokaza mu. Bila je to fotografija žene i šetlandskog ponija. Pokušavali su da obave polni odnos između dva dorska stuba, ispred somotskih draperija, opervaženih vunanim lopticama.

Te noći u Njujorku Bili se nije probio na televiziju, ali je *uspeo* da se ubaci u govornu emisiju radija. Jedna radio-stanica nalazila se pored samog Bilijevog hotela. Primetio je slova njenog pozivnog znaka nad ulazom jedne poslovne zgrade, pa je ušao. Popeo se u studio automatskim liftom, a tamo su bili drugi ljudi koji su čekali da uđu. Oni su bili književni kritičari, te su pomislili da je i Bili kritičar. Trebalo je da diskutuju o tome da li je roman mrtav ili nije. Tako mu je to.

Bili je zauzeo mesto sa ostalima, oko zlatnog hrastovog stola, imao je svoj zaseban mikrofon. Voditelj ga upita kako se zove i koji list zastupa. Bili reče da je iz *Ilijumske gazete*.

Bio je nervozan i srećan. — Ako ikad naiđete u Kodi, država Vajoming, — reče sam sebi — samo upitajte za „Divljeg Boba“.

Bili je podigao ruku već u prvom delu emisije, ali nije odmah prozvan. Drugi su došli na red pre njega. Jedan od njih reče da je sad zgodno vreme da se sahrani roman, pošto je jedna Virdžinjanka, sto godina nakon Apomatoksa, napisala *Čika-Tominu kolibu*. Drugi reče da ljudi više nisu kadri da dovoljno dobro čitaju da bi u svojim

lobanjama štampani slog pretvarali u uzbuđljive situacije, te pisci moraju da čine isto što i Norman Mejler, to jest da javno izvode ono što su napisali. Voditelj zamoli prisutne da kažu kakva bi, po njihovom mišljenju, mogla biti funkcija romana u modernom društvu, i jedan kritičar reče: — Da unosi primese boje u sobe čiji su svi zidovi beli. — Drugi reče: — Da umetnički opisuje dudlanje. — Treći reče: — Da suprugama mlađih funkcionera kaže šta da kupe sledeći put i kako da se ponašaju u francuskom restoranu.

A onda je reč dobio Bili. Krenuo je, onim svojim divno iškolovanim glasom, pričao je o letećim tanjirima i Montani Vajldhek i tako dalje.

Za vreme reklame blago su ga izbacili iz studija. Vratio se u svoju sobu, ubacio novčić u uređaj „Čarobni prsti“, povezan sa posteljom, pa je zaspao. Otputovao je kroz vreme, natrag na Tralfamador.

— Opet putuješ kroz vreme? — reče Montana. U kupoli je bila veštačka noć. Montana je došla njihovo dete.

— Hmm? — reče Bili.

— Opet si putovao kroz vreme. Ja to uvek osetim.

— Aha.

— Kuda si išao ovog puta? U rat nisi. I to mogu da osetim.

— U Njujork.

— Velika jabuka.

— Hm?

— Tako su nazivali Njujork.

— Oh.

— Jesi li gledao neki komad ili film?

— Nisam — malo sam šetao po Tajms Skveru, kupio sam jednu knjigu Kilgora Trauta.

— Blago *tebi*. — Ona nije delila Bilijevo oduševljavanje Kilgorom Trautom.

Bili nemarno pomenu da je video deo pornografskog filma koji je Montana nekad snimila. Njen odgovor nije bio manje nemaran. Bio je tralfamadorski i lišen osećanja krivnje:

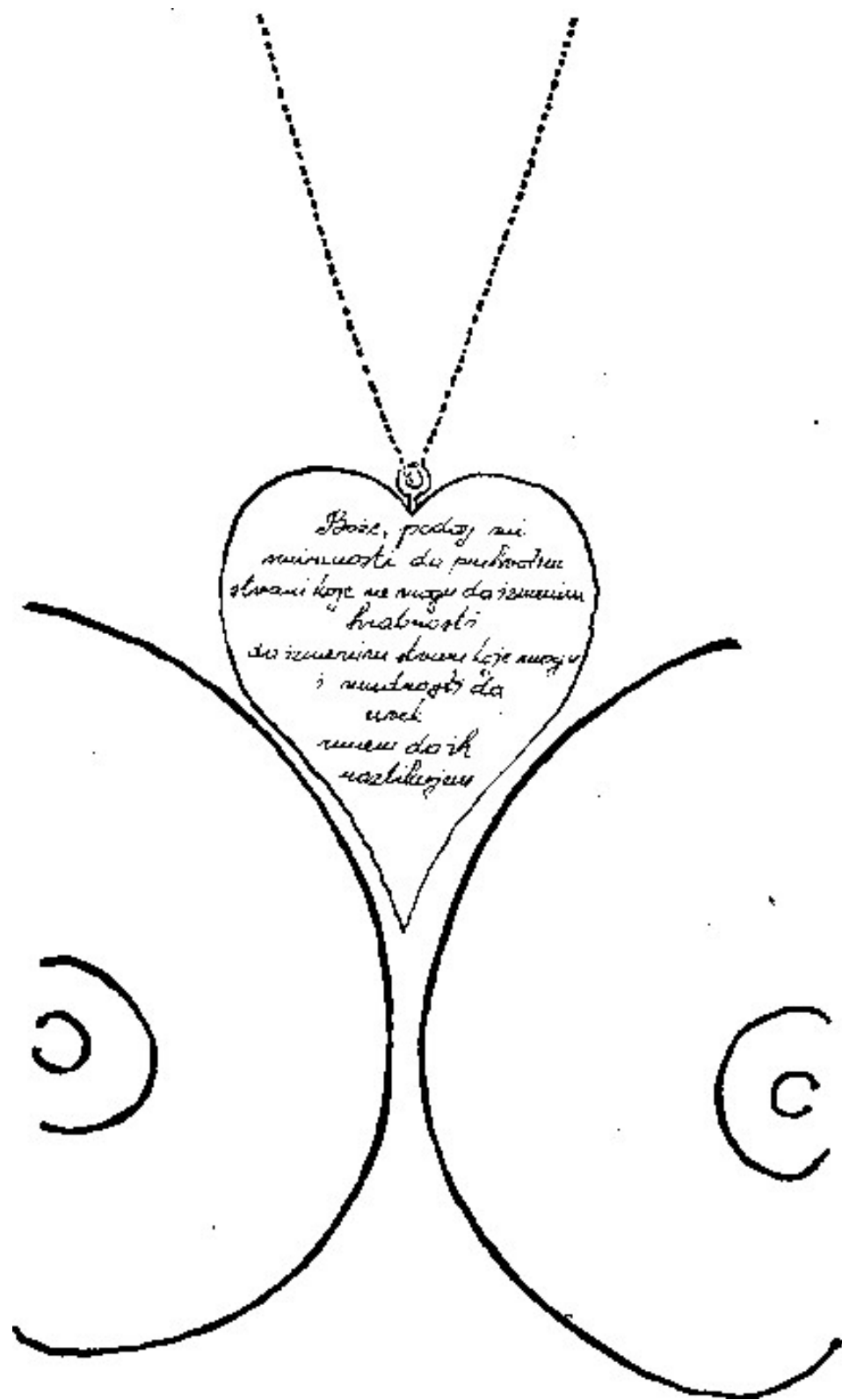
— Da, — reče ona, — a ja sam slušala o tebi u ratu, o tome kakav si klovn bio. I čula sam za onog gimnazijskog nastavnika koji je streljan. Snimio je pornografski film sa vodom za streljanje. — Premestila je bebu s jedne dojke na drugu, jer je trenutak bio tako strukturisan da je to morala da učini.

Zavlada ćutnja.

— Opet se igraju satovima — reče Montana, ustajući, spremajući se da stavi bebu u klevku. Htela je da kaže da njihovi ćuvari ćine da elektrićni satovi u kupoli idu brzo, pa sporo, pa opet brzo, i da kroz gvire posmatraju malu porodicu Zemljana.

Montana Vajldhek je oko vrata imala srebrni lanćić. Sa njega je, medu dojkama, visio medaljon sa slikom njene majke alkoholićarke — zrnastom, ćađavo-kredastom. Mogla je predstavljati bilo koga. Na spoljašnjem strani medaljona urezane su ove reći:

Bože, podaj mi smirenosti da prihvatim stvari, koje ne mogu da izmenim, hrabrosti da izmenim stvari koje mogu i mudrosti, da uvek mogu da ih razlikujem.

DESET

Robert Kenedi, čiji je letnjikovac udaljen osam milja od kuće u kojoj živim preko cele godine, ustreljen je pre dve noći. Sinoć je umro. Tako mu je to.

Martin Luter King ustreljen je pre mesec dana. I on je umro. Tako mu je to.

A moja vlada me svakodnevno izveštava o broju leševa što ih je vojna nauka stvorila u Vijetnamu. Tako mu je to.

Ima već mnogo godina kako je umro moj otac — od prirodnih uzroka. Tako mu je to. Bio je mio čovek. Istovremeno je bio lud za puškama. Ostavio mi je svoje puške. Izjeda ih rđa.

Na Tralfamadoru, veli Bili Pilgrim, ne vlada veliko interesovanje za Isusa Hrista. Zemljanska ličnost koja je najprivlačnija za tralfamadorski duh, veli on, jeste Čarls Darvin — koji je učio da su oni što umiru predodređeni da umru, da su leševi boljitak. Tako mu je to.

Ista osnovna misao javlja se i u *Velikoj tabli* od Kilgora Trauta. Stvorovi iz letećeg tanjira koji su zarobili Trautovog junaka, ispituju ga o Darvinu. Takođe ga ispituju o golfu.

Ako je tačno ono što je Bili Pilgrim saznao od Tralfamadoraca — da ćemo svi večno živeti, ma koliko mrtvi ponekad da izgledamo, ja nisam van sebe od radosti. Ipak — ako treba da provedem večnost posećujući čas ovaj čas onaj trenutak, zahvalan sam što su toliki među tim trenucima — lepi.

Jedan od najlepših trenutaka u skorašnje vreme desio se na mom povratku u Drezden, sa mojim starim ratnim drugom O'Herom.

Iz Istočnog Berlina smo leteli avionom mađarskih vazdušnih linija. Pilot je imao kvakaste brkove. Ličio je na Adolfa Manžua. Dok je avion uzimao gorivo, pilot je pušio kubansku cigaru. Kad smo poletali, niko nije pominjao vezivanje.

Kad smo uzletali, mladi stjuard nas je poslužio ražanim hlebom i salamom i buterom i sirom i belim vinom. Stočić ispred mene nije hteo da se spusti. Stjuard ode u pilotsku kabinu po neku alatku, vrati

se sa otvaračem za konzerve piva. Upotrebio je otvarač da oslobodi stočić.

Bilo je još svega šest putnika. Govorili su mnoge jezike. I oni su se fino provodili. Dole je bila Istočna Nemačka, a svetla su bila upaljena. Zamišljao sam kako bacam bombe na ta svetla, na sela i gradove, velike i male.

O'Her i ja nikad nismo očekivali da ćemo išta zaraditi — a sad smo, evo, izuzetno imućni.

— Ako ikad naiđete u Kodi, država Vajoming, — rekoh mu lenjo — samo upitajte za „Divljeg Boba“.

O'Her je poneo mali notes, a na njegovim poslednjim stranama odštampane su poštanske tarife i dužine avionskih linija i visine slavni planina i ostali ključni podaci o svetu. Tražio je broj stanovnika Drezdena, kojeg nije bilo u notesu, kad naiđe na ovo i dade mi da pročitam:

Svakog dana u svetu se rodi prosečno 324.000 novih beba. Tokom istog dana prosečno 10.000 osoba umreće od gladi ili posledica slabe ishrane. Tako mu je to. Povrh toga, 123.000 lica umreće iz drugih uzroka. Tako mu je to. To ostavlja čist porast od 191.000 svakog dana. Biro za podatke o stanovništvu predviđa da će se do 2000. godine ukupno stanovništvo sveta udvostručiti na 7,000.000.000.

— Pretpostavljam da će svi oni tražiti dostojanstvo — rekoh.

— Pretpostavljam — reče O'Her.

U međuvremenu, Bili Pilgrim se takođe vraćao u Drezden, ali ne u sadašnjosti. On se tamo vraćao 1945, dva dana po uništenju grada. Sad Bilija i ostale njihovi stražari vode među ruševine. Ja sam bio tamo. O'Her je bio tamo. Protekle dve noći smo proveli u štali slepog gostioničara. Tamo su nas pronašle vlasti. Rekle su nam šta da radimo. Trebalo je da od naših suseda pozajmimo pijuke i lopate i ćuskije i kolica s jednim točkom. Trebalo je da sa tim alatkama odmarširamo na izvesno mesto, spremni da prionemo na posao.

Na glavnim drumovima prema ruševinama stajale su barikade. Nemce su tamo zaustavljali. Nije im bilo dozvoljeno da istražuju

Mesec.

Ratni zarobljenici iz mnogih zemalja skupili su se tog jutra na izvesnom mestu u Drezdenu. Objavljeno je da će se tu početi sa kopanjem i traženjem leševa. I tako poče kopanje.

Kao kopač, Bili se našao u paru sa jednim Maorijem, zarobljenim kod Tobruka. Maori je bio čokoladno mrk. Po čelu i slepoočnicama je imao istetovirane vrtloge. Bili i Maori su zakopali inertni, neobećavajući šljunak Meseca. Materijal je bio nestabilan, tako da je stalno dolazilo do malih odrona.

U isti mah su započete mnoge rupe. Niko još nije znao šta ima da se nađe. Većina rupa nije dovela ni do čega — samo do pločnika ili gromada toliko ogromnih da ih nisu mogli pokrenuti. Nije bilo nikakvih mašina. Čak ni konji ni mazge ni volovi nisu mogli da idu po Mesecu.

A Bili i Maori i ostali koji su im pomagali u kopanju te određene rupe najzad dođoše do opne od greda, ispletene preko kamenja koje se tako složilo da je uobličavalo slučajnu kupolu. U opni su napravili otvor. Tamo dole bili su tama i prostor.

U tamu siđe jedan nemački vojnik sa baterijskom lampom; nije ga dugo bilo. Kad se napokon vratio, reče pretpostavljenom na rubu rupe da su tamo dole desetine leševa. Sede na klupama. Netaknuti su.

Tako mu je to.

Pretpostavljeni reče da valja proširiti otvor u opni i spustiti lestve u rupu tako da se mogu izneti leševi. Tako je u Drezdenu proradio prvi rudnik leševa.

Sad rade stotine rudnika leševa. Isprva nisu smrdeli, bili su muzeji voštanih figura. Ali potom su tela trulila i postajala tečna, a smrad je podsećao na ruže i iperit.

Tako mu je to.

Onaj Maori s kojim je Bili radio, umro je od povraćanja nasuvo, pošto mu je naređeno da siđe u taj smrad i radi. Iskidao se na komadiće, povraćajući i povraćajući.

Tako mu je to.

Onda je smišljena nova tehnika. Leševi više nisu iznošeni. Na licu mesta su ih spaljivali vojnici sa bacačima plamena. Vojnici su stajali

pred skloništima, jednostavno su unutra ubacivali vatru.

Tu negde je jadni stari gimnazijski nastavnik Edgar Derbi uhvaćen sa čajnikom koji je uzeo iz katakombi. Uhapšen je zbog pljačke. Izveden je pred sud i streljan.

Tako mu je to.

I tu negde nastupilo je proleće. Rudnici leševa su zatvoreni. Svi vojnici su otišli da se bore s Rusima. Žene i deca su kopali streljačke rovove u predgrađima. Bili i ostatak njegove grupe behu zaključani u jednoj štali u predgrađu. A onda se jednog jutra probudiše da otkriju da su vrata otključana. Drugi svetski rat u Evropi bio je završen.

Bili i ostali su izbazali na senovitu ulicu. Drveće je listalo. Ništa se nije zbivalo, nije bilo nikakvog saobraćaja. Tu se nalazilo samo jedno vozilo, napuštena kola sa dva konja. Kola su bila zelena i u obliku mrtvačkog sanduka.

Ptice su pričale.

Jedna ptica reče Biliju Pilgrimu: — *Ćiju-ćiju-ći?*

Sadržaj

[JEDAN](#)

[DVA](#)

[TRI](#)

[ČETIRI](#)

[PET](#)

[ŠEST](#)

[SEDAM](#)

[OSAM](#)

[DEVET](#)

[DESET](#)